

รายงานการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา
The Process of Development of The Volunteer
Spirit in Accordance with Buddhism

โดย

ผศ.ดร. ประพันธ์ ศุภษร

ดร. ตวงเพชร สมศรี

นายสมคิด เศษวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610655058

รายงานการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

The Process of Development of The Volunteer
Spirit in Accordance with Buddhism

โดย

ผศ.ดร. ประพันธ์ ศุภสร

ดร. ตวงเพชร สมศรี

นายสมคิด เศษวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610655058

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Process of Development of The Volunteer Spirit in Accordance with Buddhism

By

Assist. Prof. Dr. Prapan Supasorn

Dr. Toungetch Somsri

Mr. Somkit Saewong

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E 2012

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610655058

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย: ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร
ดร.ดวงเพชร สมศรี
นายสมคิด เศษวงศ์
ส่วนงาน: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ: ๒๕๕๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ (๑) เพื่อศึกษาจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา (๓) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า จิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไป หมายถึง จิตของคน ผู้ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเกิดจากความสงสาร เมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อน จึงอาสาเข้าช่วยเหลือด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นการช่วยเหลือตามกำลังสติปัญญา และความรู้ความสามารถของตน ส่วนจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง จิตของคน ผู้มีเมตตาและคุณธรรม ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หรือจิตของคนผู้เสียสละแรงกาย แรงใจ ช่วยเหลือผู้อื่นคลายทุกข์ มีความสุขตามความเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อสังคม

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา ณ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟูจิตใจของผู้ประสบภัยตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา แบ่งเป็น ๕ ระยะ คือระยะที่ ๑ และ ๒ เป็นการพัฒนาศีล ด้านกายภาพ การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ช่วยเหลือกันอย่างเป็นระบบมีระเบียบระยะที่ ๓ พัฒนาศมาธิ ฟื้นฟูจิตใจด้วยศาสนพิธี มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญภาวนา กิจกรรมศิลปะบำบัด และให้การปรึกษาเชิงพุทธ ระยะที่ ๔ พัฒนาปัญญา ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ และการให้ความรู้เพื่อปรับตัวและประกอบอาชีพเสริม ระยะที่ ๕ เป็นการสรุปผล ส่งกลับ และติดตามผล

กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์และผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ ไม่หวังสิ่งตอบแทน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยการจัดปฐมนิเทศจิตอาสาเสริมสร้างจิตอาสาให้มีพลังในระหว่างการทำงานและฝึกวิธีการสวดแทรกธรรมะ เข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว ได้แก่ การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงาน ทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รัก

สามัคคีกันมากขึ้น และที่สำคัญคือหัวใจของการทำงานจิตอาสาคือการให้ด้วยจิตบริสุทธิ์ พร้อมสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และสละเวลาอยู่เสมอ ยกระดับจิตของผู้ทำให้สูงขึ้นไปสู่ความเป็นผู้มีศีลสมาธิและปัญญายิ่งขึ้นไป

Research Title: The Process of Development of The Volunteer Spirit in Accordance with Buddhism

Researchers: Assist.Prof.Dr. Prapan Supasorn
Dr. Toungetch Somsri
Mr. Somkit Sadwong

Department: Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2555 / 2012

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purpose of this research about the process of developing the volunteer spirit in accordance with the Buddhist way is: 1. to study the spirit of volunteering according to both general theory and the Buddhist way; 2. to study the application of Buddhist principles in the development of the spirit of volunteering; 3. to study the process of development of the spirit of volunteering in the Buddhist way. This has been accomplished through qualitative research involving the study of documents pertinent to the research and a deep interview with the Director of the Aid and Restoration Center for Flood Victims at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and presented in a descriptive style.

The results of the research found that, according to general theory, the volunteer spirit denotes the desire in people's minds to help others that arises from pity when they see others in trouble, so they volunteer to help willingly, without any expectation of a return, without discrimination, to the best of their personal intelligence, understanding and capabilities.

As for the spirit of volunteering according to the Buddhist way, it denotes the mentality of compassion and virtue of people who desire to help others, or the mentality of those who sacrifice their physical and spiritual strength to assist in the relief of the distress of others, to assist them to be suitably happy, and to bring about advantages to society.

The application of Buddhist principles to develop the spirit of volunteering at the aid and Restoration Center for Flood Victims at Mahachulalongkornrajavidyalaya University is an operation to help heal and revive the spirit of the victims according to the main precepts of meditation as divided into 5 stages, stages 1 and 2 being

precepts pertaining to development on the physical side of harmonious cohabitation, with mutual assistance in a systematic, orderly fashion. Stage 3 develops meditation to rehabilitate the mind through religious ritual, the observance of prayer and the practice of dhamma, art therapy and Buddhist counseling. The 4th stage is the development of Buddhist wisdom along with activities in the Buddhist Way, and the imparting of knowledge to reinforce adaptation and making a living. Phase 5 summarizes, returns and monitors the results.

The process of development of the spirit of volunteering along Buddhist lines is the adaptation and integration of Buddhist principles into the process within the guidelines of society's regulatory framework, with training to instill awareness of the donor as one who sacrifices without hope of return and the contributions to the public of international aid volunteers; to reinforce the power of the spirit of volunteering during work, and teach ways to insert dhamma into activities in the line of duty, causing dhamma to be absorbed into the mind unconsciously, such as prayer, meditation and listening to religious teachings; to arrange group activity and mutual assistance which leads to increased compassion, love and unity; and, most importantly – the essential function of the spirit of volunteering – to give with a pure mind while renouncing physical strength and wealth, and spending the time to always improve the mind so that the one who gives rises towards greater moral character, focus and wisdom.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัย ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้ความกรุณาในการสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนา กราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร,ดร., ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และ ดร.ประมุข สารพันธ์ ที่อนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. พระมหาไชว ทสสนีโย,ดร., พระมหาวิชาญ สุวิชาโน และพระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องของงานตลอดระยะเวลาของการศึกษา เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ที่สุด และคอยเป็นกำลังใจในการศึกษาวิจัยด้วยความเมตตาตลอดมา

ขอขอบคุณ พุทธจิตอาสา ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยาทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้

ความสำเร็จและคุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ขอมอบแต่บิดา มารดา ผู้มีพระคุณและคณาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน หล่อหลอมขัดเกลา จนผู้วิจัยมีพัฒนาการมีความก้าวหน้า มาจนถึงทุกวันนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้ทุกท่านที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ประสบแต่ความสุข ความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมยิ่งขึ้นไป

ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร และคณะ

๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญแผนภูมิ.....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๔ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๕ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๗ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๑
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๒
บทที่ ๒ จิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา.....	๑๓
๒.๑ จิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไป.....	๑๓
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสา.....	๑๓
๒.๑.๒ ความหมายของจิตอาสา.....	๑๕
๒.๑.๓ ความสำคัญของจิตอาสา.....	๑๗
๒.๑.๔ เป้าหมายของการทำงานจิตอาสา.....	๑๙
๒.๑.๕ วิธีการทำงานของจิตอาสา.....	๑๙
๒.๑.๖ ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานจิตอาสา.....	๒๒
๒.๑.๗ กรณีตัวอย่าง.....	๒๓
๒.๑.๘ สรุป.....	๒๗
๒.๒ จิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๒๘
๒.๒.๑ แนวคิดและหลักธรรมเกี่ยวกับจิตอาสา.....	๒๘
๒.๒.๒ กรณีตัวอย่างและวิธีการทำงานจิตอาสาในคณะสงฆ์.....	๓๒
๒.๒.๓ กรณีตัวอย่างและวิธีการทำงานจิตอาสาในกลุ่มอุบาสก อุบาสิกา.....	๓๙
๒.๓ สรุป.....	๔๑

บทที่ ๓ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา.....	๔๓
๓.๑ กระบวนการพัฒนากลุ่มจิตอาสา กรณีศึกษา : ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัย น้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.....	๔๓
๓.๑.๑ ประวัติความเป็นมา.....	๔๓
๓.๑.๒ ลักษณะการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร.....	๔๔
๓.๑.๓ หลักธรรมในการทำงานจิตอาสา.....	๕๒
๓.๒ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา.....	๕๓
๓.๒.๑ วิธีการประยุกต์กับกลุ่มเป้าหมาย.....	๕๓
๓.๒.๒ การวัดและประเมินผลความเป็นจิตอาสา.....	๕๔
๓.๒.๓ ผลการพัฒนาจิตอาสา.....	๕๕
๓.๓ สรุป.....	๕๕
บทที่ ๔ กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๖๑
๔.๑ กระบวนการพัฒนาความพร้อมด้านร่างกายและศีล.....	๖๑
๔.๒ กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญา.....	๖๒
๔.๓ กระบวนการวางแผนการทำงาน.....	๖๔
๔.๔ ความสัมพันธ์ของกระบวนการจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๖๖
๔.๔.๑ ความสัมพันธ์ด้านโครงสร้าง.....	๖๖
๔.๔.๑.๑ แนวคิด ความหมาย ความสำคัญและเป้าหมาย.....	๖๖
๔.๔.๑.๒ ลักษณะการทำงานของจิตอาสาทั่วไป.....	๖๖
๔.๔.๑.๓ ลักษณะของจิตอาสาในพระพุทธศาสนา.....	๖๗
๔.๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา.....	๗๑
๔.๔.๓ กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๗๔
๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๗๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๗๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๗๘
๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๗๙
บรรณานุกรม.....	๘๐
ภาคผนวก.....	๘๕
ภาคผนวก ก. บทควมวิจัย.....	๘๕
ภาคผนวก ข. รายชื่อ/หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย.....	๑๐๐
ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์/กิจกรรมที่ได้วางแผนไว้/กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ/ ผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๐๑
ภาคผนวก ง. แนวคำถามสัมภาษณ์ในการทำงานจิตอาสาแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) เพื่อการวิจัย.....	๑๐๔

ภาคผนวก จ. กิจกรรมดำเนินการวิจัย หนังสือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย หนังสืออนุญาต สัมภาษณ์ประกอบการวิจัย.....	๑๐๖
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๐๘

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๓.๑ ตารางแสดงบทบาทหน้าที่และการทำงานจิตอาสาของคณะดำเนินการ.....	๔๗
ตารางที่ ๓.๒ ตารางแสดงอาสาสมัครเจ้าหน้าที่บริหารงานชุดแรก.....	๕๑

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงองค์ประกอบของกระบวนการเกิดขึ้นของจิตอาสา.....	๓
แผนภูมิที่ ๑.๒ แสดง Conceptual Framework.....	๖
แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดง การบริหารจัดการ.....	๔๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ส่วนอรรถกถาใช้อ้างอิงจากอรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีคำย่อดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
---------------	---	-------------	---------	-----------

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตนิคาย	ปญจกนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)
อง. จตุกก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตนิคาย	จตุกกนิปาตปาลี	(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

วินย.ฎีกา (บาลี)	=	วินยาลงการฎีกา	(ภาษาบาลี)
------------------	---	----------------	------------

๒. คำชี้แจงการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การระบุหมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ระบุเล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย), ๑๐/๑๗๙/๑๒๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย) เล่ม ๑๐ ข้อ ๑๗๙ หน้า ๑๒๗. ส่วน พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น อง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒ หมายถึง สุตตันตปิฎก องคุดตนิคาย ปญจกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี) เล่ม ๒๒ ข้อ ๑๙๒ หน้า ๒๕๒.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จิตอาสา (Volunteer Spirit)^๑ เป็นแนวคิดและกระบวนการในการช่วยเหลือบุคคลอื่นหรือสังคมเพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา หรือพัฒนาสังคม ด้วยความเสียสละ ความสมัครใจ ความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของอื่นใด นอกจากความสุขใจ และความภาคภูมิใจใจ ผลงานที่ตนเองได้บำเพ็ญประโยชน์โดยการช่วยเหลือบุคคลอื่นและสังคม ตามกำลังความสามารถของตนเองที่มีอยู่อย่างเต็มที่ จิตอาสาจึงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน การตระหนักรู้ถึงปัญหา ความทุกข์ หรือความเดือดร้อนของบุคคลหรือสัตว์อื่นให้มาเป็นปัญหา ความทุกข์ หรือความเดือดร้อนของตนเอง และเป็นกระบวนการแห่งความกรุณา คือความสงสาร ความปรารถนาอยากให้บุคคลอื่น สัตว์อื่น หรือคนในสังคมมีความสุข อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จึงพยายามทุกวิถีทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลาย ทั้งร่างกาย แรงใจและสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ประสบกับปัญหา หรือเพื่อขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ ในสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ตามหลักการในพระพุทธศาสนา สามารถเรียกบุคคลผู้มีจิตอาสาว่า “เป็นผู้บำเพ็ญพรตปฏิบัติประโยชน์”^๒ คือประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เพราะเป็นบุคคลผู้มีจิตใจที่คิดเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น และมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ทุกข์ยากลำบากส่วนตน หรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายความตั้งใจที่มีมาตั้งแต่เบื้องต้นได้ ถ้าหากไม่มีจิตใจที่มั่นคงต่อการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างแน่วแน่ ดังนั้น บุคคลผู้มีจิตอาสา จึงเป็นผู้ที่มีเจตนาดีต่อผู้อื่น มีความเสียสละ มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ มีความซื่อตรง มีความเป็นกลาง มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียง^๓ ต่อบุคคลที่ตนช่วยเหลือ ไม่ถือเอาความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ และอุดมการณ์ทางการเมืองที่แต่ละคนยึดถือ มาเป็นอุปสรรคขัดขวางกระบวนการจิตอาสาที่

^๑ Volunteer แปลว่า อาสาสมัคร หรือ อาสา หมายถึง บุคคลที่ทำงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความเต็มใจ ความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของอื่นใด ส่วน Spirit แปลว่า จิตใจ จิตวิญญาณหรือองค์ประกอบสำคัญของความเป็นบุคคล ประกอบด้วยจิต ความรู้สึก และลักษณะเฉพาะตัว, ดูใน AS Hornby, Oxford Advanced Learner's Dictionary, 7th Edition, (Oxford University Press, 2005), p1421, 1647.

^๒ ประโยชน์ ตามหลักการในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง ได้แก่ ประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่ตน เรียกว่า อัตตहितประโยชน์ และประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เรียกว่า พรตประโยชน์, ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๓๕/๒๔๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๕/๒๒๒.

^๓ อคติ แปลว่าความลำเอียง มี ๔ อย่างได้แก่ ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบพอกัน ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะโกรธ ไม่พอใจ ๓) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ๔) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงไม่รู้จริง, ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๔๖/๒๔๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๑๕.

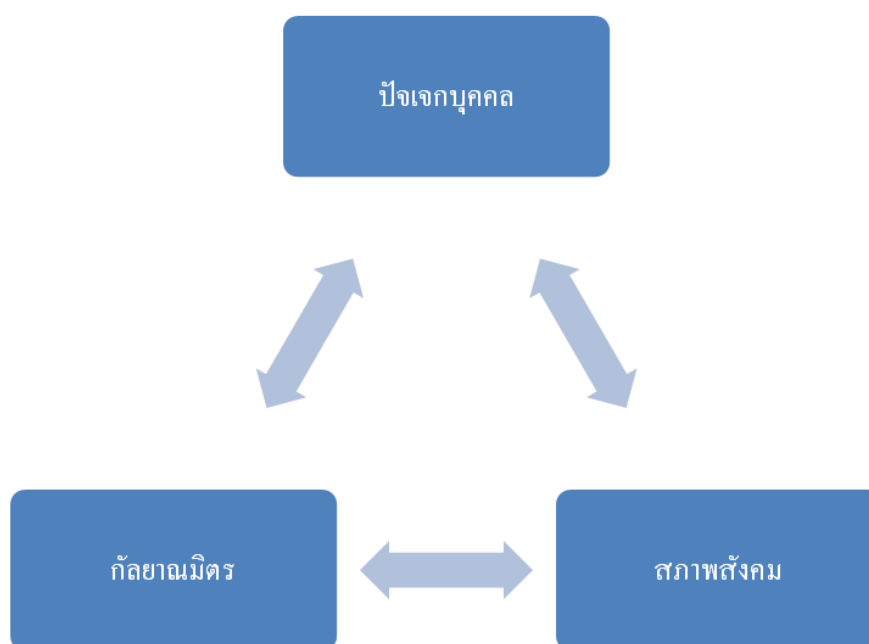
ดำเนินการอยู่ แต่มุ่งหวังเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นที่กำลังได้รับความเดือดร้อนหรือประโยชน์ของสังคมเป็นประการสำคัญ

บุคคลผู้ที่มีความคิดและการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือสังคมนั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งความเห็น และความดำริไปในแนวทางที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้นก่อน จึงจะสามารถทำงานเพื่อผู้อื่นได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกตามกระบวนการของอริยมรรค^๔ ว่า จะต้องมีส่วนสามประการ คือความเห็นชอบที่ถูกต้อง สร้างสรรค์ และสัมมาสังกัปปะ คือความดำริชอบ ความคิดที่ถูกต้อง ความคิดที่ดีงามก่อน ซึ่งกระบวนการทางจิตหรือความคิดเช่นนี้ ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการปลูกฝัง กล่อมเกลา และพัฒนาให้เกิดขึ้น โดยอาศัยบุคคลอื่นผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรให้คำแนะนำ อบรม พราสอน และทำเป็นตัวอย่างให้ดู เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน นายจ้าง เป็นต้น และต้องอาศัยสภาพสังคมที่เอื้ออำนวยที่เกื้อหนุนให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถดำเนินการตามกระบวนการของจิตอาสาได้โดยสะดวก

ดังนั้น กระบวนการของการเกิดขึ้นแห่งจิตอาสา จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ปัจเจกบุคคล กัลยาณมิตร และสภาพสังคม หมายความว่า ในด้านปัจเจกบุคคล หรือบุคคลแต่ละคน จะต้องมีความพร้อมในการที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น เช่น มีความคิด ความดำริที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมโลก มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีพอไม่เดือดร้อน มีเวลา มีความรู้ความสามารถในการทำงาน เป็นต้น ในด้านกัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับปัจเจกบุคคลนั้น จะต้องเป็นคนดี มีความคิดและการกระทำที่สร้างสรรค์แก่ส่วนรวม มีความรู้ความสามารถในการให้ความแนะนำในการดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้อง และการทำกิจกรรมเพื่อสังคมอยู่เสมอ ตลอดจนการชักนำให้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมที่มีอยู่แล้วหรือการส่งเสริมให้ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมขึ้นด้วยตนเอง และในด้านสภาพสังคม หมายความว่า สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน เป็นต้น มีสภาพที่เกื้อหนุน ส่งเสริม กระตุ้นให้แต่ละคนมีความเสียสละ มีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว มีความเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่น มีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การขุดลอกคูคลอง การพัฒนาวัด ศาสนสถานหรืออาคารสาธารณประโยชน์ที่มีอยู่ในชุมชน การรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้านในเวลากลางคืน หรือเมื่อมีงานมหรศพ เป็นต้น ซึ่งสภาพสังคมเช่นนี้ ทำให้คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นได้รับการปลูกฝังความคิดเรื่องจิตอาสาไปโดยปริยาย โดยไม่จำเป็นต้องอบรมสั่งสอนโดยตรง

กระบวนการเกิดขึ้นของจิตอาสดังกล่าวนี้นี้ จึงสามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิ เพื่อแสดงองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการได้ ดังนี้

^๔ อริยมรรค แปลว่า ทาง หรือแนวปฏิบัติอันประเสริฐ มี ๘ ประการ ได้แก่ ๑) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ๓) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ ๔) สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ ๗) สัมมาสติ ระลึกชอบ และ ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ , ดูรายละเอียดใน **ที.สี.** (บาลี) ๙/๒๕๔/๒๐๐, **ที.สี.** (ไทย) ๙/๒๕๔/๑๙๓, **ที.ปา.** (บาลี) ๑๑/๔๔๕/๓๑๘, **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๔๔๕/๓๑๓ เป็นต้น.

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงองค์ประกอบของกระบวนการเกิดขึ้นของจิตอาสา

จากแผนภูมินี้ เห็นได้ว่า ทั้ง ๓ องค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันแบบหลายทิศทาง หมายความว่า การเกิดขึ้นของจิตอาสา อาจจะเริ่มจากองค์ประกอบใดก่อนก็ได้ และต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในฐานะที่เป็นสามารถเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดจิตอาสานี้ได้ ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า กระบวนการจิตอาสาจะต้องมีความพร้อมทั้ง ๓ องค์ประกอบจึงจะสามารถผลักดันให้เกิดจิตอาสาได้และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งกระบวนการเกิดขึ้นของจิตอาสาในลักษณะนี้ มีความสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของวราพร วันไชยธนวงศ์ และประกายแก้ว ธนสุวรรณ^๕ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยบรมราชชนนี เชียงใหม่ ซึ่งพบว่า กระบวนการสร้างจิตอาสา มี ๔ วิธี คือ

- ๑) การปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา
- ๒) การเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ ด้านความรู้และการติดต่อสื่อสาร
- ๓) การสร้างความเชื่อมั่นในตน และ
- ๔) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

เป็นที่น่าสังเกตว่า องค์ประกอบของกระบวนการสร้างจิตอาสาใน นอกจากนักศึกษาจะเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้แล้ว ยังต้องมีการติดต่อสื่อสารอีกด้วย จึงทำให้เห็นว่า กระบวนการจิตอาสาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล คณะบุคคลหรือหน่วยงานหลายฝ่าย บุคคลผู้ที่มีจิตอาสาอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอแต่จะต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงานกับบุคคลอื่นอีก

^๕ วราพร วันไชยธนวงศ์ และประกายแก้ว ธนสุวรรณ, “การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่”, งานวิจัย, (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี : เชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้าบทคัดย่อ.

ด้วย ซึ่งความสามารถในด้านนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการฝึกฝน การอบรม หรือพัฒนาจากสถาบันการศึกษา สถาบันทางสังคมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างจิตอาสาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว เป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุดในการทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา แก่สมาชิกในครอบครัวของตนเอง เช่น ความรัก ความปรารถนาดีบุคคลอื่น ความสงสาร ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความอดทน ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมเหล่านี้จะต้องได้รับการปลูกฝัง และหล่อเลี้ยงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในสถานศึกษา สถาบันทางศาสนา หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานภาคเอกชนและองค์กรสื่อที่มีบทบาทต่อคนในสังคมปัจจุบัน เช่น สื่อสารมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อออนไลน์ เป็นต้น จึงจะทำให้แนวคิดและกระบวนการจิตอาสาแพร่หลายและได้รับการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข มีความเกื้อกูลกันและพึ่งพาอาศัยกันได้

ในพระพุทธศาสนา แม้จะพบว่า มีหลักธรรมหลายหมวดที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา ทั้งในฐานะที่เป็นพื้นฐานทางความคิดและเป็นกระบวนการในการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา เช่น บุญกิริยาวัตถุ ๓ พรหมวิหาร ๔^๖ สังคหวัตถุ ๔^๗ ขรവാสนธรรม ๔^๘ ประโยชน์ ๒ อย่าง^๙ เป็นต้น ซึ่งพระพุทธเจ้า และสาวกคือบริษัท ๔ ของพระองค์ต่างได้ปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง และได้รับการสืบทอดมาโดยตลอดเป็นเวลานานกว่า ๒๖๐๐ ปี ผ่านรูปแบบการการดำเนินชีวิตและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มาแต่ปรากฏว่า แนวคิดและกระบวนการจิตอาสา ดูเหมือนจะเป็นสิ่งใหม่สำหรับชาวพุทธปัจจุบัน เพราะไม่มีการปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมของชาวพุทธตามปกติ ทั้ง ๆ ที่รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสมัยก่อน เช่น การลงแขก การช่วยเหลือกันภายในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นต้น เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีความเป็นจิตอาสาสอดแทรกอยู่ในวิถีของคนไทยมาโดยตลอด ซึ่งกิจกรรมและการดำเนินชีวิตในลักษณะที่เป็นจิตอาสาได้อย่างที่เคยเป็นมาในอดีตได้ค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมในปัจจุบัน เพราะมีเรื่องเงิน ค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนที่เป็นผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาแทนที่ อีกทั้งสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปจากสังคมชนบทที่อาศัยภาคเกษตรกรรม มาเป็นสังคมในภาคอุตสาหกรรมและสังคมเมืองมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในสังคมมีความเป็นปัจเจกสูง ก็มีหน้าที่ที่เร่งและผลักดันให้คนในสังคมอยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และเอารัดเอาเปรียบกัน มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ไม่เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ของผู้อื่น แม้แต่ในวงวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเอง ก็มีการกล่าวถึงจิตอาสาทั้งแนวคิดและกระบวนการน้อยมาก ทำให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตอาสาในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา ดูเหมือนจะไม่มีและเป็นสิ่งใหม่สำหรับชาวพุทธ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยโดยสืบเนื่องจากวิกฤตอุทกภัยร้ายแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลางของประเทศหลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งมีน้ำท่วมสูง จนผู้ประสบภัยต้องอพยพออกจากบ้านเรือน และอยู่ในสภาพไร้ที่พักอาศัย และทรัพย์สินเงินทอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้มูลนิธิชัยพัฒนา

^๖ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๕๗๓-๖๐๐/๑๔๐-๑๔๕, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๗๓-๖๐๐/๑๕๘-๑๖๖.

^๗ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๗/๒๔๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๒๐.

^๘ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๘๔๕/๓๑๕, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๙๘.

^๙ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๗๕/๒๔๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕/๒๒๒.

ร่วมกับ โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย เปิดเป็นศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยในครั้งนี้ นำความปรารถนาดีให้เกิดแก่ผู้ประสบทุกข์ ก่อให้เกิดกำลังใจในการเผชิญความทุกข์ และมีกำลังใจที่จะก้าวผ่านวิกฤตชีวิตได้อย่างงดงามตามสภาพเป็นจริง ประชาชนผู้ประสบภัยฯ ณ ศูนย์พักพิงฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ. พระนครศรีอยุธยา มีจำนวน ๖๗๐ คน ได้ร่วมกันฝ่าวิกฤติน้ำท่วมไปด้วยกัน ตลอดระยะเวลากว่า ๒ เดือน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ภายใต้เหตุการณ์วิกฤติน้ำท่วมอย่างราบรื่น ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน เกิดการผูกพันกันเชื่อมโยงยามหลังน้ำลดอีกด้วย ถึงแม้ว่าภัยพิบัติครั้งนี้จะนำมาซึ่งความสูญเสียทรัพย์สินและสร้างความทุกข์กายทุกข์ใจให้กับประชาชนจำนวนมาก แต่สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงสัจธรรมของชีวิต ที่มีคุณค่ามหาศาล สร้างกำลังใจให้เพื่อนร่วมทุกข์สามารถยืนหยัดอย่างมั่นคงด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรที่จะได้มีการศึกษาวิเคราะห์จิตอาสาในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับจิตอาสาที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอย่างถูกต้องและเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้การเอนำรูปแบบ ลักษณะ และวิธีการของจิตอาสาที่มีอยู่แล้ว มาประยุกต์ใช้ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา ปกรณวิเสส บทความและเอกสารงานวิจัยใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ลักษณะของจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา

๑.๓.๒ ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตอาสาโดยศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา เอกสาร ตำราวิชาการ บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

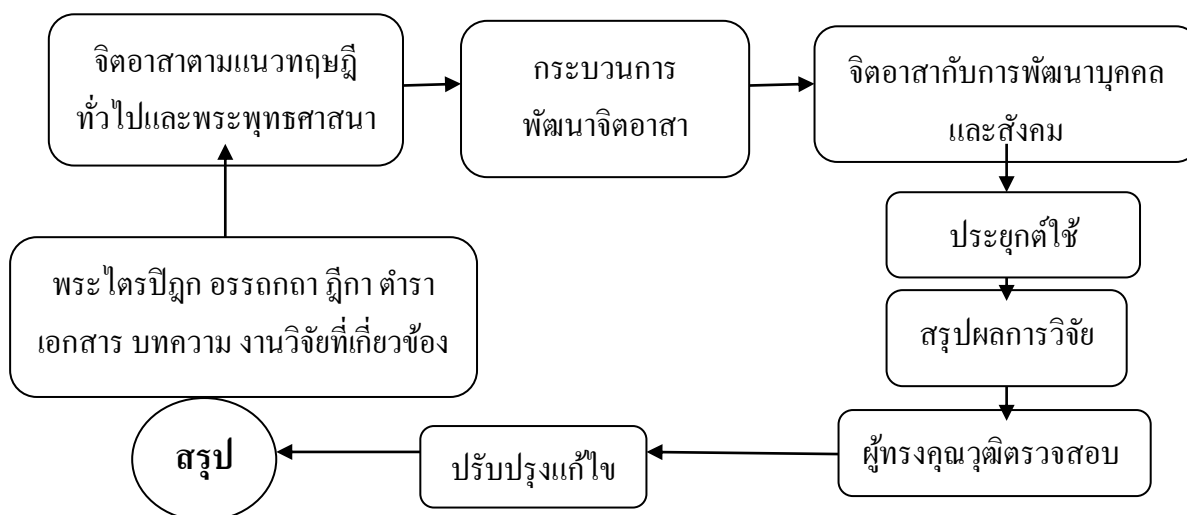
๑.๓.๓ ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษาที่ทำงานจิตอาสาในสถานการณ์น้ำท่วม ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ พุทธอาสา จำนวน ๓๐ รูป/คน, ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ศูนย์ผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๕ รูป และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์

๑.๓.๔ ศึกษาผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ มาสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๔ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสามารถสร้างกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑.๒ Conceptual Framework

๑.๕ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๕.๑ เพื่อทราบจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๕.๒ เพื่อทราบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสาเป็นอย่างไร

๑.๕.๓ เพื่อทราบกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๑.๖.๑ จิตอาสา หมายถึง จิตของบุคคลที่มีลักษณะต้องการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นจิตบริสุทธิ์ประกอบด้วยความเสียสละ ความเมตตากรุณา และเป็นจิตมีพลังผลักดันพฤติกรรมทางกายและวาจาให้ทำงานเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่องเหมาะสม

๑.๖.๒ กระบวนการพัฒนาจิตอาสา หมายถึง วิธีการ แม่แบบที่เป็นโครงร่าง และขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาจิตอาสา ที่เกิดจากการศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารทางพระพุทธศาสนา และทางวิชาการศาสตร์สมัยใหม่ และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนักวิจัยและผู้ชำนาญการได้ปรับปรุงและแก้ไขจนเกิดความเหมาะสมสำหรับนำไปพัฒนาบุคคลและสังคม

๑.๖.๓ กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง การนำหลักการและวิธีการ กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนามาผสมผสานให้สอดคล้องลงตัว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาบุคคลและสังคม เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นในจิตของชาวพุทธในการช่วยเหลือเพื่อน

มนุษย์และสังคมอย่างมีระบบและมีความสุขทั้งฝ่ายผู้ทำงานจิตอาสาและผู้รับบริการจากผู้ทำงานจิตอาสา โดยการนำผลของการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยทดลองและประยุกต์ใช้กับกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ตามขอบเขตและขั้นตอนในการวิจัยนี้

๑.๗ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

๑.๗.๑ พระกัณโถสอรรถ โชติธรรมาภิมุข (สวน)^{๑๐} ศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท กรณีศึกษาจิตปฏิบัติศาสนิกมหายาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สรุปลักษณะของจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี ๔ ประการ ได้แก่ ๑) การแสดงออกด้วยความยินดีหรือเต็มใจ เพื่อมุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ ๒) การให้ธรรมทาน ๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความเมตตา และ ๔) การพัฒนาตนให้เข้ากับชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า นิติปฏิบัติศาสนกิจโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่ในระดับค่อนข้างมาก และนิสิตที่มีจำนวนปีที่บรรพชาหรืออุปสมบทแตกต่างกัน โดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยจิตอาสาไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะระหว่างปฏิบัติศาสนกิจที่วัดกับที่โรงเรียน นิสิตที่ปฏิบัติศาสนกิจที่โรงเรียนมีระดับลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทสูงกว่านิสิตที่ปฏิบัติศาสนกิจที่วัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ และสำหรับนิสิตที่สังกัดคณะที่แตกต่าง โดยภาพรวมมีคะแนนลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาจิตอาสาไว้อีก ๓ ประการได้แก่

ประการที่หนึ่ง นิสิตทุกคณะพึงได้รับการพัฒนาให้มีจิตอาสาจากมหาวิทยาลัยในสูงขึ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาที่พึงกำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมลักษณะจิตอาสาของนิสิตทุกคณะ ควรส่งเสริมการมีลักษณะจิตอาสาควบคู่กับการเรียนการสอนในแต่ละวิชาและพึงให้นิสิตได้รับรู้ประสบ การณ์การเรียนรู้จากศิษย์เก่าหรือศิษย์ปัจจุบันที่มีคุณลักษณะของผู้นำที่มีลักษณะจิตอาสาที่น่ายกย่อง

ประการที่สอง ควรเสนอทางเลือกในการปฏิบัติศาสนกิจที่เป็นโรงเรียนหรือสถานศึกษา ให้แก่นิสิตให้มากขึ้น สำหรับวัดที่เป็นสถานปฏิบัติศาสนกิจ ทางมหาวิทยาลัยน่าจะนำเสนอแนวคิดในการร่วมพัฒนาระบบการปฏิบัติงานให้เป็นระบบที่มีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้นิสิตได้มีโอกาสพัฒนางาน และลักษณะจิตอาสาของตนได้เต็มที่ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยพึงจัดระบบการนิเทศที่ติดตามใกล้ชิดและต่อเนื่อง เพื่อช่วยขจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ระหว่างการปฏิบัติศาสนกิจ ให้กำลังใจและส่งเสริมการพัฒนาตนแบบกัลยาณมิตร

^{๑๐} พระกัณโถสอรรถ โชติธรรมาภิมุข (สวน), การศึกษาลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาจิตปฏิบัติศาสนิกมหายาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีวิตและความตาย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้าทศด้อยและหน้า ๓๔.

ประการที่สาม ควรปรับมาตรฐานการปฏิบัติศาสนกิจให้สูงขึ้น โดยการวางแผนงานล่วงหน้า มีการประสานงานที่เข้มแข็งและประสานงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบโดยทั่วถึง เน้นนโยบายการส่งเสริมลักษณะจิตอาสาในนิสิตระหว่างคณะ มีการให้ขวัญกำลังใจตามระดับคณะและนิสิตที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่สร้างประโยชน์แก่สังคมกว้างขวางเป็นรูปธรรม ภายใต้ระบบการนิเทศที่ดำเนินงานอย่างมีคุณภาพตรวจสอบได้ง่าย

๑.๗.๒ ใจตนย์ ศรีวังพล^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ. ๙๑ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดจิตอาสา เป็นแนวคิดที่เป็นสากลตามความหมายของคำว่า “อาสาสมัคร” ที่หมายถึง การเลือกกระทำกิจกรรมที่ตนเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ควรกระทำ เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และเป็นการกระทำที่ไม่ใช่ภาระหน้าที่ที่ต้องกระทำ ส่วนแนวคิดจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ. ๙๑ เป็นการทำงานที่เกิดจากการหลอมรวมหลักพุทธธรรมที่นำไปสู่การให้ ช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์แก่บุคคลอื่นผ่านโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยอาสาแจ้งข่าวอาชญากรรม แจ้งสภาพจราจร วิทยากรอาสา อาสาช่วยเหลือผู้ประสบภัย และกองทุนเหรียญสลึง

หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนา พบว่ามีหลักพุทธธรรมที่ใช้ คือ ๑) พรหมวิหาร ๔ หลักธรรมประจำใจ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๒) สังคหัตถ์ ๔ หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์สังคม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา และ ๓) หลักธรรมที่ส่งเสริมการทำงานจิตอาสา คือหลักไวยวัจจมัย หมายถึงการชวนช่วยช่วยเหลือตามกำลัง ทั้งเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น ส่วนการประยุกต์หลักพุทธธรรมต่อการทำงานจิตอาสาสมัครสวพ. ๙๑ พบว่า มีการประยุกต์ การให้ ช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปัน บรรเทาทุกข์ มาใช้กับวิถีชีวิตประจำวันในยุคปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องกัน และมีปัญหาที่จะนำหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักประจำใจคือพรหมวิหาร ๔ และสังคหัตถ์ ๔ มาสงเคราะห์สังคม เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นในสังคมและประโยชน์ตนคือการมีความสุข การเห็นสังขธรรมของชีวิต การให้อภัยและมีทุกข์น้อยลง

๑.๗.๓ ญัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์^{๑๒} ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตอาสา องค์ประกอบของจิตอาสามี ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) การช่วยเหลือผู้อื่น ๒) การเสียสละต่อสังคม และ ๓) ความมุ่งมั่นพัฒนา โดยมีตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบดังนี้คือ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๓ ตัว ได้แก่ ๑) การช่วยแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น ๒) การอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่น และ ๓) การแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ด้านการเสียสละต่อสังคม ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๒ ตัว ได้แก่ ๑) การสละเงินร่างกาย เพื่อผู้อื่นและสังคม ๒) การสละเวลา และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ด้านความ

^{๑๑} ใจตนย์ ศรีวังพล, ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัครสวพ. ๙๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๒} ญัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้าบทคัดย่อ.

มุ่งมั่นพัฒนา ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๒ ตัว ได้แก่ ๑) การสนใจในปัญหาและการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคม และ ๒) การร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์และหลากหลาย รวมตัวชี้วัดทั้งหมด ๗ ตัว จากการวิเคราะห์สภาพจิตอาสาของนักเรียนและปัจจัยที่มีผลต่อจิตอาสาของนักเรียน โดยภาพรวมแล้วนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบแล้วสรุปได้ว่า องค์ประกอบด้านการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ในระดับสูงมาก การเสียสละต่อสังคม และความมุ่งมั่นพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนตัวชี้วัดทั้ง ๗ ตัว ที่ได้คะแนนสูงสุดมี ๓ ตัว ได้แก่ การแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น การสละเวลาและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและการร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์และหลากหลาย โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตอาสา คือ ปัจจัยด้านสังคม/ชุมชน ครอบครัว เพื่อน สื่อมวลชน โรงเรียน/ครู และปัจจัยด้านนักเรียน

๑.๗.๔ สุนทรี จุวงศ์สุข^{๑๓} ได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะของนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันกับการมีจิตอาสาเรื่อง การใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาสามารถเสริมสร้างลักษณะนิสัยจิตสาธารณะของนักเรียนได้ คือ มีความช่างสังเกต ไม่เห็นแก่ตัว และรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม นักเรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสิ่งแวดล้อม คือ ทักษะการมีอิทธิพลต่อนโยบาย ทักษะการเป็นผู้ตัดสินใจหลักและผู้จัดทำนโยบาย ทักษะการสร้างความร่วมมือ ต่อรอง ประนีประนอม และแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน และทักษะการจัดการความขัดแย้ง

๑.๗.๕ ริเรีองรอง รัตนวิไลสกุล^{๑๔} ได้ศึกษาความรู้สึกริเรีองรองความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาไทย โดยศึกษาจากตัวอย่าง คือ สมาชิกวุฒิสภา ๘๗ คน และสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่าง ๆ จำนวน ๒๔๔ คน ผลการศึกษาพบว่า ระดับความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาอยู่ในระดับที่ ๓ หมายความว่าสมาชิกรัฐสภาให้คุณค่าหรือเห็นความสำคัญของจริยธรรมความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ไม่ได้เคร่งครัดในทางปฏิบัติอย่างคงเส้นคงวา จึงเป็นระดับที่ยังไม่น่าพึงพอใจ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อระดับความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาได้แก่ ความพึงพอใจต่อเงินเดือน ระยะเวลาการสังกัดพรรคการเมือง และค่านิยมในการทำงาน ส่วนตัวแปรระดับการศึกษาพบว่า มีผลต่อระดับความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ แต่ไม่พบว่ามีผลต่อระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

^{๑๓} สุนทรี จุวงศ์สุข, การใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๔} ริเรีองรอง รัตนวิไลสกุล, ความรู้สึกริเรีองรองความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาไทย, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้าบทคัดย่อ.

๑.๗.๖ สุตาพรรณ บินนอก^{๑๕} ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต (ปริญญาตรี) ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๗๒๐ คน ผลการศึกษาพบว่า นิสิตระดับปริญญาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ปัจจัยที่มีผลต่อจิตอาสาของนิสิตมี ๓ ด้าน คือ ปัจจัยจิตลักษณะ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยสื่อมวลชน

๑.๗.๗ สรณีย์ สายศร^{๑๖} ได้ศึกษาการบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา จากผลการวิจัยพบว่า ความหมายและแนวคิดของจิตอาสาในบริบทของสังคมปัจจุบันหมายถึง การมีจิตอาสาที่อาสาช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในรูปแบบต่างๆ หรือช่วยให้ผู้อื่นมีความสุขหรือมีชีวิตที่ดีขึ้น โดยที่ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นจิตที่ไม่นิ่งเฉย เมื่อพบปัญหาและความทุกข์เกิดขึ้นกับผู้อื่นและสังคม เป็นจิตที่พร้อมที่จะเสียสละเวลา กำลังกาย จิตใจ ทรัพย์สินหรือสติปัญญา เพื่อก่อให้เกิดสิ่งที่ดีแก่ผู้อื่นและเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมไปถึงการทำความดีเพื่อสังคม และสิ่งแวดล้อม

๑.๗.๘ นิชา ฉิมทองดี^{๑๗} ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวน ๒,๒๑๔ คน โดยใช้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่าในภาพรวม เยาวชนมีคะแนนสำนักสากลอยู่ในระดับดี โดยมีคะแนนด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาคือ การใส่ใจต่อประเด็นปัญหาโลก การพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการเป็นสมาชิกของโลกตามลำดับ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะต่อการจัดการศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครอง สื่อมวลชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปว่า ในการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับสำนักสากลไว้ในหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรสถานศึกษา ควรจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเฉพาะกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดด้วย ในด้านครูผู้สอน ควรส่งเสริมให้มีจิตสำนักสากล โดยบรรจุเนื้อหาสำนักสากลไว้ในหลักสูตรวิชาชีพครูและจัดอบรมอย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้ปกครอง ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและสนับสนุนประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการมีจิตสำนักสากลให้มากขึ้น สื่อมวลชนควรมีความรับผิดชอบต่อข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอ ส่วนหน่วยงานราชการ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น ควรร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลแก่เยาวชน

^{๑๕} สุตาพรรณ บินนอก, โมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๖} สรณีย์ สายศร, การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๗} นิชา ฉิมทองดี, แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้าบทคัดย่อ.

๑.๗.๙ เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ^{๑๔} ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสาธารณะ โดยมีกลุ่มนวัตกรรมเยาวชนเพื่อสังคม (YIY) กลุ่มเยาวชนแบล็กบ็อกซ์ (Black Box) และเครือข่ายเยาวชน ๑๔ กลุ่มที่ดำเนินโครงการเยาวชนไม่ทอดทิ้งกันในสังคม เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า กรณีศึกษามีกระบวนการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในทางเดียวกันคือ เป็นกิจกรรมเพื่อสังคม การอาสา การช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และการจัดการความรู้ เยาวชนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม ทุกคนมีคุณลักษณะของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมที่เกิดจากความไม่เห็นแก่ตัว และการเสียสละเพื่อสังคม โดยปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ ครอบครัว ครู อาจารย์ เพื่อน สื่อมวลชน สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว สภาพปัญหา ภาวะวิกฤติ และตนเอง ส่วนแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ สามารถทำได้ทั้งในกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำ เช่น การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อสังคม และกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การดูหนัง การเก็บขยะในที่สาธารณะ การหยุดรถให้คนข้ามถนนตรงทางม้าลาย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การทำงานจิตอาสา ถือเป็นการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ที่เน้นการปฏิบัติลงพื้นที่ตามที่ต่างๆ รอบๆ ตัว เพื่อให้อาสาสมัครเห็นความเชื่อมโยงระหว่างประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตัว ส่งผลให้เกิดสายใยแห่งการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ดังนั้น ผู้ที่มีจิตอาสาจึงเป็นผู้ที่มีคุณธรรมฝังอยู่ในจิตสำนึกอย่างน้อยก็เป็นจิตสำนึกแห่งการเป็นผู้ให้ เป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคมและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมอย่างแท้จริง

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยจัดเป็นขั้นตอน คือ

ขั้นที่หนึ่ง ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลเอกสารในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ทำหลักฐานอ้างอิง และจัดลำดับเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน

ขั้นที่สอง วิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล จัดกลุ่มเนื้อหา , สัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นที่สาม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

ขั้นที่สี่ เรียงเรียงและให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและรับรองอย่างน้อย ๒ ท่าน

ขั้นที่ห้า เสนอต่อสถาบันเพื่อจัดพิมพ์รูปเล่ม

ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะใช้เวลาประมาณ ๑ ปีโดยเริ่มตั้งแต่ เดือน มกราคม ๒๕๕๕- ธันวาคม ๒๕๕๕ โดยมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้

๑) ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก

๒) วิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล จัดกลุ่มเนื้อหา สัมภาษณ์เชิงลึก

^{๑๔}เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ, แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย : กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ.

- ๓) วิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล เพื่อตอบปัญหาการวิจัย
- ๔) เรียบเรียงและนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและรับรองอย่างน้อย ๓ ท่าน
- ๕) นำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- ๑) แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกในการทำงานจิตอาสา
- ๒) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อการทำวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทราบจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธานุสาสนา
- ๑.๙.๒ ทราบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา
- ๑.๙.๓ ได้กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธานุสาสนา

บทที่ ๒

จิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา โดยแบ่งหัวข้อหลักออกเป็น ๓ ประเด็น คือ (๑) แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และเป้าหมายของจิตอาสา โดยหัวข้อนี้จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาโดยทั่วไปทั้งของตะวันตก นักวิชาการไทยและพระพุทธศาสนา (๒) ลักษณะของจิตอาสาในพระพุทธศาสนา หัวข้อนี้จะเน้นศึกษาลักษณะจิตอาสาในพระไตรปิฎก อรรถกถา และนักวิชาการพระพุทธศาสนา (๓) กระบวนการพัฒนาจิตอาสาในพระพุทธศาสนา จะศึกษา ๔ ประเด็นย่อยกระบวนการพัฒนาความพร้อมด้านร่างกายและศีล กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญา และกระบวนการวางแผนทำงาน ซึ่งแต่ละหัวข้อจะได้ศึกษารายละเอียดเป็นลำดับไป

๒.๑ จิตอาสาตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไป

การศึกษาแนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และเป้าหมายของจิตอาสา มีรายละเอียดต่อไปนี้

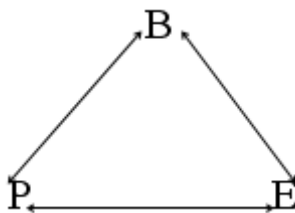
๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสา

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา การพัฒนาจิตอาสา มักจะใช้ทฤษฎีในกลุ่มพุทธิปัญญานิยม ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social cognitive learning theory) ของ Bandura มีดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social cognitive learning theory)^๑

ทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม ที่ผ่านมานักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมพบว่า การวางเงื่อนไขมีข้อจำกัดในการอธิบายการเรียนรู้ ฉะนั้น พวกเขาจึงให้ความสนใจกับกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่สามารถสังเกตได้ เช่น ความคาดหวัง ความคิด และความเชื่อ การขยายความคิดจากแนวคิดเดิมนี้ มีนักจิตวิทยาที่สำคัญ คือ Albert Bandura เขาเรียกทฤษฎีใหม่นี้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social cognitive theory) Bandura เชื่อว่า ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมดั้งเดิมสามารถอธิบายการเรียนรู้ได้บางส่วน และมองข้ามสถานการณ์ที่สำคัญ โดยเฉพาะอิทธิพลทางสังคมที่มีต่อการเรียนรู้ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม (environment event) ปัจจัยส่วนบุคคล (personal factors) เช่น ความคิด แรงจูงใจ และพฤติกรรม (behavior) ทั้งสามปัจจัยนี้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Woolfolk, 1993: 220) ดังภาพ

^๑ <<http://pinaydo.blogspot.com/2009/09/blog-post.html>> : 25/06/2012.

B = พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล P = บุคคล E = สิ่งแวดล้อม

ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมดั้งเดิมมองข้ามไปคือ ตัวแบบ (modeling) และการลอกเลียนแบบ (imitation) มีผลต่อการเรียนรู้ กล่าวคือ คนเรียนรู้ได้จากการดูหรือสังเกตด้วยความตั้งใจ (attention) จากนั้นสร้างภาพ จำ วิเคราะห์ และการตัดสินใจ ปัจจัยทั้งสองนี้เรียนรู้ด้วยการสังเกต บันดูรา ได้อธิบายเพิ่มกระบวนการสังเกตมีทั้งหมด 4 อย่าง คือ กระบวนการความเอาใจใส่ (Attention) กระบวนการจดจำ (Retention) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction) และมีแรงจูงใจที่จะทำให้เกิดการทำพฤติกรรมนั้นอีก

แมทธิว แฮมิลตัน และแอฟชาน ฮัสเซน (Mathew Hamiltion and Afshan Hussain) ได้กล่าวถึงความเอื้อเพื่อแผ้วในบทความเรื่อง “วิวัฒนาการทางพันธุกรรมของพฤติกรรมทางสังคม” ในวารสาร Journal of theoretical Biology โดยได้เสนอข้อคิดที่ดัดแปลงจากแนวคิดของ ชาร์ล ดาร์วิน ที่ว่า พฤติกรรมการเสียสละของสิ่งมีชีวิตเพื่อการอยู่รอดของส่วนรวม หรือการอยู่รอดร่วมกัน ในวงศาณญาณูติ หมายถึง นอกจากการเสียสละเพื่อลูกหลานแล้ว ยังมีการเสียสละเพื่อเครือญาติ ให้คงไว้ซึ่งการสืบเนื่องของวงศ์ตระกูล^๒

ผลการสำรวจอาสาสมัครเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเกลล์^๓ พบว่า เยาวชนมีแนวโน้มที่จะมาเป็นอาสาสมัครหากได้รับการชักชวน มากกว่าเยาวชนที่ไม่ได้รับการชักชวนถึง ๔ เท่า และการเป็นอาสาสมัครช่วยสร้างความพึงพอใจ อันเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตั้งใจคาดหวัง (Valance and Expectancy) เช่น ประสบการณ์ใหม่ มุมมองใหม่ เพื่อนใหม่ การเปลี่ยนแปลงด้านความคิดและพฤติกรรมที่ดีขึ้น ฯลฯ คนที่เข้าไปเป็นอาสาสมัครจะมีความเชื่อในเรื่องการเอื้อเพื่อ การเสียสละ (Altruism) อยู่แล้ว จึงมีแนวโน้มที่จะพิสูจน์ผลของการกระทำ (Instrumentality) กับความเชื่อนั้น

พระธรรมจารย์เจิ้งเหยียน ได้ขยายความเรื่องโพธิสัตว์ต่อจากปรมาจารย์อื่นรุ่น ว่า คนเราทุกคนสามารถเป็นโพธิสัตว์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยการอุทิศตนช่วยเหลือสรรพชีวิต โดยท่านได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เรามีความเป็นโพธิสัตว์อยู่ในตัวเองอยู่แล้ว เพียงแค่เราอุทิศตนลงมือปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือ

^๒ นพมาศ ชีระเวคิน, การเสียสละและพฤติกรรมเพื่อสังคม, จิตวิทยาสังคมกับชีวิต, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๘ – ๖๕ .

^๓ Matthew Hamiltion and Afshan Hussain, America’s Teenage Volunteers : Civic Participation Begins Early in Life, อังโน ใจตนย์ ศรีวังพล. ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.๙๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

สรรพชีวิต และเมื่อเราผู้คนได้ ๕๐๐ คน ก็เท่ากับเรามีมือ ๑,๐๐๐ มือ ไม่ต่างจากพระโพธิสัตว์กวนอิมนั่นเอง”^๔

ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ ได้ก่อตั้งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้น โดยมีปรัชญาและปณิธานอันแน่วแน่ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทและภาคชนบทให้เข้มแข็ง ด้วยความเชื่อมั่นที่ว่า ชนบทคือรากฐานที่สำคัญที่สุดของสังคมไทย ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านประชากร ทรัพยากรธรรมชาติ จิตวิญญาณ การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย จึงต้องให้ความสำคัญและใส่ใจสูงสุดแก่ชาวชนบท และการพัฒนาประเทศจะขับเคลื่อนไปโดยมีประโยชน์สุขอันยั่งยืนของคนในชนบทเป็นที่ตั้ง มิใช่ภาคชนบทที่ตกเป็นเบี้ยล่างหรือรับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศ ดังเช่นที่เกิดขึ้นในหลายทศวรรษที่ผ่านมา จึงมุ่งมั่นที่จะจัดการศึกษาเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในปัญหาของชนบท มีความสามารถทั้งด้านการสร้างความรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้มีความรู้ ใช้ความรู้สร้างความยุติธรรมอย่างมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เพื่อพัฒนาชนบทให้เข้มแข็งและยั่งยืน ตามปณิธาน “จิตสำนึกอาสาสมัคร รักสันติประชาธรรม”^๕

นอกเหนือจากแนวคิดที่อธิบายสภาวะจิตใจของอาสาสมัครดังกล่าวแล้ว ทฤษฎีด้านแรงจูงใจอีกหลายทฤษฎีก็ถูกนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมการทำงานอาสาสมัครมากมาย เช่น ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ของวิกเตอร์ เอช วีรูม ที่อธิบายการเกิดขึ้นของพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผลจากการตัดสินใจเลือกทำด้วยความสำนึกที่เกิดจากความเชื่อและทัศนคติ โดยการกระทำที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อความสุขของตนเอง หรือไม่ก็ลดความทุกข์ใจที่มีอยู่เดิม^๖

๒.๑.๒ ความหมายของจิตอาสา

คำว่า “จิตอาสา” ภาษาอังกฤษว่า “Volunteer” มีการใช้ครั้งแรกในช่วงศตวรรษที่ ๑๗ หมายถึง ผู้ที่สมัครใจเข้าเป็นทหารโดยไม่ได้ถูกบังคับให้เป็นไปตามปกติ นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับคำว่า อาสาสมัคร ได้แก่ Voluntarism และ Volunteerism มีความหมายที่ใช้กับกิจกรรมที่ทำด้วยความสมัครใจ ส่วนคำว่า Volunteerism เป็นคำที่ใช้กันมากและมีความหมายที่กว้างกว่าคำแรก กล่าวคือเรื่องใดๆที่เกี่ยวข้องกับตัวอาสาสมัคร หรืออาสาเข้าไปทำเรื่องใดๆ โดยไม่จำกัดประเภทของกลุ่มหรือองค์กร^๗

^๔ พระไพศาล วิสาโล, ศาสตราจารย์และศิลปินแห่งการจัดการความดี : ศึกษากรณีมูลนิธิธิดาธิปไตย รายงานการเยี่ยมดูงานมูลนิธิธิดาธิปไตย ได้วัน ระหว่างวันที่ ๓๐ พฤษภาคม – ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐.

^๕ โจตนัย ศรีวังพล, ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ. ๙๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^๗ Susan J. Ellis, Voluntarism : What's the Difference?, in <<http://www.energizeinc.com/art/1vol.html>> 26 August 2003.

จิตอาสา คือ ผู้ที่มีจิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือ ด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งของตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ ให้กับส่วนรวมอีกทั้งยังช่วยลด"อัตรา"หรือความเป็นตัวเป็นตนของตนเองลงได้บ้าง

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^๘ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “จิตสำนึกต่อ...” หรือ “จิตสาธารณะ” เช่น จิตสำนึกต่อศาสนา คือ ความตระหนักในหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่พึงปฏิบัติต่อศาสนา หรือ จิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ก็คือ การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีความรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมและคนอื่นที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน คำว่า “จิตสำนึก” จึงเป็นอีกความหมายหนึ่งที่สอดคล้องกับคำว่า “จิตอาสา”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายในทางพระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงการกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวมว่า “จิตอาสา” พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักธรรมนี้ เรียกว่า วัชฒิ หรือ อริยวัชฒิ แปลว่า หลักธรรมเจริญอย่างอริยะ หมายความว่า ถ้ามีความเจริญอย่างที่พระองค์ตรัสไว้ แสดงว่า พุทธศาสนิกชน มีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติและมีหวังว่าจะเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา หลักความเจริญที่ว่านี้มี ๕ ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา กล่าวโดยสรุป คำว่า “จิตอาสา” เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลที่ประกอบด้วยความมีน้ำใจและจิตสำนึกหรือสำนึกสาธารณะที่เสียสละร่างกาย แรงใจ สติปัญญาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม^๙

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่าเนื้อแท้ของความเป็นอาสาสมัครนั้นอยู่ที่จิตใจ คือมีจิตอาสาที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หรือนึกถึงส่วนรวม จะเป็นครู พ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ ก็สามารถเป็นอาสาสมัครได้ตลอดเวลาหากมีจิตใจ ที่คำนึงถึงส่วนรวมอยู่เสมอ เราจำเป็นต้องตระหนักอยู่เสมอว่าอาสาสมัคร นั้นไม่ใช่เป็นอาชีพ หากคือสำนึกที่สมควรมีอยู่คู่กับความเป็นมนุษย์ของเราจนกว่าชีวิตจะหาไม่^{๑๐}

ประวิตร พิสุทธิโสภณ กล่าวว่า อาสาสมัคร เป็นงานที่เกิดจากผู้ที่มี จิตอาสา ซึ่งมีความหมายอย่างมาก กับสังคมส่วนรวม เป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขมากขึ้น การเป็นอาสาสมัคร ไม่ว่าจะป็นงานใดๆ ก็แล้ว แต่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ในทางบวกล้วนแต่เป็นสิ่งที่เราควรทำทั้งสิ้น คนที่จะเป็นอาสาสมัครได้นั้น ไม่ได้จำกัดที่ วัย การศึกษา เพศ อาชีพ ฐานะ หรือ ข้อจำกัด ใดๆ ทั้งสิ้น หากแต่ต้องมีจิตใจ เป็นจิตอาสา ที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่น หรือสังคมเท่านั้นจิตอาสา คำนี้นี้จะคุ้มทุนพวกเรามากขึ้น หากแต่เพียงมองรอบตัวท่าน ทำสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคม^{๑๑}

กรมพล ท่องธรรมชาติ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ให้ความหมายของจิตสำนึก (conscious) ว่าเป็นสภาวะแห่งจิตที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่างๆ สภาวะจิตใจดังกล่าวเกิดความรู้ซึ่ง มีความหมายเหมือนกับคำว่า การรู้ตัว (awareness) อันเป็นผลจากการ

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๑๒.

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัชฒิ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๒), หน้า๑๐.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^{๑๑} <http://freedom-musa.blogspot.com/2011/12/blog-post_228.html> : ๑๒ / ๐๗ / ๒๐๑๒.

ประเมินว่า การเห็นความสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาจากทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความเห็น ความสนใจของบุคคลนั้นๆ เป็นความหมายในเชิงจิตวิทยา ส่วนในสังคมมักใช้คำว่า “อุดมการณ์” หมายถึงแบบแผนความคิด ความเชื่อที่ต้องมีเป็นรูปแบบของคุณงามความดีที่ควรส่งเสริมให้มีให้ปฏิบัติ^{๑๒}

วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สำนึกสาธารณะ” เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาจากการรับรู้ เรียนรู้ต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ผ่านการคิดและไตร่ตรองอย่างเหมาะสมและมีคุณค่า^{๑๓}

จากที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คำว่า จิตอาสา สามารถเรียกได้หลายอย่าง เช่น อาสาสมัคร จิตสำนึก หรือจิตสำนึกสาธารณะ แต่ความหมายของคำเหล่านี้ก็หมายถึงผู้ที่มีจิตใจที่เป็นกุศล อยากช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ ต่อสังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขมากขึ้น ถือเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่มีคุณธรรมแฝงอยู่ในจิตใจที่สมควรได้รับการยกย่อง

๒.๑.๓ ความสำคัญของจิตอาสา

ความสำคัญของการมีจิตอาสาเป็นผลเนื่องมาจาก มีคนจำนวนมากเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากคนในสังคมขาดจิตอาสา อาจจะมีผลกระทบหลายๆ ส่วน ได้แก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน ประเทศ และระดับโลก ยกตัวอย่าง เช่น ผลกระทบที่ใกล้ตัวและเห็นชัดที่สุด คือ ผลกระทบในระดับบุคคล หากบุคคลใดขาดจิตสำนึกของการเป็นจิตอาสา ย่อมความสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและสร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น ได้แก่ การทิ้งขยะมูลฝอยไม่ถูกที่ การไม่รักษาสีของที่เป็นของสาธารณะ การเพิกเฉยต่อผู้ที่กำลังตกอยู่ในความเดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลือ เป็นต้น

จิตอาสา เป็นคุณลักษณะของบัณฑิตที่สามารถเชื่อมได้กับทุกพันธกิจ และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ บัณฑิตต้องมีศรัทธา ในการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น การเป็นผู้มีจิตอาสาจึงแสดงให้เห็นถึงศรัทธาของการเป็นผู้ให้ที่ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน อาจเป็นการให้บริการทางวิชาการ การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานก็ดี สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยหรือของหน่วยงานได้เป็นอย่างดี

จิตอาสา (Volunteer Spirit)^{๑๔} เป็นแนวคิดและกระบวนการในการช่วยเหลือบุคคลอื่นหรือสังคมเพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา หรือพัฒนาสังคม ด้วยความเสียสละ ความสมัครใจ ความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของอื่นใด นอกจากความสุขใจ และความภาคภูมิใจใจ ผลงานที่ตนเองได้บำเพ็ญประโยชน์โดยการช่วยเหลือบุคคลอื่นและสังคม ตามกำลังความสามารถของ

^{๑๒} ธรรมล ทอธรรมาชาติ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, **ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๘.

^{๑๓} วิศัลย์ โฆษิตานนท์, **การพัฒนาสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์**; วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒.

^{๑๔} Volunteer แปลว่า อาสาสมัคร หรืออาสา หมายถึงบุคคลที่ทำงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความเต็มใจ ความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของอื่นใด ส่วน Spirit แปลว่า จิตใจ จิตวิญญาณหรือองค์ประกอบสำคัญของความเป็นบุคคล ประกอบด้วยจิต ความรู้สึก และลักษณะเฉพาะตัว, ดูใน A S Hornby, **Oxford Advanced Learner's Dictionary**, 7th Edition, (Oxford University Press, 2005), p. 1421, 1647.

ตนเองที่มีอยู่อย่างเต็มที จิตอาสาจึงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน การตระหนักรู้ถึงปัญหา ความทุกข์ หรือความเดือดร้อนของบุคคลหรือสัตว์อื่นให้มาเป็นปัญหา ความทุกข์ หรือความเดือดร้อนของตนเอง และเป็นกระบวนการแห่งความกรุณา คือความสงสาร ความปรารถนาอยากให้บุคคลอื่น สัตว์อื่น หรือคนในสังคมมีความสุข อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จึงพยายามทุกวิถีทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลาย ทั้งร่างกาย แรงใจและสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ประสบกับปัญหา หรือเพื่อขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ ในสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ตามหลักการในพระพุทธศาสนา สามารถเรียกบุคคลผู้มีจิตอาสาว่า “เป็นผู้บำเพ็ญพรতিประโยชน์” ^{๑๕} คือประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เพราะเป็นบุคคลผู้มีจิตใจที่คิดเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น และมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ทุกข์ยากลำบากส่วนตน หรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะบั่นทอนความตั้งใจที่มีมาตั้งแต่เบื้องต้นได้ ถ้าหากไม่มีจิตใจที่มั่นคงต่อการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างแน่วแน่ ดังนั้น บุคคลผู้มีจิตอาสา จึงเป็นผู้ที่มีเจตนาดีต่อผู้อื่น มีความเสียสละ มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ มีความซื่อตรง มีความเป็นกลาง มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียงต่อบุคคลที่ตนช่วยเหลือ ไม่ถือเอาความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ และอุดมการณ์ทางการเมืองที่แต่ละคนยึดถือ มาเป็นอุปสรรคขัดขวางกระบวนการจิตอาสาที่ดำเนินการอยู่ แต่มุ่งหวังเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นที่กำลังได้รับความเดือดร้อนหรือประโยชน์ของสังคมเป็นประการสำคัญ ^{๑๖}

บุคคลผู้ที่มีความคิดและการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือสังคมนั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งความเห็น และความดำริไปในแนวทางที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้นก่อน จึงจะสามารถทำงานเพื่อผู้อื่นได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกตามกระบวนการของอริยมรรค ^{๑๗} ว่า จะต้องมีส่วนสามประการ คือความเห็นชอบที่ถูกต้อง สร้างสรรค์ และสัมมาสังกัปปะ คือความดำริชอบ ความคิดที่ถูกต้อง ความคิดที่พิจารณาก่อน ซึ่งกระบวนการทางจิตหรือความคิดเช่นนี้ ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการปลูกฝัง กล่อมเกลา และพัฒนาให้เกิดขึ้น โดยอาศัยบุคคลอื่นผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำ อบรม สั่งสอน และเป็นแบบอย่างให้ที่ดี อาทิ บิดามารดา ครู

^{๑๕} ประโยชน์ ตามหลักการในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง ได้แก่ ประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่ตน เรียกว่า อัตตहितประโยชน์ และประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เรียกว่า พรতিตประโยชน์, ดูรายละเอียดใน **ที.ปา.** (บาลี) ๑๑/๒๓๕/๒๔๕, **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๒๓๕/๒๒๒.

^{๑๖} อคติ แปลว่าความลำเอียง มี ๔ อย่างได้แก่ ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบพอกัน ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะโกรธ ๓) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ๔) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง, ดูรายละเอียดใน **ที.ปา.** (บาลี) ๑๑/๒๔๖/๒๔๐, **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๑๕.

^{๑๗} อริยมรรค แปลว่า ทางปฏิบัติอันประเสริฐ มี ๘ ประการ ได้แก่ ๑) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ๓) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ ๔) สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ ๗) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ และ ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ, ดูรายละเอียดใน **ที.สี.** (บาลี) ๙/๒๕๔/๒๐๐, **ที.สี.** (ไทย) ๙/๒๕๔/๑๙๓, **ที.ปา.** (บาลี) ๑๑/๔๔๕/๓๑๘, **ที.ปา.** (ไทย) ๑๑/๔๔๕/๓๑๓ เป็นต้น.

อาจารย์เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน นายจ้าง เป็นต้น และต้องอาศัยสภาพสังคมที่เอื้อให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถดำเนินการตามกระบวนการของจิตอาสาได้โดยสะดวกด้วย

จากความสำคัญของการมีจิตอาสาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ถ้าสามารถปลูกฝังและส่งเสริมการเป็นจิตอาสา ปัญหาต่างๆที่ปรากฏให้เห็นในสังคมจะลดลงตามลำดับอย่างน้อยที่สุด การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาต่อไป

๒.๑.๔ เป้าหมายของการทำงานจิตอาสา

ธรรมชาติของการทำงานจิตอาสา หากพิจารณาจากคนทำงานจิตอาสาอย่างแท้จริงแล้วมีเป้าหมาย ๒ อย่างคือ (๑) เป้าหมายเชิงสังคมคือการได้ช่วยเหลือบุคคลอื่นให้ได้รับความสุข เกิดสังคมแห่งการช่วยเหลือและเอื้ออาทร เกิดสังคมที่มีการเสียสละแบ่งปัน เกิดสังคมแห่งมิตรภาพ (๒) เป้าหมายส่วนบุคคลคือความสุข ความภูมิใจและความสบายใจที่ได้ช่วยเหลือ เป็นผู้ทำประโยชน์แก่สังคม มีคุณภาพจิตที่เข้มแข็งพร้อมที่จะเสียสละ เป็นแบบอย่างแก่คนอื่น แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลที่ทำงานจิตอาสาด้วย เป้าหมายตามทีกล่าวนี้นี้เป็นเป้าหมายที่พิจารณาจากการทำงานจิตอาสาของพระอริยบุคคล เช่น พระทัฬหฬลบุตรที่เสียสละรับภาระทำงานเพื่อคณะสงฆ์ในเรื่องการแจกเสนาสนะ^{๑๘} แน่แน่นอนว่าพระอริยบุคคลย่อมไม่หวังสิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทน นอกจากต้องการให้สังคมสงบสุขและตนเองก็ได้ให้ทำประโยชน์แก่คนอื่น

สำหรับบุคคลธรรมดา การทำงานจิตอาสาย่อมมีเป้าหมายต่างจากพระอริยบุคคล กล่าวคือบางกลุ่มหรือบางคน ทำงานจิตอาสาเพราะต้องการพัฒนาจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การพัฒนาความคิดเชิงบวกสู่สังคมในวงกว้าง และการสร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสบการณ์ การแสดงความคิดเห็นของจิตอาสากับการพัฒนาบุคคลและสังคมให้เห็นคุณค่าและการทำงานจิตอาสาให้มากขึ้น

๒.๑.๕ วิธีการทำงานของจิตอาสา

คุณลักษณะของจิตอาสา จะต้องมิจิตวิญญานของอาสาสมัคร ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม สังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นผู้มื่อุดมการณ์ มุ่งมั่น ทำงานด้วยความเสียสละ มีความกระตือรือร้น เอื้ออาทร เกื้อกูล ด้วยความจริงใจ และมีศรัทธาในการทำงานจิตอาสา ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

- ๑) มิจิตวิญญาน คือ พร้อมที่จะทำหน้าที่อาสาสมัครตลอดเวลา
- ๒) มิจิตสำนึก รับผิดชอบ โดยไม่ต้องบอกกล่าว หรือบังคับให้ทำ
- ๓) ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ

๔) มื่อุดมการณ์ มุ่งมั่นที่จะประพฤติ ปฏิบัติตนให้เป็นอาสาสมัครที่ดีตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ดังนี้ (๑) ศรัทธา มุ่งมั่นบำเพ็ญประโยชน์ อยากเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ มีความสุขในการทำงาน (๒) ปัญญา ใช้ความรอบคอบ พยายามแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ไม่ย่อท้อ ทำงานที่ตนถนัดจะทำให้เกิด

^{๑๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๑/๓๐๐-๓๐๓.

ความสำเร็จสูงสุด (๓) จริยธรรม มีความประพฤติ กริยาดี อาสาสมัครที่ดีควรยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวทาง โดยมีพรหมวิหาร ๔ ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง มีสังคหวัตถุ ๔ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น^{๑๙}

บทบาทของการทำงานจิตอาสา แบ่งได้เป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านความคิด : ทำหน้าที่เป็นผู้วางนโยบาย วางแผนการดำเนินงานของหน่วยงาน รวมถึงการควบคุม ตรวจสอบการบริหารงานของหน่วยงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานของตน และรับใช้สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ด้านแรงงาน : มีความยินดีที่จะเสียสละแรงงานเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ให้บริการแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลืออย่างไม่เลือกปฏิบัติ

๓) ด้านกำลังทรัพย์ : ผู้ที่มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์ เช่น เงิน ที่ดิน อาคารบ้านเรือน เครื่องอุปโภค บริโภค ให้แก่หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ต่างๆ เพื่อให้หน่วยงานนั้นๆ เป็นคนกลางนำไปมอบ ให้แก่ผู้ขอรับบริการนั้น^{๒๐}

กล่าวได้ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นจิตอาสา อาจต้องเสียสละ ทั้งกำลังร่างกาย กำลังความคิด และ กำลังทรัพย์สินพร้อมๆ กันไปได้ ทั้งนี้ ต้องทำด้วยใจที่เป็นจิตอาสาอย่างแท้จริง

หลักการทำงานจิตอาสาที่ควรปฏิบัติ

วัฒนา นวลสุวรรณ ได้เสนอ คุณสมบัติของอาสาสมัครที่ดี อันแสดงให้เห็นถึงหลักการในการทำงานจิตอาสาที่ควรปฏิบัติ มีดังนี้

๑) มีความรู้พอสมควร ๓ ประการ ได้แก่ ๑. ความรู้ในวิชาการสังคมสงเคราะห์โดยทั่วไป รู้เทคนิคในการดำเนินงานตามหลักสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคนิคในงานสังคมสงเคราะห์ เฉพาะราย ซึ่งมี ๕ ขั้นตอน คือ สอบข้อเท็จจริง วินิจฉัยปัญหา พิจารณาวางแผนการ หาทาง ป้องกัน และแก้ปัญหา ดำเนินการป้องกันแก้ไข หรือสงเคราะห์ตามแผน และติดตามผลการป้องกัน แก้ไขหรือสงเคราะห์ นอกเหนือจากนั้นควรรู้เทคนิคหรือวิธีดำเนินงานสงเคราะห์กลุ่มชน หรือ ดำเนินงานกับกลุ่มบุคคล เช่น งานในศูนย์เยาวชน โรงเรียน สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล ๒. ควรรู้ ในหน้าที่ขององค์กรที่ตนสมัครเข้าไปช่วย คือ รู้ว่าองค์กรดังกล่าว มีหน้าที่การทำงานอย่างไร รอบตัว อาทิ ความรู้เรื่องดิน ฟ้า อากาศ อาชีพ ราคาสินค้าในท้องตลาด การปฐมพยาบาล กฎหมาย ข้อบังคับ ต่างๆ ที่พลเมืองควรรู้

๒) มีศรัทธาในการทำงานอาสาสมัคร กล่าวคือ รักในงาน เชื่อมั่นในวิธีการทำงานและ

๓) ผลงาน มีความสนใจในการฝึกฝนปรับปรุงตนให้เหมาะสมกับงาน มีบุคลิกลักษณะเหมาะสม รู้จักวางตนดี เป็นที่รักใคร่ของผู้ร่วมงาน เป็นที่นับถือของผู้รับบริการ กระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่น

๔) มีความอดทนและตั้งใจจริง ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด

^{๑๙} ดวงใจ ทองหล่อ, อาสาสมัครที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐.

^{๒๐} ปิยะนาถ สรวิสูตร, แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนจิตอาสา ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒) หน้า ๔๑.

- ๕) มีสุขภาพกายและใจที่ดีพอสมควร
- ๖) มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถร่วมมือ ประสานงานกับผู้ร่วมงานและบุคคลอื่นได้ดี
- ๗) มีความเคารพและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด
- ๘) มีความเสียสละเพื่องานและประโยชน์ส่วนรวม^{๒๑}

นอกจากนี้ สมพร เทพสิทธิ ได้กล่าวถึง จิตอาสาที่พึงประสงค์ไว้ ๕ ประการ ดังนี้

- ๑) ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- ๒) บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมอยู่เสมอ
- ๓) เป็นผู้มีความเสียสละ มีความสุขจากการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ
- ๔) มีศรัทธาในการอาสาช่วยเหลือ โดยมีความรู้สึกเห็นชอบในงานที่ทำด้วยความเต็มใจ
- ๕) ทำเพื่อหน้าที่ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ทั้งนี้ ในการทำงานจิตอาสา ยังต้องเตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับ งานที่ยากลำบาก ความเป็นอยู่ที่ไม่สะดวกสบาย สถานที่ไม่ถูกใจ เจ้านายต้อนรับไม่เต็มที่ เพื่อนๆ อาสาสมัครด้วยกัน ไม่น่ารัก ซึ่งการเตรียมตัวเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสานี้ กล่าวได้ว่า การมาเป็นอาสาสมัคร เพื่อการเรียนรู้และช่วยเหลือผู้อื่น ดังนั้น อาสาสมัครต้องไม่เป็นภาระผู้อื่น รวมถึงการเตรียมตัวให้พร้อมทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ ให้พร้อม มีดังนี้

- การเตรียมความพร้อมด้านความคิด จิตใจ

ในกรณีที่อาสาสมัครเข้าไปทำงานในพื้นที่ประสบภัย มักจะได้ฟังเรื่องทำให้กลัว หรือกังวลใจ เช่น เรื่องวิญญาณ ภัยต่างๆ ดังนั้น อาสาสมัครควรสำรวจจิตใจก่อนเข้าทำงานในพื้นที่ อาสาสมัครไม่ควรกลัวเรื่องวิญญาณจนเกินไป ควรทำความเข้าใจ ด้วยการแผ่เมตตาให้แก่ทุกสรรพสัตว์ชีวิต โดยการกำหนดจิตว่าจะลงไปทำงานด้วยเจตนาเป็นผู้ให้ที่ดี เพื่อประโยชน์แก่พื้นที่ ชุมชน ส่วนเรื่องภัยธรรมชาติ ควรมีสติพิจารณาเตรียมป้องกัน หาข้อมูล วางแผนเตรียมการป้องกันให้พร้อม ให้ไม่เครียดจากการทำงานจนเกินไป รักษาคุณภาพของจิตใจ จนทำงานเสร็จ หากมีปัญหาควรปรึกษาเพื่อนหรือผู้ดูแลภารกิจนั้น

- การเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย

การมีสุขภาพดี เป็นสิ่งสำคัญในการทำภารกิจต่างๆ จึงควรหมั่นดูแลสุขภาพ ดังนี้

- ๑) ควรพยายามช่วยกันลดปริมาณขยะและกำจัดสิ่งปฏิกูลที่จะก่อให้เกิดโรคอย่างถูกวิธี
- ๒) แต่งกายให้เหมาะสมตามสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เพื่อป้องกันอันตราย
- ๓) รักษาสมดุลน้ำในร่างกาย ควรดื่มน้ำสะอาดในปริมาณที่มากสม่ำเสมอ
- ๔) อยู่ในพื้นที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์ สูดอากาศให้เต็มปอดจะช่วยให้ร่างกายไม่อ่อนเพลีย มีพลังในการทำงาน

๕) รักษาสมดุลของร่างกาย ไม่ให้อยู่ในสภาวะที่ตึงเครียดมากเกินไป พยายามให้ทุกส่วนได้ผ่อนคลายในระดับที่สมดุล

- ๖) เตรียมยารักษาโรคประจำตัวและยาอื่นๆ ที่จำเป็น หากมีปัญหาเรื่องสุขภาพให้แจ้ง

^{๒๑} ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มปป), หน้า ๑๙-๒๐.

ผู้ดูแลให้ทราบ^{๒๒}

จะเห็นได้ว่า การเตรียมความพร้อมในการทำงานจิตอาสาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับบริการสูงสุดได้เป็นอย่างดี

๒.๑.๖ ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานจิตอาสา

การทำงานจิตอาสา มีลักษณะของปัญหาและอุปสรรคที่นักวิชาการได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุไว้หลายประเด็น ในที่นี้ พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึง ปัญหาอุปสรรคในการทำงานจิตอาสาไว้ ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่

๑) หวั่นไหวต่อคำสรรเสริญ นินทา

๒) หวั่นไหวต่อความสำเร็จและล้มเหลว

๓) โดยได้อธิบายถึงแนวทางการแก้ปัญหาไว้ด้วยว่า หากผู้ทำงานจิตอาสาสามารถก้าวข้ามพ้นอุปสรรค ๒ ข้อดังกล่าวนี้ไปได้ นั่นคือ ไม่หวั่นไหวต่อคำนิทา สรรเสริญโดยไม่ว่างานจะสำเร็จหรือไม่ ผู้ที่มีจิตอาสาก็ยังทำความดีต่อไป ถ้าปฏิบัติเช่นนี้ได้ ผู้ทำงานจิตอาสา ก็จะมีสุขในการทำงาน ยิ่งผู้ทำงานจิตอาสา มีความเห็นแก่ตัวน้อยเท่าไร คำสรรเสริญ นินทา หรือแม้แต่ความสำเร็จ ความล้มเหลว ก็ไม่สามารถทำให้บุคคลนั้นหวั่นไหวได้ หมายความว่า ยิ่งทำงานจิตอาสา ก็เลสและตัวตนจะยิ่งลดละ ไม่ใช้ทำงานจิตอาสาแล้วกิเลสมากขึ้น ตัวตนเพิ่มขึ้น^{๒๓}

จากที่ประชุมอาสาสมัครทั่วประเทศ เรื่อง “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมงานอาสาสมัครของประเทศไทย” ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการทำงานอาสาสมัครและเสนอแนวทางการส่งเสริมงานอาสาสมัคร ไว้ดังนี้

๑. อุปสรรคของงานอาสาสมัคร ประกอบด้วย

- อาสาสมัครขาดความรับผิดชอบ ขาดจิตสำนึก ขาดความพร้อมทางเศรษฐกิจและเชื้อชาติไม่พัฒนา ปรับปรุงบทบาทของตนเอง

- อาสาสมัครขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ แนวปฏิบัติงานของตน ขาดเครื่องมือ อุปกรณ์ในการทำงาน ขาดการประชาสัมพันธ์

- ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและไม่ให้ความสำคัญกับอาสาสมัคร

- ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดความเชื่อมั่นในงานอาสาสมัคร

- ไม่มีกฎหมายคุ้มครองและสวัสดิการเพื่อเป็นขวัญ กำลังใจ

- ไม่มีศูนย์กลางการประสานงานของอาสาสมัคร

๒. แนวทางส่งเสริมงานอาสาสมัคร ประกอบด้วย

- ส่งเสริมความรู้ และพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัคร และแจ้งข่าวสารให้

อาสาสมัครทราบเป็นระยะ

^{๒๒} สรณีย์ สายศรี, การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๑-๗๓.

^{๒๓} เพชรภี ปิ่นแก้ว, จิตอาสา สุขสร้างง่ายๆ แค่งมือทำ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ iam Bookazine, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘.

- จัดสัมมนาอบรมอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างเครือข่ายอาสาสมัครให้เกิดขึ้น และให้มีการติดตามผล

- ให้มีกฎหมายรองรับสถานภาพและคุ้มครองการปฏิบัติงานอาสาสมัครทุกประเภท
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนทรัพยากรทุกด้านที่สามารถสนับสนุนได้
- ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม จัดให้มีชุมชน สมาคม มูลนิธิ และให้มีการพบปะ

สังสรรค์ระหว่างอาสาสมัครเป็นประจำ

- ให้อาสาสมัครมีโอกาสนำเสนอความคิดเห็นและติดตามผลงาน
- ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารงานอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนทราบข่าว
- สร้างขวัญและกำลังใจให้กับอาสาสมัคร โดยการยกย่อง สนับสนุนสวัสดิการและ

การรักษาพยาบาล

- ประชาสัมพันธ์บทบาทและหน้าที่ของอาสาสมัครให้เป็นที่รับรู้แก่ประชาชนทั่วไป

และเชิญชวนบุคคลที่สนใจเข้าร่วมงานอาสาสมัครในองค์กร

- สร้างเครือข่ายในการประสานงานและทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง^{๒๔}

- จากปัญหาอุปสรรคของการทำงานจิตอาสาตามที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นปัญหาที่ต้องหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้การทำงานจิตอาสาในองค์กรต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ ประสบความสำเร็จ ด้วยความเรียบร้อย ไม่ว่าจะอุปสรรคในแง่ของความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนอุปสรรคในแง่ของจิตใจ การหวั่นไหวต่อคำสรรเสริญ นินทา ซึ่งต้องมีแนวทางแก้ไขให้ปัญหาเหล่านั้นลดน้อยลง หรือหมดไป ทั้งนี้ การทำงานจิตอาสาเป็นการลดกิเลสให้เบาบางลง ลดการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เป็นผู้มีจิตที่คิดจะทำแต่ความดี มีความสุขกับการทำงานจิตอาสาด้วยความจริงใจ

๒.๑.๗ กรณีตัวอย่าง

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างขั้นตอนการดำเนินงานจิตอาสาของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี โดยจัดทำเป็นคู่มือดำเนินงานจิตอาสา ปีงบประมาณ ๒๕๕๕ พอสังเขปดังนี้

แผนปฏิบัติการงานจิตอาสา ปี (งบประมาณ ๒๕๕๕)สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

ลำดับขั้นตอนการดำเนินงานจิตอาสา^{๒๕} มีดังนี้

๑. เสนอแผนงานจิตอาสาแก่ผู้บริหาร ประชาสัมพันธ์-งานจิตอาสาแก่ผู้มารับบริการ ผู้ป่วยญาติประชาชน คนในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ฯลฯ

๒. รวบรวมผู้ ที่สนใจ มีเวลา มีจิตอาสาสาธารณะต้องการทำความดีและอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

^{๒๔} ปิยะนาถ สรวิสูตร, แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร, หน้า ๔๕ – ๔๖.

^{๒๕} สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี, คู่มือดำเนินงานจิตอาสา ปีงบประมาณ ๒๕๕๕. (อุดรธานี : กลุ่มงานสุขภาพภาคประชาชน, ๒๕๕๕), หน้า ๒-๖.

๓. รวมกลุ่มผู้ที่มีแนวคิดจิตสาธารณะเพื่อสร้างทีม พุดคุย ให้ข้อมูล/ รวบรวมแนวคิด/ วางแผน/ ดำเนินงาน/ โครงการ/ กิจกรรม และลงมือประสานแผนงาน/ กิจกรรม

๔. เริ่มเปิดตัวคณะทำงาน และกิจกรรม/ โครงการที่น่าสนใจและมีผู้ได้รับประโยชน์ ผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรม

๕. ประชาสัมพันธ์กิจกรรม/ โครงการในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ปากต่อปาก เสียงตามสายในโรงพยาบาล หรือในชุมชนท้องถิ่น ป้ายประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

๖. กำหนดพื้นที่ที่สามารถติดต่อประสานงาน รวมทั้งกำหนดและประกาศนโยบายงานจิตอาสาให้เจ้าหน้าที่ในองค์กรและสาธารณชนทราบทั่วถึง

๗. จัดตั้งคณะกรรมการพร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและผู้รับผิดชอบงานจิตอาสาเป็นลายลักษณ์อักษร

๘. จัดทำแผนงาน/ โครงการการดำเนินงานจิตอาสาตามความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

๙. ดำเนินงานจิตอาสา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้มารับบริการ ภาคราชการ ทุกระดับและทุกภาคส่วนของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดย

- สรรหาผู้มีจิตสาธารณะมาเป็นแกนนำจิตอาสา
- ส่งเสริมและให้ความรู้แกนนำจิตอาสา/ อาสาสมัครจิตอาสา/ บุคลากรสาธารณสุขและแกนนำชมรมผู้ป่วยกลุ่มโรคต่าง ๆ โดยการอบรมฟื้นฟูความรู้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
- จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานจิตอาสาในแต่ละกิจกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานจิตอาสา

- จัดทำฐานข้อมูล อาทิ ข้อมูลกิจกรรมจิตอาสาในพื้นที่ ข้อมูลอาสาสมัครจิตอาสา/ เจ้าหน้าที่จิตอาสา/ อาสาสมัครเพื่อนช่วยเพื่อนกลุ่มโรคต่าง ๆ

- จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอาสาสมัครจิตอาสา และจัดกิจกรรมเชิดชู การทำความดีเพื่อกระตุ้นความรู้สึกรักคุณค่าในการทำงาน

- จัดกิจกรรมกระตุ้นกระแสแห่งจิตสาธารณะให้เกิดกับประชาชนทุกเพศ ทุกวัย

- ประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรม การสร้างความดีงาม และผลงานจิตอาสาผ่านสื่อต่าง ๆ ทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง เช่น เสียงตามสายในสถานบริการสุขภาพ จัดบอร์ด โปสเตอร์ วิทยุชุมชน ฯลฯ

- จัดการประชุมเพื่อทบทวน ติดตาม ประเมินผลและดำเนินการปรับปรุง/ ขยายผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ในรูปแบบของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้ให้บริการ แกนนำ จิตอาสา และอาสาสมัครจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง

- สสำรวจและประเมินความพึงพอใจทั้งจากผู้ให้บริการ/ ผู้ให้บริการ และอาสาสมัครจิตอาสา ที่มีต่อการดำเนินงานของอาสาสมัครจิตอาสา

- ผู้รับผิดชอบงานจิตอาสา รวบรวมและสรุปผลการดำเนินงานจิตอาสา โดย

- กำหนดให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานจิตอาสาในแต่ละกิจกรรม/ กลุ่มและในภาพรวม เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ทีมผู้ปฏิบัติงาน/ ผู้รับผิดชอบแผนงาน/ โครงการ

- ประเมินตนเองตามแบบประเมินงานจิตอาสาในระบบบริการ โดยส่งที่กลุ่มงานสุขภาพภาคประชาชน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี ภายในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕ (ผลงานรอบ ๙ เดือน)

- สรุปผลงานจิตอาสา เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมุ่งที่การพัฒนา ศักยภาพผู้ปฏิบัติงาน/ อาสาสมัครจิตอาสา/ ผู้เกี่ยวข้อง และการวางแผนขยายผลงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การบริหารจัดการงานจิตอาสา

• รูปแบบบริหารจัดการ อาจดำเนินการโดย คณะกรรมการ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานจิตอาสา สหสาขาวิชาชีพตามบริบทของพื้นที่ แกนนำหลักอาสาสมัครจิตอาสา

• แผนงานจิตอาสา มีการกำหนดแผนงานประกอบด้วย

๑. แผนงานประจำปี โครงการ กิจกรรม การขยายผลการดำเนินงาน
๒. แผนการประชุมคณะกรรมการ แผนการประชุมกลุ่ม ทีมงานในแต่ละกลุ่มหรือกิจกรรม
๓. แผนการปฐมนิเทศ ชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน
๔. แผนติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน พัฒนางาน และสรุปผลงาน
๕. แผนพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครจิตอาสา ในทุก ๆ ด้านตามแผนงาน โครงการ
๖. แผนการเสริมสร้างแรงจูงใจ ชื่นชม ยกย่องความดีจิตอาสาต้นแบบ
๗. แผนการจัดหางบประมาณเพื่อการดำเนินงาน โครงการ กิจกรรม

• อาสาสมัครจิตอาสา

๑. แนวทางการสรรหา การรับสมัคร โดยการประชาสัมพันธ์ ต่อสาธารณะ
๒. แนวทางการเสริมสร้างความรู้และพัฒนาศักยภาพ
๓. ติดตามการดำเนินงาน การแสดงผลงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๔. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของจิตอาสา
๕. จัดหาสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่อาสาสมัครจิตอาสา ได้แก่
 - พื้นที่การปฏิบัติงาน แบบบันทึกการปฏิบัติงาน และสมุดเซ็นชื่อ
 - ชุดปฏิบัติงาน หรือป้ายชื่อ (ตามบริบทของแต่ละพื้นที่)
 - คู่มือการปฏิบัติงาน
 - อาหาร อาหารว่าง
 - การรักษาพยาบาล การตรวจสุขภาพประจำปี หรือการเย็บไขเมื่อเจ็บป่วย
 - ประกาศเกียรติคุณ การประชาสัมพันธ์ผลงานรูปแบบต่าง ๆ
 - ให้โอกาสเสนอผลงาน รวมงานสร้างสรรค์ของโรงพยาบาล
 - การประชุม การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน มีแนวทางดังนี้

๑. การเผยแพร่/ ประชาสัมพันธ์ประโยชน์ของการมีอาสาสมัครจิตอาสาที่เกิดแก่ผู้ป่วย ผู้มารับบริการ และในชุมชน

๒. การสร้างความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องในการดำเนินงานจิตอาสา ว่าเป็นเรื่องความมีเมตตา มีจิตเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรที่มีและเกิดในสังคมไทยมาช้านาน ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบแนวทาง และขั้นตอนการดำเนินงานที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคคล กลุ่มคน ชุมชน และบริบทของแต่ละพื้นที่

๓. การใช้ยุทธศาสตร์ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตามบริบทของสถานบริการ องค์กร ชุมชนนั้น ๆ ตามปัญหา ความต้องการของประชาชนในพื้นที่

๔. การค้นหา การพัฒนา การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แกนนำและทีมงาน

๕. การเสริมสร้างกำลังใจ การยกย่องชื่นชม การประกาศเกียรติคุณจากทีมงาน ผู้บริหาร สถานบริการสุขภาพ

๖. การสร้างเสริมพลังอำนาจ และเปิดโอกาส/ เปิดช่องทางให้ผู้ป่วย ผู้มารับบริการและญาติ รวมทั้งประชาชนได้ พัฒนาศักยภาพตนเองและปรับบทบาทหน้าที่จากผู้ใช้บริการมาเป็นผู้ร่วมให้ บริการ รวบรวมแผน ดำเนินงาน โครงการ กิจกรรมงานจิตอาสา

๗. การขยายผลการดำเนินงานจิตอาสาที่ดำเนินการในสถานบริการสุขภาพสู่ชุมชน และดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่นหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การประเมินผลการดำเนินงาน

การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในแผนงาน/ กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

๑. คณะทำงาน/ ผู้รับผิดชอบ มีการดำเนินงานตามแผน เช่น มีการประชุมต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

๒. มีแผนงาน/ โครงการ/ กิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้ผู้มารับบริการหรือญาติ เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่อง หรือตามที่กำหนด

๓. มีตัวชี้วัดที่ครอบคลุม ดังนี้

๑. เชิงปริมาณ ได้แก่

- จำนวนจิตอาสาที่เข้าร่วมกลุ่ม/ กิจกรรมเพิ่มขึ้น
- จำนวนโครงการ/ กิจกรรมที่เพิ่มขึ้น
- จำนวนข้อร้องเรียนของผู้ใช้บริการที่ลดลง

๒. เชิงคุณภาพ ได้แก่

- ความคิดเห็น/ ความพึงพอใจต่องานจิตอาสา ของผู้มารับบริการ/ ญาติ บุคลากร ในสถานบริการ และตัวอาสาสมัครจิตอาสา

- ความกระตือรือร้น ความมุ่งมั่น ความตั้งใจ ความสุขในการปฏิบัติงานของจิต

อาสา

- อัตราการ admit หรือ Re-admitted ในกลุ่มโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน หอบหืด

ความดันโลหิตสูง ลดลง เป็นต้น

การสรุปผลการดำเนินงาน

๑. จัดทำสรุปผลการดำเนินงาน ตามกลุ่ม/ กิจกรรม/ โครงการและแผนงาน โดยกำหนดระยะเวลาของการสรุปรายงานผลให้ชัดเจน ตามบริบทของสถานบริการสุขภาพแต่ละแห่ง
๒. มีการสรุปบทเรียน เมื่อสิ้นสุดโครงการ มีการสะท้อนกลับข้อมูลจากการกำกับติดตาม ประเมินผล เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งบุคลากรในหน่วยบริการ ประชาชน ผู้มารับบริการ/ ญาติ และผู้บริหารในชุมชนท้องถิ่น ได้รับทราบความก้าวหน้าและร่วมกันวางแผนพัฒนางานและแก้ไขปัญหาจากการดำเนินงานร่วมกันต่อไปอีก
๓. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/ เชิงบริหาร เสนอต่อผู้บริหาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษากรณีตัวอย่างข้างต้นนี้ สามารถเห็นขั้นตอนการดำเนินงานจิตอาสาของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี อย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการที่ชัดเจน โดยได้จัดทำเป็นคู่มือดำเนินงานจิตอาสา ปีงบประมาณ ๒๕๕๕ เพื่อใช้เป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการงานจิตอาสา อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๑.๘ สรุป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า นอกเหนือจากแนวคิดที่อธิบายสภาวะจิตใจของอาสาสมัครดังกล่าวแล้ว ทฤษฎีด้านแรงจูงใจอีกหลายทฤษฎีก็ถูกนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมการทำงานอาสาสมัครมากมาย เช่น ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ของวิกเตอร์ เอช วีธัม ที่อธิบายการเกิดขึ้นของพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผลจากการตัดสินใจเลือกทำด้วยความสำนึกที่เกิดจากความเชื่อและทัศนคติ โดยการกระทำที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อความสุขของตนเอง หรือไม่ก็ลดความทุกข์ใจที่มีอยู่เดิม

คำว่า จิตอาสา สามารถเรียกได้หลายอย่าง เช่น อาสาสมัคร จิตสำนึก หรือจิตสำนึกสาธารณะ แต่ความหมายของคำเหล่านี้ก็หมายถึงผู้ที่มีจิตใจที่เป็นกุศล อยากช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่เอื้อเพื่อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ ต่อสังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขมากขึ้น ถือเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่มีคุณธรรมแฝงอยู่ในจิตใจที่สมควรได้รับการยกย่อง

ความสำคัญของการมีจิตอาสา ถ้าสามารถปลูกฝังและส่งเสริมการเป็นจิตอาสา ปัญหาต่างๆที่ปรากฏให้เห็นในสังคมจะลดลงตามลำดับอย่างน้อยที่สุด การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาที่ยั่งยืนได้

สำหรับบุคคลธรรมดา การทำงานจิตอาสาย่อมมีเป้าหมายต่างจากพระอริยบุคคล กล่าวคือบางกลุ่มหรือบางคน ทำงานจิตอาสาเพราะต้องการพัฒนาจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การพัฒนาความคิดเชิงบวกสู่สังคมในวงกว้าง และการสร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสบการณ์ การแสดงความคิดเห็นของจิตอาสากับการพัฒนาบุคคลและสังคมให้เห็นคุณค่าและการทำงานจิตอาสาให้มากขึ้น

ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมในการทำงานจิตอาสาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับบริการสูงสุดได้เป็นอย่างดี

๒.๒ จิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

จิตอาสามีลักษณะการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งมีประโยชน์หลายระดับตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศชาติ ตลอดจนระดับโลก ลักษณะดังกล่าวนี้พิจารณาเห็นได้จากแนวคิดและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ แนวคิดและหลักธรรมเกี่ยวกับจิตอาสา

ก. แนวคิด

แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสา ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เมื่อศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาจะเห็นแนวคิดนี้อย่างชัดเจนคือแนวคิดของสุเมธดาบสผู้ต้องการช่วยเหลือมวลมนุษย์ให้หลุดพ้นจากสังสารวัฏ สุเมธดาบสสมัยนั้นอยู่ในฐานะนักบวชผู้ประพฤติธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสตามวิถีชีวิตของบรรดานักพรตทั้งหลายที่นิยมกัน และสุเมธดาบสมีศักยภาพเพียงพอที่จะพึงธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุธรรมได้ ซึ่งในส่วนนี้เรียกว่าทำประโยชน์ของตนให้สำเร็จได้ แต่สุเมธดาบสมีแนวคิดที่จะช่วยผู้อื่นมากกว่าการบรรลุธรรมของตน จึงได้ลาผ้าคากรองและหนังสือตัวลงบนเปือกตมนอนคว่ำหน้าลงในที่พื้นนั้นเพื่อให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกจำนวน ๔ แสนรูปได้เหยียบข้ามฝั่งไป และบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งใหญ่กว่าบุคคลธรรมดาต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร ขณะที่นอนอยู่พื้นดินนั้นความคิดที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นได้เกิดขึ้นว่า

เราเมื่อต้องการอยู่ ก็พึงเผากิเลสเราได้ ในวันนี้
(แต่)จะมีประโยชน์อะไรแก่เรา
ที่จะรู้แจ้งพระธรรมในศาสนา^{๒๕} โดยเพศที่คนอื่นไม่รู้จัก
เราจักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ พ้นแล้ว
พึงปลดเปลื้องมนุษย์พร้อมทั้งเทวดา
จะมีประโยชน์อะไรแก่เรา
ที่เป็นผู้ขายเห็นกำลังความสามารถ
จะข้ามพ้นแต่เพียงผู้เดียว
เราจักบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ
ช่วยมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามพ้นด้วย
ด้วยอธิการ(คือกุศลอันยิ่งใหญ่) นี้^{๒๖}
ที่เราได้ทำแล้วในพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นผู้สูงสุดแห่งบุรุษ
เราจะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ
จะช่วยหมู่ชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
เราจักตัดกระแสนสังสารวัฏ ทำลายภพทั้ง ๓
แล้วขึ้นสู่ธรรมนาวา(เรือคือธรรม)
ช่วยมนุษย์โลกพร้อมทั้งเทวโลกให้ข้ามพ้น^{๒๖}

^{๒๖} ขุ.พุทธ.(ไทย)๓๓/๕๔-๕๘/๕๗๔.

จากแนวคิดนี้เมื่อประมวลความแล้วจะเห็นแนวคิดจิตอาสาอย่างชัดเจนคือ (๑) การสละทิ้งประโยชน์ส่วนตัวคือการบรรลุนิพพานเพียงผู้เดียวออกเสียหมดแล้วมีจิตมุ่งปลดปล่อยช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นทุกข์ (๒) การได้ทำอธิการคือกุศลอันยิ่งใหญ่ในพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นจำนวนแสนรูปทำให้เกิดแรงบันดาลใจอย่างมากต่อการช่วยเหลือมหาชน (๓) ความต้องการตัดกระแสสังสารวัฏ ตัดทำลายภพ ๓ ให้หมดไปด้วยการขึ้นสู่ธรรมนาวาอันเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับข้ามถึงฝั่ง อาจกล่าวได้ว่าข้อแรกเป็นเรื่องของความคิดที่จะเสียสละ ข้อสองเป็นเรื่องการลงมือกระทำ การทำงานสังคมและข้อสามเป็นเรื่องของเครื่องมือสำหรับการทำงาน แนวคิดของสุเมธดาบสนี้ถือเป็นต้นน้ำสายแรกของการช่วยเหลือคนอื่น การบำเพ็ญบารมีของสุเมธดาบสต่อมามี ๔ อสงไขยแสนกัป เป็นการขยายกิ่งก้านสาขาของสายน้ำแห่งจิตอาสาออกไปในรูปแบบต่างๆ ซึ่งประมวลเป็นลักษณะการช่วยเหลือที่มีฐานบารมี ๑๐ ประการเป็นแม่แบบ เช่น ทานบารมี เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของ กระทั่งให้สิ่งที่ให้ได้อย่างมีชีวิตเป็นต้น

ข.หลักธรรม

หลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนามีหลายอย่าง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเอื้ออาทรต่อมวลมนุษยชาติ เช่น ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน อีกอย่างหนึ่ง การทำประโยชน์ตน ประโยชน์อื่น และการทำประโยชน์ทั้งสองฝ่าย การทำประโยชน์แก่สังคมเป็นเป้าหมายแรกของพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธดำรัสที่ส่งพระสาวกออกไปประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๒๗} การทำงานเพื่อสังคมของพระสงฆ์เป็นการทำประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทน หลักธรรมทั้งหลายถือว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันในเรื่องของการทำประโยชน์ ในที่นี้จะกล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสาโดยตรง คือ สังคหัตถ์ ๔ และพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมของผู้ทำงานจิตอาสา ดังนี้

๑) สังคหัตถ์ ๔

สังคหัตถ์ คือเรื่องการสงเคราะห์กัน หลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวใจ หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือ สังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ด้วยหลักเกาะยึดที่กำลั้งแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี ๔ อย่าง^{๒๘} ได้แก่

๑) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ ทรัพย์สิ่งของ รวมถึงการให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา หมายถึง การให้ธรรม ให้ความรู้ ให้คำ แนะนำ สั่งสอน^{๒๙}

^{๒๗} วิ.ม.(ไทย)๔/๓๒/๔๐.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๒), หน้า ๒๖๑.

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย์จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๒) ปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำที่สุภาพ ไพเราะ น่าฟัง แนะนำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักจูงใจในทางที่ดีงาม หรือ คำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๓๐}

๓) อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยร่างกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมด้านจริยธรรม^{๓๑}

๔) สมานัตตตา การเอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอดันเสมอ ปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

๒) พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหารธรรมเป็นธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในการทำงานจิตอาสา หลักธรรมนี้ เริ่มจากจิตที่มีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ธรรม ๔ ประการนี้เป็นไปเพื่อการทำงานจิตอาสา เป็นธรรมอันประเสริฐ ไม่มีโทษ เป็นธรรมที่ปฏิบัติชอบในสัตว์ทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ความเป็นพรหมวิหาร ในคุณชาติ มีเมตตาเป็นอาทินัน พึงทราบ (ว่าเป็น) เพราะอรรถว่าเป็นธรรมประเสริฐ และเพราะเป็นธรรมหาโทษมิได้ แท้จริงธรรมเหล่านั้น จัดว่าเป็นวิหารธรรมอันประเสริฐเพราะภาวะที่เป็นความปฏิบัติชอบในสัตว์ทั้งหลาย อนึ่ง พรหมทั้งหลายเป็นผู้มีจิตหาโทษมิได้อยู่ ฉนใด พระโยคีทั้งหลายผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ก็เป็นผู้ (มีจิต) เสมอด้วยพรหมอยู่แท้ ฉนนัน เพราะเหตุนี้ธรรมเหล่านั้นท่านจึงเรียกว่า พรหมวิหาร เพราะอรรถว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ และเพราะความเป็นธรรมหาโทษมิได้” ^{๓๒}

ผู้ที่ดำรงอยู่ในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษยสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกชาด้วยจึงจะมีได้เสียธรรม พรหมวิหาร ๔ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา ๔ เพราะแผ่สม่ำเสมอโดยทั่วไปในมนุษยสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่นด้วย สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔^{๓๓} ประกอบด้วย

๑. เมตตา มีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม เมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ต้องเพื่อคิดสร้างสรรค์ความเจริญให้มีตลอดไป^{๓๔}

๒. กรุณา ความสงสาร เอ็นดู เห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ ใครจะช่วยให้พ้นทุกข์ รวมถึงสัตว์เดรัจฉานที่ได้รับความลำบากก็มีความสงสาร ความกรุณามีความทุกข์ของผู้อื่นเป็นอารมณ์^{๓๕}

^{๓๐} อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ธรรมบุญชีวิต, หน้า.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า.

^{๓๒} วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๑๖๘/๓๕๒.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๓๔} อง ทสก. (ไทย) ๒/๑๕/๒๘๔.

^{๓๕} ปิน มุฑกัณต์, บันทึกธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๑), หน้า

๓. มุทิตา ความสงสาร ยินดีช่วยให้พ้นทุกข์ ในสถานการณ์ปกติ ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุขมีจิตใจผ่องใส บันเทิง พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข ไม่ริษยา พร้อมทั้งสนับสนุน แก่ผู้ทำประโยชน์เพื่อสังคม

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ไม่ดีใจหรือเสียใจ มีความสมดุลเป็นปกติสุข สามารถดำรงอยู่ในธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา มีเหตุผลอย่างถูกต้อง

๓) วัตรบท ๗ ข้อปฏิบัติที่ทำให้หมั่นมาณพได้เป็นท้าวสักกะ

๑. มาตาเปตติโกโร เลี้ยงดูมารดาบิดา
๒. กุเลเชฏฐาปจายี เคารพผู้ใหญ่ในตระกูล
๓. สณฺหาโว วาจาสุภาพอ่อนหวาน
๔. อปิสฺสนวาโจ วาจาไม่ส่อเสียด
๕. ทานสฺวิภาครโต การเผื่อแผ่ให้ปัน ไม่ตระหนี่ พร้อมทั้งจะให้ปัน
๖. สจฺจวาโจ มีวาจาสัตย์ พูดคำจริง
๗. อุกโกธโน ระวังความโกรธ^{๓๖}

จากที่กล่าวมานี้ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ วัตรบท ๗ จะเห็นได้ว่าเมื่อบุคคลให้ทาน กล่าววาจาไพเราะ กระทำสิ่งเป็นประโยชน์และมีความเสมอต้นเสมอปลาย ประกอบด้วยมีเมตตา กรุณา เป็นพื้นฐานของจิตใจ การกระทำที่แสดงออกจากภายนอก ย่อมเป็นไปในทางที่สร้างสรรค์ ด้วยการแสดงออกทางกาย เช่น การเผื่อแผ่ แบ่งปันทรัพย์สิน สิ่งของ ทางวาจาก็ไม่ใช้คำพูดที่ไพเราะอย่างเดียว อาจจะทำให้ปยวจาบกพร่อง คำพูดที่สุภาพ ที่เป็นปยวจาอย่างแท้จริงนั้น จะต้องเกิดจากเจตนาที่ประกอบด้วยเมตตา คือทำให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์สุข พ้นจากทุกข์ได้

นอกจากหลักธรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักธรรมอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ ไวยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวาย คือการช่วยเหลือคนอื่นนั่นเอง และมีผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมหลักธรรมเกี่ยวกับจิตอาสาอีกมากมาย เช่น พระชวลิต จันทวโส (ถาวรศิริ) ได้ศึกษาเรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผล การวิจัยพบว่า หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความมีน้ำใจในพระไตรปิฎก ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ ปฏิสันถาร ๒ อคติ ๔ ทศปิธราชธรรม ๑๐ และสาราณียธรรม ๖^{๓๗} ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับจิตอาสา ที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น หลักอิทธิบาท ๔ มาช่วยในการทำงานให้สำเร็จ หลักอคติ ๔ คือการเว้นความลำเอียงในการช่วยเหลือโดยไม่ลำเอียงเพราะชอบ เพราะชัง เพราะหลงและเพราะกลัว หลักทศปิธราชธรรม ๑๐ นั้นเป็นหลักธรรมสำหรับพระราชามหากษัตริย์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ผู้นำพึงปฏิบัติต่อพระสภานิกาย และสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับให้ระลึกถึงกัน เช่น การกระทำประโยชน์ที่ประกอบด้วยจิตเมตตาที่เรียกว่า กายกรรม วจีกรรมและมโนกรรมที่ประกอบด้วยจิตเมตตา การแบ่งปันลาภหรือสิ่งของที่ได้มาแก่คนอื่น

^{๓๖} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๗/๓๗๕, ขุ.ธ.อ.(บาลี) ๑/๑๙๙.

^{๓๗} พระชวลิต จันทวโส (ถาวรศิริ), ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่าน เพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยพอสังเขป ดังนี้

วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ได้กล่าวว่า จิตสาธารณะ เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาจากการรับรู้ เรียนรู้ต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ผ่านการคิดและไตร่ตรองอย่างเหมาะสมและมีคุณค่า^{๓๘}

ดร.มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ และ ดร.ชลลดา ทองทวี ได้กล่าวถึง กิจกรรมอาสาสมัครว่าเป็นกระบวนการของการฝึกการให้ที่ดี เพื่อขัดเกลา ละวางตัวตน และบ่มเพาะการรักผู้อื่น โดยไม่มีเงื่อนไข เป็นการยอมสละตนเพื่อรับใช้และช่วยเหลือผู้อื่นที่ประสบกับความทุกข์ยากลำบาก ในวิถีของพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา^{๓๙}

เลอพงศ์ สวนสังข์ ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งผลวิจัยพบว่า ทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อการดำเนินงานด้านการช่วยเหลือคือการสงเคราะห์ โดยการนำสิ่งของเครื่องใช้ทั้งอุปโภคและบริโภคไปแจกให้กับผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยต่างๆ ส่วนทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อประโยชน์ของการสร้างเครือข่ายนั้น พบว่า จะมุ่งเน้นด้านการเป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและกัน^{๔๐}

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีแนวคิดที่เป็นไปในทิศทางที่คล้ายกัน นั่นคือเป็นพฤติกรรม,หรือกระบวนการของการประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เป็นการเสียสละ อุทิศตนเพื่อผู้อื่นด้วยความเต็มใจ จะเห็นได้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับจิตอาสาที่เป็นเครื่องยืนยันการแสดง ออกของการเป็นจิตอาสาได้อย่างชัดเจน

๒.๒.๒ จิตอาสาในคณะสงฆ์

การทำงานจิตอาสาในครั้งพุทธกาลมีผู้ทำงานจิตอาสาอยู่เป็นจำนวนมาก ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างพระสงฆ์ที่ทำงานจิตอาสาและวิธีการทำงาน ดังนี้

๒.๒.๒.๑ กรณีตัวอย่างและวิธีการทำงาน

๑) จิตอาสาเพื่อรับใช้คณะสงฆ์

- การเสียสละประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พระทัตถพมัลลบุตรได้ปฏิบัติคุณธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี เพราะท่านได้เข้าไปขออาสาทำงานด้านการแจกเสนาสนะแก่พระสงฆ์จนพระพุทธเจ้ายกย่องและอนุญาตให้ทำงานด้านนี้ ทำให้พระอาคันตุกะได้รับความสะดวกในการเข้ามาพัก การคณะสงฆ์ก็เจริญรุ่งเรือง

^{๓๘} วิศัลย์ โฆษิตานนท์, การพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒.

^{๓๙} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

^{๔๐} เลอพงศ์ สวนสังข์, การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัย, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๕๙.

- การอาสาไปเผยแผ่ศาสนายังถิ่นที่มีประชาชนโหดร้าย พระปณณเฑาะว์ได้รับอาสาพระพุทธเจ้าว่าพร้อมที่จะไปเผยแผ่ศาสนาที่สุนาปรันตชนบท ซึ่งเป็นถิ่นที่มีมนุษย์โหดร้าย แม้พระพุทธเจ้าจะตรัสทดสอบจิตใจว่าอาจถูกทำร้ายโดยประการต่างๆ พระเถระก็ไม่ย่อท้อ^{๔๑}

๒) การทำงานจิตอาสาที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน

พระอานนท์เถระได้ทำหน้าที่อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าโดยไม่หวังสิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทน จะเห็นได้จากก่อนทำหน้าที่นี้พระเถระได้ขอพร ๘ ข้อ โดย ๔ ข้อแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ท่านขอพรว่า ขอพระพุทธเจ้าอย่าได้นิมิตไปทีมนิมิตที่พระพุทธองค์รับไว้ และอีก ๔ ข้อเป็นการขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมให้ฟัง การทำงานจิตอาสาของพระอานนท์ถือว่าเป็นการเสียสละอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องอุปัฏฐากพระพุทธองค์เป็นอย่างดี ต้องทำหน้าที่ให้ดีเยี่ยมโดยที่พระสงฆ์ไม่หน้าสามารถตำหนิได้ ถ้าพิจารณาการทำงานจิตอาสาตรงนี้จะเห็นเป็นการยากลำบากมาก เพราะก่อนหน้านี้ มีพระเถระมากมายผลัดเปลี่ยนมาอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า บางรูปก็ทำหน้าที่ได้ดีแต่ขาดความสม่ำเสมอ เช่น มีอยู่ครั้งหนึ่งที่พระนาคสมาละ ผู้ทำหน้าที่อุปัฏฐากเมื่อพระองค์เสด็จทางไกล พอถึงทาง ๒ แพร่ง พระนาคสมาละก็กราบบังคมทูลว่าจะไปตามทางที่ประสงค์จะไป และขอให้พระพุทธองค์รับบาตรและจีวรของพระองค์ บอกว่าจบกี้วางของทั้งหมดไว้บนพื้นที่ดินแล้วจากไป พระพุทธองค์จึงต้องทรงถือบาตรและจีวรของพระองค์เสด็จไปเพียงลำพัง^{๔๒}

นับแต่เกิดเหตุการณ์ครั้งนั้น จึงมีการประชุมกันเพื่อขอให้สงฆ์เลือกภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้เป็นผู้ทำหน้าที่อุปัฏฐากเป็นประจำ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ ได้ลุกขึ้นอภิบาลทูลขออาสาทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐาก แต่พระองค์ทรงห้ามไว้หมด ส่วนพระอานนท์ยังคงนั่งนิ่งได้ทูลขอรับอาสาอย่างพระสาวกทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงเตือนให้ทูลขอตำแหน่งพุทธอุปัฏฐากนั้นบ้าง พระอานนท์จึงตอบไปว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย อันตำแหน่งที่ขอได้มานั้นจะมีความหมายอะไรเล่า พระบรมศาสดาไม่ทรงเห็นกรรมนั้นหรือ หากพระองค์ทรงพอพระทัยในตัวกระผมแล้วไซ้ พระองค์ก็คงตรัสเองว่า อานนท์ เธอจงอุปัฏฐากเราเถิด” พระพุทธองค์ตรัสว่า “อย่าเลยภิกษุทั้งหลาย ไม่มະผู้ใดสามารถจะทำให้พระอานนท์เกิดความอวดสาหัสได้ แต่เมื่อพระอานนท์รู้ตัวว่าเธอจักอุปัฏฐากเรา” เมื่อภิกษุได้ฟังพระดำรัสเช่นนั้น ก็กราบทูลพระประสงค์ว่า พระพุทธองค์ประสงค์ให้พระอานนท์รับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก^{๔๓}

เมื่อพระอานนท์ได้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ท่านทำหน้าที่ของท่านอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เอาใจใส่และสนองงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย ท่านปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจและจงรักภักดี ติด ตามรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธองค์แทบทุกหนทุกแห่ง ตลอดระยะเวลา ๒๕ พรรษา ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในการเป็นพุทธอุปัฏฐาก”^{๔๔}

^{๔๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๙๕-๓๙๖/๔๔๗-๔๕๐.

^{๔๒} ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๑๑/๓ - ๔.

^{๔๓} อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๓/๒๖๑-๒๖๒.

^{๔๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕.

นอกจากจะทำหน้าที่พุทธอุปัฏฐากแล้ว พระอานนทยังทำหน้าที่ดูแลภิกษุอื่นๆ ซึ่งอยู่ในฐานะเพื่อนสหพรหมจารีด้วยกัน โดยการทำหน้าที่อุปัฏฐากภิกษุอาพาธ โดยการไปเยี่ยมอยู่เป็นประจำ มีเคยขาด^{๔๕}

พระอานนทปฏิบัติหน้าที่โดยการตอบปัญหาแสดงธรรม แก่ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตอบสนองความต้องการของสาวกทั้งหลายที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ด้วยการจัดการและประสานงานเป็นอย่างดี เช่น ครั้งที่พระอุทายิมิข้อสงสัยเกี่ยวกับหลักธรรม ท่านได้อธิบายให้ทราบและทำความเข้าใจเรื่องทีถ้ามอย่างแจ่มแจ้ง^{๔๖} กรณี พระอานนทท่านเป็นผู้ประสานภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่แตกความสามัคคีกัน จนกลับเข้าสู่เหตุการณ์ปกติ ^{๔๗} พระอานนทเป็นผู้สนับสนุนให้มีการบวชภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งในครั้งนั้นพระพุทธองค์ยังไม่ทรงอนุญาตให้สตรีได้บวชในที่สุดพระพุทธองค์ก็ยอมจำนนต่อเหตุผลและคำวิงวอนของพระอานนท เพื่อให้เห็นคุณค่าและเป็นเครื่องป้องกันข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังให้พระนางประชาบดี พร้อมด้วยหญิงที่เป็นบริวารรับไปถือปฏิบัติ ซึ่งพระอานนทได้นำความไปแจ้งแก่พระนางและหญิงบริวารนั้นทราบทุกประการ^{๔๘}

๓) การทำงานจิตอาสาในลักษณะการให้วัตถุ

การให้วัตถุสิ่งของเป็นลักษณะการแบ่งปันทรัพย์ที่ตนมีอยู่เพื่อผู้อื่น ชาวพุทธไม่สามารถปฏิเสธบทบาทในการเป็นผู้ให้ของนางวิสาขาและอนาถปิณฑิกเศรษฐีได้เลย เพราะสองท่านเป็นผู้ที่ทำงานจิตอาสาเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การบำรุงพระสงฆ์ การบริจาคทรัพย์เงินเพื่อสร้างเสนาสนะเป็นต้น ถือว่าเป็นการให้สังคมอย่างหนึ่ง เพราะพระสงฆ์ทำงานพัฒนาจิตของประชาชน หากพิจารณาจากรูปแบบการทำงานของเศรษฐีเหล่านี้จะเห็นได้ว่า มีการกำหนดสิ่งที่จะบริจาคต้องเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสมณะและจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต

๔) การทำงานจิตอาสาในลักษณะวิชาการ

การพัฒนามนุษย์ให้มีสติปัญญาเพื่อหลุดพ้นจากกองทุกข์ในสังสารวัฏถือว่าเป็นงานสำคัญยิ่งของพระพุทธเจ้าและพระสาวก การจะพ้นจากกองทุกข์ดังกล่าวได้จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องของทฤษฎี หรือภาควิชาการ เรียกตามพระพุทธศาสนาว่าคันถธุระ เมื่อเรียนรู้คำสอนจนเข้าใจอย่างชัดเจนแล้ว การปฏิบัติวิปัสสนาธุระย่อมบรรลุเป้าหมายได้ไม่ยาก พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างในด้านของการให้วิชาการ จนพระองค์ได้รับพระนามว่า วิชาจรณสัมปโน วิชาการที่ว่าคือวิชาการสำหรับออกจากกองทุกข์ทั้งหมด พระสงฆ์สาวกของพระองค์ก็ได้เดินตามรอยพระยุคลบาท จนทำให้พระพุทธศาสนายายออกไปยังต่างแดน

^{๔๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๑.

^{๔๖} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๓๔/๒๒๘-๒๒๙.

^{๔๗} คณะกรรมการแผนกตำรา, พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๔ – ๘๙.

^{๔๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๒/๓๑๙.

๕) จิตอาสาแบบสงเคราะห์ญาติและชุมชน

พระกาฬหายุเถระถือได้ว่าทำงานจิตอาสาเพื่อเหล่าพระญาติแห่งศากยวงศ์ หากพระเถระไม่ทำงานด้านนี้ พระประยูรญาติอาจไม่ได้รับฟังพระสัทธรรมอย่างแน่นนอน นอกจากนี้แล้วยังมีพระปุณณเถระที่ทำงานจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยพระเถระรับอาสาจากพระพุทธเจ้าต้องการเดินทางไปที่ชนบทสุนาปรินตปะ^{๔๙} แม้ว่าพวกเขาจะโหดร้ายสักปานใดก็ไม่ย่อท้อ หากพิจารณาหลักธรรมสำหรับการทำงานตรงนี้ก็คือความเป็นผู้กล้าหาญและเสียสละ

๖) การทำงานจิตอาสาในฐานะเป็นแพทย์หลวง

หมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นบุคคลคนเดียวที่ทำงานได้อย่างโดดเด่นในเรื่องจิตอาสาในฐานะเป็นแพทย์ประจำราชสำนักของพระเจ้าพิมพิสาร และพุทธสำนัก คุณธรรมสำหรับการทำงานของหมอชีวกคือการไม่หวังค่าจ้างรางวัลจากการรักษา ทุ่มความสามารถทั้งหมดในการรักษาทุกครั้ง^{๕๐} นอกจากนี้ หมอชีวกยังมีความฉลาดในการรักษาโดยที่คนไข้ไม่ลำบากใจในการรักษา และที่สำคัญคือเขาได้รักษาพระพุทธเจ้าด้วยการให้เสวยยาถ่ายจนพระองค์หายจากพระประชวร^{๕๑}

จากที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าด้วย บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล อาทิ พระอานนท์พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ และอุบาสกอุบาสิกา มีอนาถปิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขา เป็นต้น ท่านเหล่านั้นต่างเป็นผู้มีจิตอาสาเสนอตัวรับอาสาที่จะดูแลเป็นอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า นอกเหนือจากงานในภาระหน้าที่ของท่านแล้ว ส่วนพระอานนท์ท่านก็ได้ทำหน้าที่พุทธอุปัฏฐากด้วยความสมัครใจเช่นกัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลดั่งที่ยกตัวอย่างมานี้ เป็นผู้ที่มีความเป็นจิตอาสาที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างตั้งใจ อุทิศตัว เสียสละในฐานะพุทธอุปัฏฐากอย่างแท้จริงและถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม อีกทั้งยังช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ภิกษุอื่นที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างไม่เลือกปฏิบัติ จากการปฏิบัติหน้าที่จิตอาสาของท่านแสดงให้เห็นว่าท่านให้ความสำคัญต่อการเห็นประโยชน์และคุณค่าของผู้อื่นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าท่านเป็นผู้มีคุณสมบัติของการเป็นอาสาสมัคร จิตอาสาที่เป็นแบบอย่างอย่างแท้จริง

กิจกรรมการช่วยเหลือสังคมของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ปัจจุบันจะเห็นว่าพระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาท หน้าที่ ในการทำงานจิตอาสา อาทิ การช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือญาติโยมที่เดือดร้อนให้พ้นทุกข์ ตลอดจนการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในลักษณะของจิตอาสาอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนี้

๑. ศีลธรรม วัฒนธรรม
๒. สุขภาพอนามัย
๓. สัมมาชีพ
๔. สันติสุข
๕. ศึกษาสงเคราะห์

^{๔๙} ม.อ.(ไทย) ๑๔/๓๙๕/๔๔๗-๔๕๑.

^{๕๐} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๐-๓๓๒/๑๘๒-๑๘๔

^{๕๑} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๖-๓๓๘/๑๙๔-๑๙๗.

- ๖. สาธารณสงเคราะห์
- ๗. กัตถัญญกตเวทิตาธรรม
- ๘. สามัคคีธรรม^{๕๒}

ก. พระสงฆ์กับการเป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมไทย

พระสงฆ์ต้องมีประสิทธิภาพเป็นอันดับแรก การพัฒนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของชีวิต และสิ่งทั้งหลาย ที่เนื่องด้วยชีวิตคน เพราะคนและสิ่งทีเนื่องด้วยชีวิตคนทุกประการย่อมมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการพัฒนา ถ้าไม่มีการพัฒนาหรือหยุดการพัฒนาที่ย่อมหมดชีวิตคือถึงความสิ้นสุดทันที

การพัฒนา คือ ความเจริญ คำว่า ความเจริญ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสมชีวิตทุกชีวิต และสิ่งทีเนื่องด้วยชีวิตทุกอย่างย่อมแปรปรวน เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ ครอบงำใดที่ยังเป็นชีวิตอยู่หรือยังมีชีวิตอยู่ ก็จะหนีความเปลี่ยนแปลงไปไม่พ้น เพราะถ้าหยุดเปลี่ยนแปลงเมื่อใดก็ย่อมถึงความสิ้นสุดเมื่อนั้น

ความเปลี่ยนแปลงนั้นมีสองทาง คือ ความเปลี่ยนแปลงในทางที่เหมาะสม ๑ กับความเปลี่ยนแปลงในทางที่ไม่เหมาะสมอีก ๑ ความเปลี่ยนแปลงในทางที่เหมาะสม เรียกว่า ความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เหมาะสมเรียกว่าความเสื่อม

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ก็จัดว่าเป็นสิ่งมีชีวิต หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นสิ่งทีเนื่องด้วยชีวิต จึงต้องอยู่คู่กับการพัฒนา ถ้าขาดการพัฒนาก็หมดชีวิต หรือขาดชีวิต เพราะไม่มีชีวิต

คำว่า ชีวิต หมายถึง ความปรากฏอยู่แห่งผลของการทำงาน และหน้าที่ ชีวิตคนก็คือ ความปรากฏอยู่แห่งการทำงานที่จริงของคน อันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน ซึ่งเกิดมาเพื่อช่วยกันสร้างมิใช่คอยมุ่งช่วยกันทำลายชีวิตของพระสงฆ์ในวัดพระพุทธศาสนา จึงได้แก่แหล่งที่ปรากฏออกมา ซึ่งผลแห่งการทำงานของพระพุทธศาสนาซึ่งปกคลุมอยู่ด้วยความปกติสุขและความสงบสุขทุกประการตลอดเวลา

วัดใน พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและดำรงอยู่ด้วยความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

ก) เพื่อประกาศพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความมุ่งหมายให้คนทำความดี เพื่อช่วยตนและคนอื่นให้มีความปกติสุขเว้นการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

ข) เพื่อเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ ผู้มีหน้าที่ดำรงพระพุทธศาสนาไว้ เพื่อตนและประชาชน โดยการกระทำ ๓ ประการ คือ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ๑ ตั้งใจปฏิบัติพระธรรมวินัย ๑ เพื่อตนกับเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน เพราะทุกวันนี้ ได้ยินแต่เสียงที่สอนให้ทำดี แต่คนที่ทำดีให้เห็นหายากอย่างยิ่ง ๑ ตั้งใจสอนประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง ๑ พระธรรมวินัยเป็นคุณความดีที่เหมาะสมแก่คนทุกคน มีความหมายคู่มือในการครองตนที่ดียิ่ง

พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ย่อมมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบ ทำตนให้มากกว่าเป็นผู้รับละเว้นความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่รุนแรง ไม่ทะเยอทะยานในเรื่องลาภ ยศ มีน้ำใจประกอบด้วย เมตตา มีความเลื่อมใสมั่นในกฎของกรรม และมุ่งความสงบเป็นที่ตั้ง ชีวิตของพระ ภิกษุใน

^{๕๒} พระราชสุทธินิพนธ์มงคล, บทความธรรมะ : บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทย, อ้างใน <<http://www.mongkoltemple.com/page02/articles017.html>>, สืบค้น ๑๓/๐๗/๒๐๑๒.

พระพุทธศาสนา ปัจจุบันนี้มีความหมายที่การบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อการพระศาสนา ๑ การศึกษา ๑ การสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ขัดต่อสมณวิสัย ๑

ค) เพื่อเป็นที่บำเพ็ญบุญที่มีเหตุผลของประชาชนทั่วไป

ง) เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา และเป็นที่ก่อกำเนิดของคุณธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะที่เป็นสำคัญ ก็คือ สัจจะ เมตตา สามัคคี มีวินัย ซึ่งเป็นหัวใจของชุมชนทั่วไป

จ) เพื่อเป็นศูนย์แห่งวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน

ชีวิตวัดในพระพุทธศาสนา มีภาวะเหมือนชีวิตคนประการหนึ่ง คือ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน ได้แก่ ก) รูป คือ ร่างประกอบด้วย ที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร คือ กุฏิ ที่บำเพ็ญกิจสงฆ์ คือ อุโบสถ ที่บำเพ็ญ คือ ศาลาการเปรียญ ที่ศึกษาเล่าเรียน คือ โรงเรียน และสถานที่อื่น ๆ ตามความจำเป็น และความต้องการที่ขออีกตามสมควร

สถานที่เสนาสนะกุฏิเหล่านี้ สร้างขึ้นให้มีขนาดเหมาะสมตามความจำเป็น มิใช่มุ่งความใหญ่โตสวยงาม ได้รับการตกแต่งให้เรียบร้อย ไม่หรูหรา เหมือนสถานที่ของชาวบ้าน บริเวณโดยรอบของเสนาสนะกุฏิและสถานที่เหล่านั้น สะอาด เรียบร้อย ปราศจากความเลอะเทอะ รกรุงรังทุกประการ

ข) นาม คือ จิตใจ ประกอบด้วยสมณะสัญญา สมณะสาธูป และสมณะปฏิบัติ คือ การเรียน การปฏิบัติ การสอน ของพระภิกษุสามเณร กับบุญกิริยา และธรรมศึกษา สัมมาปฏิบัติ ของทนาย ทายิกา ประชาชนทั่วไป วัดที่ขาดสามส่วนประกอบสำคัญ ๒ อย่างนี้ ส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ มีแต่รูป ไม่มีนาม หรือมีแต่นามไม่มีรูป หามีสภาพเป็นวัดในพระพุทธศาสนาไม่ ควรเรียกว่า ‘วัดตาย’ เพราะไม่มีทางที่จะให้เกิดประโยชน์อะไรได้^{๕๓}

ข. พระสงฆ์กับการเป็นจิตอาสาดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

จากการศึกษา ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการทำงานจิตอาสาของพระสงฆ์ในด้านการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ดังนี้

- โครงการ ส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ โรงพยาบาล และชุมชนในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย^{๕๔}

ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าประเทศไทยจะมีจำนวนผู้สูงอายุที่ป่วยเรื้อรังระยะสุดท้ายเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และหากรวมผู้ป่วยมะเร็งที่เพิ่มสูงขึ้นในทุกกลุ่มอายุและทุกระบบ ก็จะทำให้ภาระในการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายเพิ่มสูงขึ้นอย่างแน่นอน ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความลำบากใจให้กับญาติและครอบครัวเท่านั้น ยังจะกลายเป็นภาระหนักของโรงพยาบาลในการให้บริการสุขภาพอีกด้วย เนื่องจากผู้ป่วยในกลุ่มนี้แม้ว่าจะหมดหวังที่จะรักษาให้หาย แต่ก็ยังต้องได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการดูแลให้ได้รับความสุขสบายและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงบั้นปลายของชีวิต ในขณะที่

^{๕๓} พระราชสุทธินามมงคล, บทความธรรมะ : บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทย, อ้างใน <<http://www.mongkoltemple.com/page02/articles017.html>>, สืบค้น ๑๓/๐๗/๒๐๑๒.

^{๕๔} เครือข่ายพุทธิกา, โครงการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ โรงพยาบาลและชุมชนในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย, อ้างใน <C:\Documents and Settings\Administrator\Desktop\สังฆะกับการดูแลผู้ป่วย เผชิญความตายอย่างสงบ.mh> สืบค้น ๑๓/๐๗/๒๐๑๒.

จำนวนบุคลากรในโรงพยาบาลของรัฐแทบทุกแห่งในขณะนี้ล้วนอยู่ในสภาพขาดแคลน แต่กลับคาดหวังให้โรงพยาบาลช่วยทำหน้าที่ในการดูแลอย่างดีที่สุด สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้การดูแลอย่างเป็นองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากหรือเกิดขึ้นได้ อย่างจำกัดมากขึ้นทุกที ครอบครัวของผู้ป่วยเองก็ไม่สามารถทำหน้าที่ผู้ดูแลได้เช่นในอดีต อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ญาติของผู้ป่วยส่วนใหญ่ก็มักขาดความรู้ในการดูแลผู้ป่วยและไม่มีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถดูแลผู้ป่วยได้ คนที่นำเวทนามากที่สุดในสถานการณ์เช่นนี้ก็คือผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ถูกทอดทิ้งให้ต้องเผชิญความเจ็บป่วยและความตายอย่างโดดเดี่ยว

หากมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับพระสงฆ์ ชุมชน และเจ้าหน้าที่ส่วนต่างๆ ในโรงพยาบาล รวมถึงมีระบบหรือกลไกในการดูแลที่เอื้ออำนวยให้พระสงฆ์ นักบวช แม่ชี หรือกระทั่งจิตอาสาได้เข้ามาทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายอย่างเป็นขั้นตอนมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ มีแนวทางในการทำความเข้าใจกับผู้ป่วย และมีระบบประสานงานที่มีประสิทธิภาพคอยช่วยให้ผู้ป่วยที่สิ้นหวังเหล่านี้ ได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน และยังเป็นการแบ่งเบาภาระของบุคลากรในโรงพยาบาลอีกทางหนึ่ง โครงการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ โรงพยาบาลและชุมชน ในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย จึงพัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรสุขภาพและภาคีเครือข่ายในชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ แม่ชีนักบวช จิตอาสา ผู้นำชุมชน ฯลฯ ที่สนใจทำงานช่วยเหลือผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายให้มีความรู้และทักษะในการดูแลด้านจิตใจแก่ผู้ป่วยมากขึ้น รวมทั้งพัฒนาให้เกิดระบบและกลไกในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่เปิดพื้นที่ ให้พระสงฆ์และชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานจนเกิดรูปธรรมที่ใช้เป็นตัวอย่างให้กับโรงพยาบาลอื่นๆ นำไปขยายผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ มีดังนี้ ๑) เพื่อเสริมศักยภาพบุคลากรในโรงพยาบาล พระสงฆ์ และชุมชนให้สามารถดูแลและช่วยเหลือเยียวยาผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเมื่อถึงวาระสุดท้ายก็สามารถจากไปอย่างสงบและสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ๒) ส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำจิตวิญญาณให้กับผู้ป่วยระยะสุดท้าย ครอบครัว และชุมชน ๓) พัฒนากลไกในการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรสุขภาพ กับ พระสงฆ์ ชุมชน และจิตอาสา เพื่อให้เกิดระบบการดูแลที่ครอบคลุมทั้งด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา และมีความต่อเนื่องยั่งยืน ๔) พัฒนาหลักสูตรและคู่มือ (แนวทาง) สำหรับพยาบาล พระสงฆ์ และจิตอาสาในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย และกรณีตัวอย่างการจัดบริการสุขภาพ

- การเสริมศักยภาพพระสงฆ์และโรงพยาบาลในการทำงานกับผู้ป่วยเรื้อรังหรือระยะสุดท้ายและครอบครัว

* จัดการอบรมเพื่อเสริม **“ทักษะการสื่อสารกับผู้ป่วยและครอบครัว”** ใช้เวลา ๓ วัน ๒ คืน (๓๐ คน) สำหรับพยาบาลและจิตอาสาที่กระตือรือร้นและทำงานต่อเนื่อง

* จัดการอบรม **“การพัฒนาทักษะการนำทางจิตวิญญาณ”** สำหรับพระสงฆ์ ใช้เวลา ๓ วัน (๓๐ คน) เพื่อสามารถนำจิตผู้ป่วยในช่วงสุดท้ายได้

- ให้ความรู้และทักษะพื้นฐานในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้ายให้กับเครือข่ายพระสงฆ์ ๔ รุ่น

* จัดอบรมปฏิบัติการ “การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ”
ให้เครือข่ายพระสงฆ์ภาคเหนือตอนบนและล่าง ๔๐ คน

* จัดอบรมปฏิบัติการ “การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ”
ให้เครือข่ายพระสงฆ์ภาคอีสาน (รุ่น ๑) ๔๐ คน

* จัดอบรมปฏิบัติการ “การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ”
ให้เครือข่ายพระสงฆ์ภาคอีสาน (รุ่น ๒) ๔๐ คน

* จัดอบรมปฏิบัติการ “การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยวิธีแบบพุทธ”
ให้เครือข่ายพระสงฆ์ภาคกลางและใต้ ๔๐ คน

ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ มีดังนี้

๑. ผู้ป่วยและครอบครัวสามารถเข้าถึงการดูแลด้านจิตใจและจิตวิญญาณเพิ่มขึ้น
๒. โรงพยาบาลของรัฐมีความกระตือรือร้นและตระหนักถึงความสำคัญของพระสงฆ์และชุมชนในการจัดบริการสุขภาพและเกิดความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายต่างๆ ในการดูแลสุขภาพของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม
๓. มีสัมพันธภาพที่เกื้อกูลและเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้รับให้บริการและผู้รับบริการซึ่งส่งผลต่อมาตรฐานและความพึงพอใจในคุณภาพบริการ โดยมีคะแนนความพึงพอใจในแบบวัด Palliative Outcome Scale (POS) มากกว่า 75%
๔. มีการรื้อฟื้นบทบาทพระสงฆ์ที่ต่อชุมชนและสังคมให้มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่เคารพศรัทธาของภาคประชาชน จนทำให้สถาบันสงฆ์กลับมาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธอีกครั้ง โดยมีเรื่องราวของพระสงฆ์ที่เป็นที่เคารพศรัทธาในเรื่องการช่วยเหลือด้านจิตวิญญาณให้กับผู้ป่วยระยะสุดท้ายเผยแพร่ในสื่อมวลชนเพิ่มขึ้น
๕. สังคมไทยมีทางเลือกในการเผชิญความตายอย่างสงบและลดผลกระทบจากภาระค่าใช้จ่ายที่เกินจำเป็นในระบบบริการสุขภาพ

จากโครงการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การทำงานจิตอาสาของพระสงฆ์ในลักษณะของการเป็นจิตอาสาดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและระยะสุดท้าย ถือเป็นการทำงานในลักษณะของการเยียวยาจิตใจช่วยเหลือผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยให้คลายทุกข์อย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุที่พระสงฆ์เป็นบุคคลที่มีต้นทุนทางสังคมที่สูง เป็นที่เคารพศรัทธาน่าเลื่อมใสในฐานะนักบวช ผู้ทรงศีล เมื่อพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่เยียวยาจิตใจอย่างเป็นระบบในลักษณะดังกล่าว จึงทำให้การทำงานจิตอาสา มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนากระบวนการการทำงานจิตอาสาของพระสงฆ์ในโอกาสต่อไปได้อย่างไม่ยากนัก

๒.๒.๓ จิตอาสาในกลุ่มอุบาสก อุบาสิกา

ในสมัยพุทธกาล อุบาสก อุบาสิกา มีบทบาทสำคัญในการเป็นต้นแบบของการทำงานจิตอาสาด้วยการมีจิตสำนึกของการเป็นผู้ให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนเป็นจำนวนมากมาย ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างอุบาสก อุบาสิกาที่โดดเด่นในเรื่องการมีจิตอาสาและวิธีการทำงานพอสังเขปดังต่อไปนี้

๒.๒.๓.๑ กรณีตัวอย่างและวิธีการทำงาน

๑) นางวิสาข

เป็นที่ยอมรับว่าเป็นอุบาสิกาที่เป็นต้นแบบ จากการที่มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า อุบาสิกาผู้ใญ่บุญที่เป็นที่ยอมรับในสมัยพุทธกาล คือนางวิสาขามหาอุบาสิกา นับได้ว่าท่านเป็นอุบาสิกาดั้งแบบที่ดีในการทำหน้าที่อุปถัมภ์ นางวิสาขาท่านเป็นผู้มีศรัทธามีศีล มีจริยาวัตรตรงงาม มีปัญญารอบรู้ เหตุผลอย่างถ่องแท้ ที่เพียบ พร้อมด้วยคุณธรรมอย่างมาก และยังทำหน้าที่ในการสร้างถาวรวัตถุให้กับพระพุทธศาสนาอีกด้วย^{๕๕}

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญยกย่องนางวิสาขามหาอุบาสิกากว่าเป็นผู้ฉลาดควรที่จะนำเป็นแบบอย่างของผู้ที่ทำหน้าที่อุปถัมภ์ว่า สตรีใดได้ให้ข้าวและน้ำเบิกบานใจ สมบูรณ์ด้วยศีลเป็นอริยสาวิกาของพระองค์ ขจัดความตระหนี่ บริจาคทานอันเป็นเหตุแห่งสวรรค์ จะสามารถบรรเทาความเศร้าโศกได้ สตรีนั้นอาศัยแนวทางเช่นนี้ย่อมได้กำลังและอายุอันเป็นทิพย์ ได้รับความสุขกายสุขใจบนสวรรค์ตลอดกาล^{๕๖}

กล่าวโดยสรุป นางวิสาขามหาอุบาสิกา ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์อย่างแท้จริง ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากที่นางเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา เสียสละ ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์สิน กำลังสติปัญญา ความรู้ความสามารถ เพื่อทำประโยชน์สูงสุดต่อผู้อื่นอย่างเต็มใจ

๒) หมอชีวกโกมารภัจ

ถือเป็นอุบาสกอีกท่านหนึ่งที่มีชื่อเสียงในสมัยพุทธกาล ท่านทำการถวายการรักษาพระพุทธองค์และพระสงฆ์ ตลอดจนอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นเอตทัคคะในทางเป็นที่รักของปวงชนด้านเป็นผู้เลื่อมใสเฉพาะบุคคล ท่านใช้เวลาว่างจากการรักษาคนไข้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ และขอให้พระองค์แสดงธรรมให้ฟัง^{๕๗} หมอชีวกโกมารภัจเป็นผู้ให้ทานอยู่เป็นนิตย์ นอกจากการถวายการรักษาพระพุทธองค์แล้วท่านยังให้ทานด้วยการถวายสวนมะม่วง เพื่อเป็นที่ประทับแก่พระพุทธองค์ และพระสงฆ์เพื่อสะดวกต่อการถวายการรักษา

กรณีครั้งที่พระพุทธองค์ถูกพระเทวทัตทำร้าย จนมีอาการห้อพระโลหิต ซึ่งหมอชีวกโกมารภัจได้ถวายการรักษาจนเป็นที่พอพระทัย ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือเป็นการทำบุญ^{๕๘} ด้วยเมตตา

กรณีการช่วยเหลือด้วยสติปัญญา ในครั้งเกิดมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า พระพุทธองค์ทรงฉันทนื้อสัตว์ทั้งที่ทรงทราบว่าเขาฆ่าเพื่อเจาะจงถวาย เป็นเรื่องไม่เหมาะสม หมอชีวกฯ เกรงว่าจะเป็นผลเสียต่อพระพุทธศาสนา จึงเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และทูลถามเพื่อนำความไปทำให้กระจ่างกับประชาชนอย่างถูกต้อง^{๕๙}

^{๕๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๐/๑๓๘-๑๓๙

^{๕๖} อ. สดต. (ไทย) ๒๐/๒๙/๔๔ - ๔๕.

^{๕๗} พระมหาวิฑิต เดชะคำ. อุบาสกอุบาสิกาในพระไตรปิฎก, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘.

^{๕๘} ม.อ. (ไทย). ๓/๑/๓๑๑.

^{๕๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๑ - ๕๕/๔๘ - ๕๓.

กล่าวโดยสรุป หมอชีวกโกมารภัจ ท่านมีการชวนช่วยในการช่วยเหลือและอุปถัมภ์ดูแล พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์อื่นๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไปด้วยจิตเมตตา โดยหวังให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ อย่างเต็มที่ ตามกำลังความรู้ความสามารถของท่าน รวมถึงการเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์สิน สติปัญญา ถือได้ว่าท่านมีคุณสมบัติที่ดีของผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อสังคมอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า ลักษณะการทำงานจิตอาสาของอุบาสก อุบาสิกา ในสมัยพุทธกาลจะเป็น ลักษณะของผู้ที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม มีจิตเมตตา ในการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ ส่วนรวมเป็นพื้นฐานของจิตใจ โดยมีการแสดงออกทางพฤติกรรมในรูปแบบของการให้ตามกำลังของ ตนอย่างไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นการสร้างบารมีที่เรียกว่าการให้ทาน ดังพระพุทธองค์ทรงแสดง ธรรม ถึงอานิสงส์หรือประโยชน์ของการให้ทาน ซึ่งเป็นการตอบคำถามที่สุภมาณพโตเพทยบุตรว่า “การให้ทานเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหากเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีโศกะ มาก” ดังข้อความตอนหนึ่งในจุฬกัมมวิภังคสูตรที่ว่า

“ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสูตรหรือบุรุษก็ตาม ย่อมให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก้วสมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนี้เขาได้สั่งสมบำเพ็ญไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เกิดในสุคติโลก สวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ ณ ที่ใดก็ตาม จะเป็นผู้มีโศกะมาก”^{๖๐}

๒.๓ สรุป

จากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า นอกเหนือจากแนวคิดที่อธิบายสภาวะจิตใจของอาสาสมัคร ดังกล่าวแล้ว ทฤษฎีด้านแรงจูงใจอีกหลายทฤษฎีก็ถูกนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมการทำงานอาสาสมัคร มากมาย เช่น ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ของวิกเตอร์ เอช วีรูม ที่อธิบายการ เกิดขึ้นของพฤติกรรมดังกล่าวว่า เป็นผลจากการตัดสินใจเลือกทำด้วยความสำนึกที่เกิดจากความเชื่อ และทัศนคติ โดยการกระทำที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อความสุขของตนเอง หรือไม่ก็ลดความทุกข์ใจที่มีอยู่ เดิม

คำว่า จิตอาสา สามารถเรียกได้หลายอย่าง เช่น อาสาสมัคร จิตสำนึก หรือจิตสำนึก สาธารณะ แต่ความหมายของคำเหล่านี้ก็หมายถึงผู้ที่มีจิตใจที่เป็นกุศล อยากช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผู้ ที่เอื้อเพื่อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ ต่อสังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขมากขึ้น ถือเป็น พฤติกรรมของบุคคลที่มีคุณธรรมแฝงอยู่ในจิตใจที่สมควรได้รับการยกย่อง

ความสำคัญของการมีจิตอาสา ถ้าสามารถปลูกฝังและส่งเสริมการเป็นจิตอาสา ปัญหา ต่างๆที่ปรากฏให้เห็นในสังคมจะลดลงตามลำดับอย่างน้อยที่สุด การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และ ประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาที่ยั่งยืนได้

สำหรับบุคคลธรรมดา การทำงานจิตอาสาย่อมมีเป้าหมายต่างจากพระอริยบุคคล กล่าวคือบางกลุ่มหรือบางคน ทำงานจิตอาสาเพราะต้องการพัฒนาจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้ โดยไม่ หวังสิ่งตอบแทน การพัฒนาความคิดเชิงบวกสู่สังคมในวงกว้าง และการสร้างความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสบการณ์ การแสดงความคิดเห็นของจิตอาสากับการพัฒนาบุคคลและ สังคมให้เห็นคุณค่าและการทำงานจิตอาสาให้มากขึ้น

^{๖๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๔/๒๖๕.

ทั้งนี้ การเตรียมความพร้อมในการทำงานจิตอาสาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับบริการสูงสุดได้เป็นอย่างดี

นักวิชาการ มีแนวคิดที่เป็นไปในทิศทางที่คล้ายกัน นั่นคือเป็นพฤติกรรม,หรือกระบวนการของการประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เป็นการเสียสละ อุทิศตนเพื่อผู้อื่นด้วยความเต็มใจ จะเห็นได้จากผลการวิจัยเกี่ยวกับจิตอาสาที่เป็นเครื่องยืนยันการแสดง ออกของการเป็นจิตอาสาได้อย่างชัดเจน

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล อาทิ พระอานนท์พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ และอุบาสกอุบาสิกา มีอนาถปิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขา เป็นต้น ท่านเหล่านั้นต่างเป็นผู้มีจิตอาสาเสนอตัวรับอาสาที่จะดูแลเป็นอุปัชฌาย์พระพุทเจ้า เป็นผู้ที่มีความเป็นจิตอาสาที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างตั้งใจ อุทิศตัว เสียสละในฐานะพุทธอุปัชฌาย์อย่างแท้จริงและถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม อีกทั้งยังช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ภิกษุอื่นที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างไม่เลือกปฏิบัติ จากการปฏิบัติหน้าที่จิตอาสาของท่านแสดงให้เห็นว่าท่านให้ความสำคัญต่อการเห็นประโยชน์และคุณค่าของผู้อื่นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าท่านเป็นผู้มีคุณสมบัติของการเป็นอาสาสมัคร จิตอาสาที่เป็นแบบอย่างอย่างแท้จริง

ลักษณะการทำงานจิตอาสาของอุบาสก อุบาสิกา ในสมัยพุทธกาลจะเป็นลักษณะของผู้ที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม มีจิตเมตตา ในการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นพื้นฐานของจิตใจ โดยมีการแสดงออกทางพฤติกรรมในรูปแบบของการให้ตามกำลังของตนอย่างไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นการสร้างบารมีที่เรียกว่าการให้ทาน

ผู้วิจัยเห็นว่ามีการทำงานจิตที่เป็นลักษณะของโครงการต่างๆ เพื่อสังคม อาทิ โครงการอาสาสมัครสวพ. ๙๑ โครงการอาสาสมัครผู้ช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อรังและโรคระยะสุดท้ายโครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วมมูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น โครงการต่างๆเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำโครงการที่เหมือนกันคือ การช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากให้ได้รับประโยชน์จากการดำเนินการนี้ตามต้องการและมีความสุขที่ได้รับการช่วยเหลือสามารถผ่านพ้นวิกฤติไปได้ด้วยดีและเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

บทที่ ๓

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา

งานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์วิธีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมาเพื่อพัฒนาจิตอาสา โดยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจิตอาสา กรณีศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ กระบวนการพัฒนากลุ่มจิตอาสา กรณีศึกษา : ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^๑

๓.๑.๑ ประวัติความเป็นมา

สืบเนื่องจากวิกฤตอุทกภัยร้ายแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยหลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งมีน้ำท่วมสูง จนผู้ประสบภัยต้องอพยพออกจากบ้านเรือน และอยู่ในสภาพไร้ที่พำนักอาศัย และทรัพย์สินเงินทอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้มูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมกับ โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย เปิดเป็นศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยในครั้งนี้

วันอังคารที่ ๑๑ ตุลาคม พ.. ๒๕๕๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงมีพระเมตตาตรวจริเยียมผู้ประสบภัยน้ำท่วม ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำความปรารถนาปลื้มใจให้เกิดแก่ผู้ประสบทุกข์ ก่อให้เกิดกำลังใจในการเผชิญความทุกข์ และมีกำลังใจที่จะก้าวผ่านวิกฤตชีวิตได้อย่างงดงามตามสภาพเป็นจริง

ประชาชนผู้ประสบภัยฯ ณ ศูนย์พักพิงฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา มีจำนวน ๖๗๐ คน ได้ร่วมกันฝ่าวิกฤติน้ำท่วมไปด้วยกัน ตลอดระยะเวลากว่า ๒ เดือน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ภายใต้เหตุการณ์วิกฤติน้ำท่วมอย่างราบรื่น ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน เกิดการผูกพันกันเชื่อมโยงยามหลังน้ำลดอีกด้วย ถึงแม้ว่าภัยพิบัติครั้งนี้จะนำมาซึ่งความสูญเสียทรัพย์สินและสร้างความทุกข์กายทุกข์ใจให้กับประชาชนจำนวนมาก แต่สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงสัจธรรมของชีวิต ที่มีคุณค่ามหาศาล สร้างกำลังใจให้เพื่อนร่วมทุกข์สามารถยืนหยัดอย่างมั่นคงด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง

^๑ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม, โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

หลักการและวัตถุประสงค์

พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ให้หลักการและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไว้ดังนี้

- ๑) ดูแลผู้พักพิง แบบองค์รวมเชิงพุทธ ให้ความเป็นอยู่ที่ดีทั้งกาย สังคม จิตใจ และปัญญา
- ๒) ฟื้นฟูผู้พักพิงให้สามารถปรับตัว กลับมามีศักยภาพในการดำรงชีวิตได้ดังเดิม หรือเกิดการพัฒนาดีกว่าเดิม

๓.๑.๒ ลักษณะการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร

แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม มจร วังน้อย มีแนวทางการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเยียวยา และฟื้นฟูจิตใจของผู้ประสบภัย ตามหลัก ศีล – สมาธิ – ปัญญา โดยแบ่งเป็น ๕ ระยะ ซึ่งระยะที่ ๑ และ ๒ เป็นระยะของการพัฒนาศีล ได้แก่ ด้านกายภาพ การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ช่วยเหลือกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ระยะที่ ๓ เป็นระยะของการพัฒนาสมาธิ ได้แก่ การฟื้นฟูจิตใจด้วยศาสนพิธี การทำวัตรสวดมนต์ สมาธิภาวนา กิจกรรมศิลปะบำบัด และการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ระยะที่ ๔ เป็นระยะการพัฒนาปัญญา ด้วยกิจกรรมเชิงพุทธ และการให้ความรู้เพื่อการปรับตัวและเพื่อประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้พิเศษ ระยะที่ ๕ เป็นระยะของการส่งกลับและติดตามผล โดยมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

ระยะที่ ๑ : ให้การเยียวยาทางกายภาพ ด้วยการจัดระบบส่งมอบของบริจาคต่างๆ ให้แก่ผู้พักพิง การจัดหาที่พักอาศัยที่ถูกสุขลักษณะและให้ความสะดวกสบายพอประมาณ จัดหาระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหารและการดูแลด้านการแพทย์ การปฐมพยาบาล รวมถึงการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา รายบุคคลในระยะที่มีความเศร้าโศกเสียใจมาก

ระยะที่ ๒ : ให้การเยียวยาทางสังคม สร้างพลังกลุ่มให้เกิดความสามัคคี ที่จะเสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน ด้วยการจัดผู้พักพิงออกเป็นกลุ่มย่อย เรียกว่า หมู่บ้าน ตำบล มีผู้นำซึ่งเป็นผู้พักพิงและพระอาสา ร่วมกันดูแลทุกข์สุขของผู้พักพิงในหมู่บ้านและตำบลของตนเอง

ระยะที่ ๓ : การเยียวยาจิตใจผู้พักพิง โดยฝ่ายบริการฝึกอบรม และพระนิสิตจากภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มจร พร้อมด้วยพระอาสาสมัครจากวัดญาณเวศกวัน และคฤหัสถ์อาสาสมัครทั่วไป หมุนเวียนเข้าเยี่ยมเยียนผู้พักพิง เพื่อให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยาแบบกลุ่ม เสริมกำลังใจและสำรวจปัญหาทางจิตใจของผู้พักพิง และจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา เสริมศักยภาพของผู้พักพิง ด้วยการให้กำลังใจและธรรมะ

ระยะที่ ๔ : จัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา เสริมศักยภาพของผู้พักพิง ตามช่วงอายุ เพื่อการปรับตัวหลังผ่านพ้นภัยพิบัติ แยกเป็นกลุ่มกิจกรรมใหญ่ ๓ กลุ่ม ได้แก่

- การพัฒนาจิตปัญญา มีการสำรวจปัญหา และการให้การปรึกษาเชิงพุทธ ประกอบกับการจัดกิจกรรมภาวนาเชิงพุทธ
- การสังคมสงเคราะห์ ให้ความรู้ในการปรับตัวหลังภัยพิบัติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม โภชนาการ วิศวกรรม ฯลฯ
- การศึกษาและอาชีพ จัดการเรียนรู้การสอนและชมรมเพื่อประกอบอาชีพเสริมทั้งในระหว่างพำนักที่ศูนย์ฯ และเมื่อกลับบ้านแล้ว

ระยะที่ ๕ : การประเมินผลการดำเนินงานโดยผู้พักพิง การสำรวจความต้องการหลังน้ำลด การจัดส่งผู้พักพิงกลับบ้าน และการติดตามเยี่ยมเยือนผู้พักพิงหลังผ่านพ้นภัยพิบัติ^๒

การบริหารจัดการพื้นที่ศูนย์ฯ^๓

ใช้อาคารหอฉันเป็นที่พักพิง โดยจัดสรรพื้นที่บนอาคารหอฉัน ดังนี้

ชั้น ๔ สถานพยาบาล
มุมหนังสือ / จัดกิจกรรม / ฝึกอาชีพ
ปฏิบัติธรรม เจริญสติภาวนา

ชั้น ๓ ที่พักอาศัย
ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระ
ฝึกอาชีพ
นันทนาการ

ชั้น ๒ ที่รับบริจาคสิ่งของ
ศูนย์ปฏิบัติการสำหรับผู้บริหาร
พื้นที่พักพิงแม่และเด็กอ่อน
สถานที่ฉัน/รับประทานอาหารสำหรับผู้บริหาร

ลักษณะการบริหารจัดการศูนย์ฯ^๔

โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือฯ มจร. ประกอบด้วย ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และมีคณะทำงาน ๖ ฝ่าย ขึ้นตรงกับเจ้าคณะอำเภอดังนี้

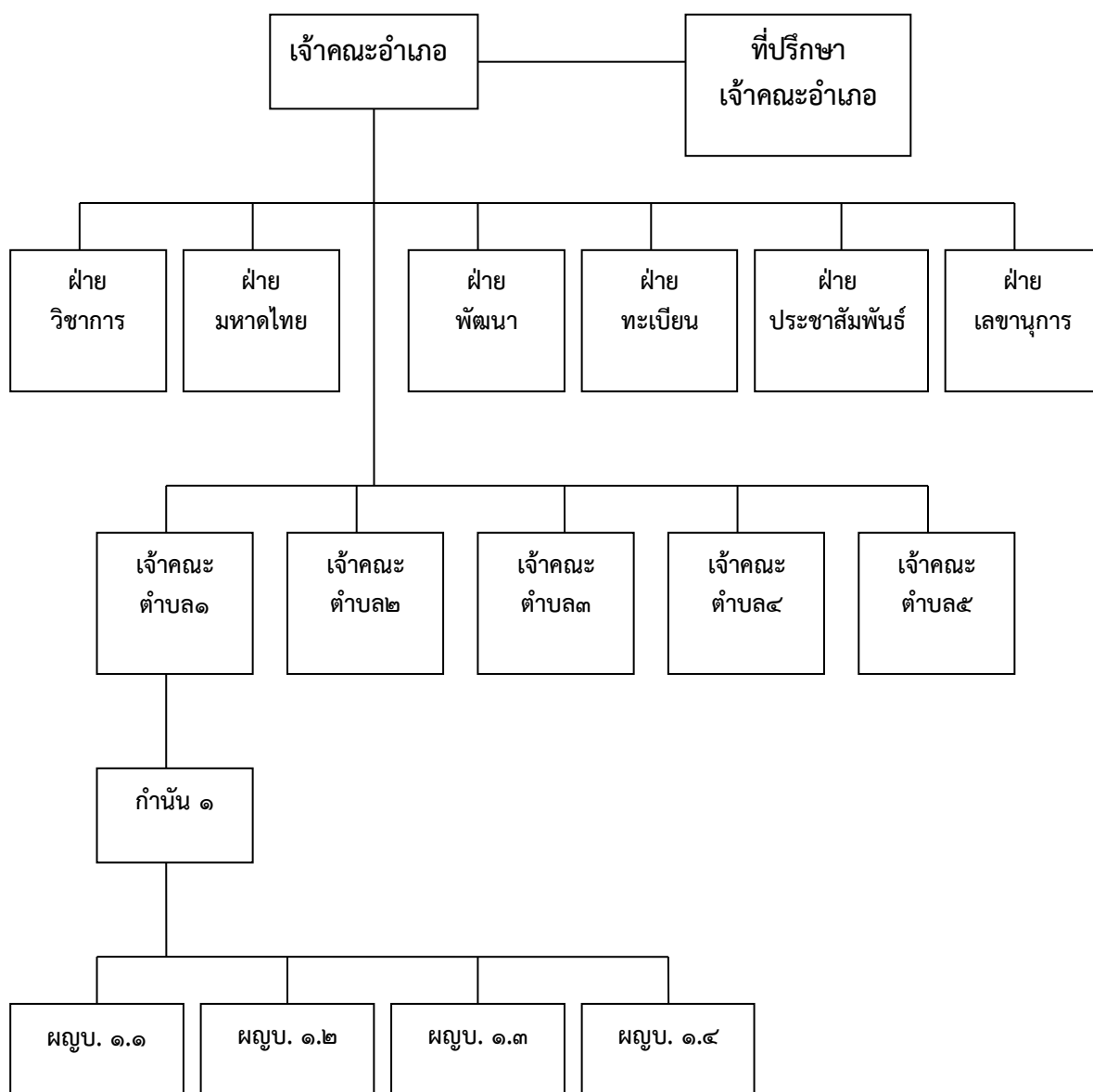
- ๑) ฝ่ายวิชาการ
- ๒) ฝ่ายมหาดไทย
- ๓) ฝ่ายพัฒนา
- ๔) ฝ่ายทะเบียน
- ๕) ฝ่ายการประชาสัมพันธ์
- ๖) ฝ่ายเลขานุการ

^๒ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม, โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงการบริหารจัดการ^๕

^๕ อ้างแล้ว, ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม, โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๗.

ตารางที่ ๓.๑ แสดงบทบาทหน้าที่และการทำงานจิตอาสาของคณะดำเนินการ^๖

ตำแหน่ง	บทบาท หน้าที่ และภารกิจ
เจ้าคณะอำเภอ (พระสงฆ์)	บริหารดำเนินงานภาพรวมของศูนย์ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ สื่อมวลชน หน่วยงาน ช่วยเหลือ การรับบริจาค กิจกรรมภายนอกต่างๆ ภารกิจ ๑) ออกคำสั่ง ดำเนินการภายในศูนย์ฯ ตามส่วนบริหาร มจร. และเป็นไปด้วยความเรียบร้อยผ่านส่วนงานที่สนับสนุน ๒) แจกข้อมูลข่าวสาร ประกาศกิจกรรมให้ผู้พักพิงทราบ ๓) ปฐมนิเทศ สร้างความเข้าใจกับอาสาสมัครใหม่และหน่วย งานที่เกี่ยวข้อง ๔) จัดดำเนินการประชุมกับส่วนที่เกี่ยวข้องในกรณีจำเป็นหรือ ฉุกเฉิน ๕) สรุปผลการดำเนินงานประจำวัน ๖) อนุมัติการเข้า - ออกชั่วคราวของผู้พักพิง
วิชาการ (อาสาสมัคร/ พระสงฆ์)	สำรวจและจัดสรรข้อมูลด้านวิชาการที่เหมาะสมต่อสถานการณ์ของผู้ พักพิง ดูแลและดำเนินการจัดการด้านการศึกษาและให้ความรู้ ภารกิจ วางแผนการให้ความรู้แก่ผู้พักพิง ดำเนินการด้านการให้ความรู้แก่ผู้พักพิงโดยประกาศเองหรือติดต่อ วิทยากรที่เหมาะสม จัดรายการสนทนา หลังทำวัตรเย็นเป็นประจำ

^๖ อ้างแล้ว, ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม, โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำ
ท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๑๑ - ๑๔.

ตำแหน่ง	บทบาท หน้าที่ และภารกิจ ๔๘
มหาดไทย (พระสงฆ์)	รับเรื่องราวร้องทุกข์และดำเนินการจัดการแก้ไขด้วยธรรมาธิปไตย จัดการดูแลด้านสาธารณูปโภคอำนวยความสะดวก (น้ำ, ไฟ) จัดการดูแลด้านสาธารณสุขและอนามัย (อาหาร, สุขา, พยาบาล) ภารกิจ ตรวจตราความเรียบร้อยของสาธารณูปโภค และสาธารณสุข จัดการแก้ไขตามแต่ความเหมาะสม
พัฒนาและกิจกรรม (อาสาสมัคร/พระสงฆ์)	สำรวจความต้องการ จัดสรรกิจกรรมที่เหมาะสมต่อสถาน การณ์ สร้างกิจกรรมและแนวคิดใหม่ๆ เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ ภายในอำเภอ ดูแลและดำเนินการด้านกิจวัตร/กิจกรรมพิเศษให้ดำเนินอย่างไปด้วย ความเรียบร้อยและบรรลุเป้าหมาย ภารกิจ ติดต่อ และอำนวยความสะดวก การดำเนินกิจกรรมแต่ละวันให้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จัดทำรายงานด้านกิจกรรมและกิจวัตร ในสมุดบันทึกกิจกรรม ส่งเสริมความสามารถพิเศษ รายบุคคล/ หมู่บ้าน ส่งเสริมการทำกิจกรรมอาสา ได้แก่ การจัด Big Cleaning Day, ตัก บาตร, เจริญพระพุทธรณ์ทุกวันพระ เป็นต้น
ทะเบียน (อาสาสมัคร/พระสงฆ์)	จัดทำทะเบียนข้อมูลผู้พักพิง แบ่งหมวดหมู่ตามความจำเป็นในการใช้ งานและติดตามให้ข้อมูลถูกต้องเสมอ จัดทำป้ายชื่อ และปฏิบัติการด้านที่เกี่ยวกับข้อมูลของผู้พักพิง จัดทำเอกสารรายงานให้ข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภารกิจ เก็บใบทะเบียนคนเข้าใหม่ทุกเช้า บันทึกข้อมูลคนเข้าใหม่เข้าสู่ระบบ แก้ไขข้อมูลของผู้ประสพภัยให้ถูกต้องเป็นปัจจุบันเสมอ
	คำนวณจำนวนผู้พักพิงทั้งหมด แยกเพศและช่วงอายุ รับข้อมูลใบเช็คชื่อจากแต่ละตำบลหลังทำวัตรเย็น เพื่อตรวจสอบ ยอดจำนวนผู้พักพิง รายวัน จัดทำรายงานสรุปจำนวนผู้พักพิงทั้งหมด ดำเนินการจัดการเรื่องออกบัตรและป้ายชื่อ ให้ผู้พักพิง ให้การสนับสนุนด้านข้อมูลของผู้พักพิงตามหน่วยงานต้องการ บันทึกสถิติผู้ร่วมทำวัตรเช้า/เย็น

ตำแหน่ง	บทบาท หน้าที่ และภารกิจ
ประชาสัมพันธ์ (อาสาสมัคร/พระสงฆ์)	บทบาท หน้าที่ สื่อสารข้อมูลกับหน่วยงานภายนอกที่ถูกต้องและเป็นแหล่งเดียว ประชาสัมพันธ์ด้านการดำเนินงานให้แก่บุคคลภายนอกที่สนใจเข้ามา ช่วยเหลือ ภารกิจ เรียบเรียงข้อมูลประชาสัมพันธ์ และสื่อสารตามที่ได้รับมอบหมายจาก เจ้าคณะอำเภอ สื่อสาร ส่งข้อมูลทางอีเมล รายงานความคืบหน้าและการทำงานของ ศูนย์แก่บุคคลที่สนใจจะเป็นอาสาสมัคร ดำเนินการประชุม และทำความเข้าใจเบื้องต้นกับบุคคล ที่ต้องการมา เป็นอาสาสมัครในศูนย์ฯ
เลขานุการ (อาสาสมัคร)	บทบาท หน้าที่ จัดการดูแลดำเนินการด้านเอกสารสำคัญภายในศูนย์ฯ จัดหาข้อมูลที่สำคัญแก่เจ้าคณะอำเภอ ภารกิจ จัดเก็บเอกสารให้เป็นระบบ ระเบียบและหาง่าย รับเรื่อง จัดส่งข้อมูลที่หน่วยงานภายนอกขอมาและบันทึก ในสมุดนำ เยี่ยมให้ผู้เข้าเสนอกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรมลงชื่อ ทำรายงานประจำวัน บันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ทำแผนภูมิสรุปสถิติผู้ร่วมทำวัตรเช้า – เย็น
เจ้าคณะตำบล (พระสงฆ์)	บทบาท หน้าที่ บริหารจัดการดูแลความเรียบร้อยภายในตำบล สำรวจ ดูแลและจัดการสภาวะจิตใจภายในตำบล ตรวจสอบและติดตามการทำงานของกำนัน (การรับส่งถ่ายทอดข้อมูล , การรายงานเรื่องราว, การแจกจ่ายสิ่งของ) ภารกิจ ให้คำแนะนำ การทำงานของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ดำเนินการเสวนา สำรวจสภาพชีวิตและจิตใจทุกหมู่บ้านในสังกัด บันทึกข้อมูลสำคัญด้านชีวิตจิตใจในสังกัด ลงแบบบันทึกข้อมูล ประชากร

ตำแหน่ง	บทบาท หน้าที่ และภารกิจ
กำนัน (ตัวแทนผู้พักพิง)	บทบาท หน้าที่ ดำเนินการปฏิบัติการภายในตำบลให้เกิดความเรียบร้อยตามคำสั่งเจ้าคณะตำบล รับ – ส่ง ข้อมูลประสานงาน ระหว่างลูกบ้านกับเจ้าคณะตำบล สำรวจความสามารถ ทักษะพิเศษและความต้องการของผู้พักพิง ภารกิจ ตรวจสอบยอดลูกบ้าน และเรื่องราวประจำวัน ในใบเช็คชื่อ ส่งให้เจ้าคณะตำบล/ ทะเบียน หลังทำวัตรเย็น เข้าร่วมประชุมประจำวัน (หลังทำวัตรเย็น) เพื่อรายงานผล ด้านทะเบียนและเหตุการณ์ประจำวัน เป็นตัวแทนในตำบล เพื่อติดต่อของรับของแจกต่างๆ
ผู้ใหญ่บ้าน (ตัวแทนผู้พักพิง)	บทบาท หน้าที่ ควบคุม/ ดูแลความสะอาด และความเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน สำรวจความต้องการ และดำเนินการจัดหาให้ลูกบ้าน สำรวจการ, ทะเลาะวิวาทภายในหมู่บ้าน และแจ้งต่อกำนัน จดบันทึก
	ภารกิจ นำลูกบ้านทำความสะอาดในเวลาที่เหมาะสม จัดหาสิ่งของที่ตรงกับความต้องการของลูกบ้าน เข้าร่วมประชุมประจำวัน (หลังทำวัตรเย็น) เพื่อรายงานผล ด้านทะเบียนและเหตุการณ์ประจำวัน เป็นตัวแทนผู้พักพิงในตำบล เพื่อติดต่อรับของแจกต่างๆ ประสาน/ดูแล ความเป็นอยู่ในหมู่บ้าน เช่น แยกขยะ

การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง

ศูนย์ช่วยเหลือฯ มจร วังน้อย ได้ให้ผู้พักพิงมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง และช่วยเหลือกันและกัน ดังนี้

- รับสมัครจิตอาสาที่เป็นผู้พักพิงทั้งชาย หญิง ทำหน้าที่ **พุทธอาสา** เพื่อช่วยงานด้านต่างๆ และเป็นการส่งเสริมคุณค่าให้กับตนเอง

- จัดแบ่งผู้พักพิง ตามที่พักเป็น ๕ ตำบล ตำบลละ ๓ – ๔ หมู่บ้าน หมู่บ้านละ ๑๐ – ๒๐ ครอบครัว ให้ลูกบ้านตั้งชื่อหมู่บ้าน, ตำบล พร้อมทั้งเลือกผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ของตนเอง ได้แก่ พระอาสา เป็นเจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ เพื่อตรวจสอบดูแลความเป็นอยู่ และสถานการณ์ประจำวัน

การวางกฎระเบียบ^๗

ศูนย์ช่วยเหลือฯ มจร. ได้กำหนดมาตรการเพื่อความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อย
ดังนี้

- รักษาศีล ๕ มีเมตตาต่อกัน
- เอื้อเฟื้อแบ่งปัน หมั่นดูแลลูกหลาน
- คล้องบัตรประจำตัวเสมอเมื่ออยู่ในศูนย์และออกนอกศูนย์
- แจ้งเจ้าหน้าที่ทุกครั้ง เมื่อต้องการนำบุคคลภายนอกเข้ามา
- ร่วมกิจกรรมเป็นประจำตามที่ศูนย์จัดให้

หากบุคคลใดละเมิดศีล ๕ จนก่อให้เกิดความวุ่นวายเสียหายเดือดร้อนต่อชุมชน ศูนย์ฯ จะ
วางข้อตกลง ดังนี้

- ปรับเป็นเงิน ๕๐๐ บาท
- ยึดของบริจาคคืนทั้งหมด
- ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ตารางที่ ๓.๒ แสดงอาสาสมัครเจ้าหน้าที่บริหารงานชุดแรก^๘

ตำแหน่ง	ผู้รับตำแหน่ง
ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ	พระมหาวิชาญ สุวิชาโน
เจ้าคณะอำเภอ	พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ
เลขานุการ	อาจารย์ ตวงเพชร สมศรี
ทะเบียน	ดร.อภิวรรณ สายประดิษฐ์
มหาดไทย	พระมหาสมมาศ ปญญาวิชโร
พัฒนา	พระมหาสมมาศ ปญญาวิชโร
ประชาสัมพันธ์	นางสาว ไพพร แก้วมรกต
วิชาการ	พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ
เจ้าคณะตำบลที่ ๑ มีสติ	พระมหาสมศักดิ์ อตติเมโธ
เจ้าคณะตำบลที่ ๒ อุดมโน	พระมานิช ธรรมครุโก
เจ้าคณะตำบลที่ ๓ รวมใจ	พระธัญชัย เดชปัญญา
เจ้าคณะตำบลที่ ๔ เพียงพอ	พระโชติภ อภิชาโต
เจ้าคณะตำบลที่ ๕ สังคมเป็นสุข	พระพงศ์ พิสุทธิ จิตญาณ

*หมายเหตุ : ชุดทำงานอาจมีการสลับสับเปลี่ยนตัวบุคลากรตามวาระที่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ได้ตามกำหนด เวลา

^๗ อ้างแล้ว, ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม, โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม
มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๑๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔ - ๑๕.

๓.๑.๓ หลักธรรมในการทำงานจิตอาสา

หลักธรรมประจำใจที่เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสาในทางพระพุทธศาสนา เกิดจากการบูรณาการหลักพุทธธรรม ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^๙ หลักธรรมสังคหัตถ์ ๔ ประกอบด้วย การให้ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา^{๑๐} หลักธรรมบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประกอบด้วย ๑) ทานมัย ทำบุญด้วยการให้เป็นสิ่งของ ๒) สีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี ๓) ภาวนามัย ทำบุญด้วยเจริญภาวนา ๔) อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม ๕) เวยยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการชวนช่วยรับใช้ ๖) ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนดีให้แก่ผู้อื่น ๗) ปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยการยินดีในความดีคนอื่น ๘) ฐัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้ ๙) ฐัมมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ ๑๐) ทิฏฐุชุกัมม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง^{๑๑} หมายถึงการรับใช้ผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อคนในสังคมได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือของตนอย่างเต็มที่ ด้วยการแสดงออกมาทางพฤติกรรมในการช่วยเหลือด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา ตลอดจน การเสียสละเวลาส่วนตัว ตามกำลังความสามารถอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ตนเองก็ได้รับอนิสัค ที่เกิดจากประโยชน์ตน คือความ สุขกายสบายใจ ความอิ่มเอิบใจ ผลลัพธ์ที่ได้คือความสงบร่มเย็นของจิตใจ

หลักธรรมในการพัฒนาจิตอาสาของศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๑๒}

ผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่พักพิงอยู่ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูฯ มจร วังน้อย มีหลายช่วงวัย แต่ละช่วงวัยมีความเป็นอยู่และสภาพจิตใจที่แตกต่างกัน ดังนั้น กิจกรรมที่พัฒนาผู้พักพิงให้ได้มีส่วนร่วมเพื่อเป็นเครื่องมือในการเยียวยาจิตใจ พร้อมเป็นเครื่องพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน ให้มีความเหมาะสมแก่ผู้พักพิงแต่ละกลุ่มให้มากที่สุด ด้วยการนำหลักธรรมประจำใจมาพัฒนาจิตใจ ดังนี้

- ด้านศีล

กิจกรรมกระตุ้นการมีศีลด้วยการจัดกฎ ระเบียบ กติกา อาทิ การตรงต่อเวลา ระเบียบในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การรักษาความสะอาดสุขอนามัย การดูแลเด็ก การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีระเบียบในชมรมต่างๆ หรือข้อตกลงร่วมกันของการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งความมีระเบียบเป็นปัจจัยให้เกิดความเรียบร้อย สงบงาม ทำให้จิตใจผ่องใสเบิกบาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเยียวยาและฟื้นฟูจิตใจของผู้พักพิง

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๔.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๒.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๓.

^{๑๒} อ้างแล้ว, ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม, โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๒๐ - ๒๑.

- ด้านสมาธิ

การจัดกิจกรรมของฝ่ายกิจกรรมได้จัดให้มีการพัฒนาสมาธิเพื่อผู้พักพิง อาทิเช่น การจัดให้มีการทำวัตรเช้า – เย็น การเจริญกรรมฐานเป็นประจำทุกวัน เพื่อเยี่ยวยาจิตใจที่กำลังวิตกกังวล ความเครียด ความโศกเศร้าเป็นทุกข์ ให้ได้พบความสงบ ผ่อนคลาย เอื้อโอกาสให้เกิดศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน และสร้างความพร้อมในการปรับตัวหลังภัยพิบัติ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นมุ่งเน้นการนำไปสู่การมีจิตใจที่จดจ่อในการกระทำสิ่งนั้นๆ เมื่อจิตนิ่ง สมาธิจึงเกิดขึ้น และนำไปสู่ความสงบ คลายความทุกข์ที่มีไปได้ขณะหนึ่ง

- ด้านปัญญา

นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการให้คำปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยาเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่มร่วมกับกรมสุขภาพจิต ฝ่ายกิจกรรมได้จัดโครงการภavanaเพื่อเยี่ยวยาหลังการสูญเสีย เพื่อบรรเทาความทุกข์โศกและเยี่ยวยาจิตใจ โดยอาศัยแนวทางจากงานวิทยานิพนธ์ของมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนการให้ปัญญาทางโลก ฝ่ายกิจกรรมได้จัดโครงการต่างๆ พัฒนาทักษะทางปัญญา อาทิ โครงการกัณภัย กู้บ้าน กู้ชีวิต และการฝึกพัฒนาอาชีพต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้ประสบภัยในการใช้ชีวิตหลังน้ำลด ให้สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง, ความรู้และทักษะในการดูแลซ่อมแซมบ้านเรือน และเครื่องใช้ต่างๆ หลังน้ำลด และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเริ่มต้นชีวิตใหม่ มีการวางแผนชีวิต อาทิ ภาระหนี้สินการเงิน การประกันภัย การติดต่อหน่วยงานราชการ เป็นต้น

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่า บุคคลที่ทำงานจิตอาสา นั้น เกิดจากการมีหลักธรรมประจำใจ อยู่หลายหลักธรรม อาทิ พรหมวิหาร ๔ ความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมในลักษณะของการให้ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา สู้คนใกล้ขีด ครอบครัวยุวมชน สังคม ประเทศชาติ^{๑๓} ด้วยการใช้บุญกิริยา ๑๐ (ไวยวัจฉมัย) คือการชวนชวนรับใช้ผู้อื่น แล้วนำมา ผสมผสานในการดำเนินการด้วยรูปแบบของการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน และหากมีการพัฒนาต่อไปจนถึงที่สุด นั่นคือประโยชน์อันยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง

๓.๒ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา

การประยุกต์ใช้หลักการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการนำผลของการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตอาสาเพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยประยุกต์ใช้กับกลุ่มตัวอย่างตามขอบเขตและขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

๓.๒.๑ วิธีการประยุกต์กับกลุ่มเป้าหมาย

- วิธีการประยุกต์
- ประชุมทีมงานในการเตรียมการลงพื้นที่จริง

^{๑๓} ใจตนย์ ศรีวังพล. ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ. ๙๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๒.

- ออกแบบแนวคำถามสัมภาษณ์ในการทำงานจิตอาสา
- กำหนดเวลาที่จะทำการทดลอง
- ลงพื้นที่ตามกำหนดการที่วางแผนไว้ตามลำดับ
- ทำการแนะนำกลุ่มเป้าหมายโดยมีการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการเป็นจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยใช้เวลา ประมาณ ๑ ชั่วโมง
- ให้กลุ่มอาสาสมัครจิตอาสาลงพื้นที่จริงในวันที่ ๒๑ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึง วันที่ ๓๐ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔
- ให้ทำการตอบแบบสัมภาษณ์ในการทำงานจิตอาสากับผู้ประสบภัยฯ
- นำคำตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดจำนวน ๖๐ ฉบับ มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลและประเมินผล

- กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มนิสิตและกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน ๕๐๐ รูป / คน ที่มาช่วยผู้ประสบภัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
- กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มนิสิตและกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เป็นอาสาสมัครจิตอาสาช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วม ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยสุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ รูป / คน ซึ่งได้มาจากการสมัครใจของกลุ่มนิสิตและประชาชนทั่วไปที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่จริง

๓.๒.๒ การวัดและประเมินผลความเป็นจิตอาสา

วัดและประเมินผลจากความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

ข้อมูลเบื้องต้น

เพศชาย	จำนวน	๒๕ รูป / คน
เพศหญิง	จำนวน	๓๕ คน

จากผลการสำรวจพบว่า

๑. ท่านมาทำงานจิตอาสาด้วยสาเหตุใดหรือมีแรงจูงใจอย่างไร

- มีความสมัครใจที่จะช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วมและอยากช่วยเหลือมหาวิทยาลัย
- อยากช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์และมีความเดือดร้อนให้เขาได้รับความสุขบ้าง
- ต้องการพัฒนาความสามารถของตัวเอง อยากช่วยเหลือผู้อื่นที่เป็นทุกข์ที่เราเรียนสาขาจิตวิทยาเลยอยากมาฝึกภาคปฏิบัติ
- เห็นพระทำทานเพื่อฆราวาสรู้สึกปลื้มใจ
- อยากมาช่วยงานนี้ เพราะเป็นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม
- เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกการปฏิบัติงานในสาขาจิตวิทยาและมีใจเมตตาอยากช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก

- มาทำงานด้วยสาเหตุ อยากช่วยผู้อื่น และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

- ทราบว่ามีผู้ป่วย ผู้สูงอายุ เด็กมีความลำบากทั้งทางกายและจิตใจรู้สึกสงสาร
- เป็นผู้ประสบภัย แล้วอยากช่วยเหลือพระสงฆ์ และมาทำด้วยความเต็มใจ
- เป็นผู้ประสบภัย อยากช่วยเหลือผู้ประสบภัย และสถานที่ที่เรามาพักอยู่
- อยากทำงานจิตอาสาผู้ประสบภัยและอยากเรียนรู้การทำงานจิตอาสาด้วยแรงจูงใจ

๒. ท่านมีความรู้สึกหรือมีทัศนคติต่อการทำงานจิตอาสาอย่างไร

* ความรู้สึกหรือทัศนคติเชิงบวก

- มีความรู้สึกดีที่ได้ช่วยและทำตัวให้เป็นประโยชน์ไม่เป็นภาระใคร
- การทำงานด้วยความจริงใจ
- ทำให้เรามีความรู้จากการเป็นจิตอาสา
- ทำให้ได้เรียนรู้ทางตรงก็คือทางปฏิบัติโดยลงมือทำ ได้แก้ไขปัญหาและอุปสรรค
- ทำให้เราได้ความรู้เพิ่มมากขึ้นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย
- เรามีร่างกายที่ครบ ๓๒ ประการ จงช่วยเหลือคนที่ยังขาดแคลน
- มีความรู้สึกดีมากที่เห็นคนไทยสามัคคีกันตอนมีภัย
- เป็นเหมือนพระโพธิสัตว์บนดิน ณ เวลานี้ผู้ประสบภัยต้องการมากที่สุด
- ได้ช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งเป็นที่น่า ภาคภูมิใจ และเป็นสิ่งที่น่าจดจำ
- รู้สึกมีความภาคภูมิใจที่ได้มาทำหน้าที่ตรงนี้
- ความสุขที่แท้จริง คือ การไม่ต้องการสิ่งใดเลย การอำนวยความสะดวก การทำให้เขากินอิ่ม นอนหลับสบาย โดยที่เราไม่ต้องการตอบแทนจากพวกเขาเหล่านั้น
- ร่วมด้วยช่วยกันในงานที่ทำกันภายในกลุ่มที่กระทำอยู่

* ความรู้สึกหรือทัศนคติเชิงลบ

- มีบางครั้งเราช่วยทำอะไรสักอย่างไปแต่ผลตอบรับกลับไม่ดีขึ้น
- ไม่อยากเห็นการทำงานที่เอาหน้า
- อาจจะมีการท้อแท้เป็นบางครั้ง มีปัญหาด้านเล่าเรียนที่อาจจะต้องใช้จ่าย เพราะว่างานแบบนี้ไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งคนทุกคนต้องใช้ปัจจัย ๔
- ไม่อยากให้คนที่ไม่ประสบภัยจริงๆ เข้ามาพัก
- ต้องเสียสละเวลาของตนเอง ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์
- เป็นงานที่เหนื่อย เป็นงานที่มีความเสียสละมาก
- ทำให้รู้สึกเกิดอารมณ์ร้อน
- ความโลภ ทำให้เรารู้ว่าเราต้องเติมเต็มให้พวกเขาเหล่านั้นตลอด
- เวลาพักผ่อนน้อยเกินไป

๓. ท่านมีรูปแบบหรือวิธีการทำงานจิตอาสาหรือไม่อย่างไร

- ไม่มีรูปแบบ รอฟังคำสั่งแต่ถ้าไม่มีคำสั่งก็ทำงานอย่างอื่นทำ

- มี แต่ต้องมีความจริงใจในการทำงานด้วย
 - ทำงานที่ถนัดและสามารถทำได้ และที่ยังไม่เคยทำก็ต้องฝึกฝนต่อไปทำให้ดีที่สุด
- รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเสร็จสิ้น
- ทำตัวเป็นอากาศ ไม่หวั่นไหวง่าย
 - จัดให้เป็นระเบียบมีกิจกรรมสนทนาการ
 - รูปแบบ และวิธีการทำงานแล้วแต่หน่วยงานนั้นๆเขาจะจัดการบริหารรูปแบบเป็นอย่างไร
 - ทำงานตามที่มอบหมายหรือเห็นตามแต่สมควรในหน้าที่ของแต่ละคน
 - ทำตามขั้นตอนที่ทางคณะได้วางไว้
 - ทำให้ดีที่สุด เท่าที่เราสามารถทำได้ โดยปล่อยวางสิ่งที่เราทำไม่ได้
 - มีการทำงานเป็นทีม แบ่งแยกหน้าที่ในการทำงานว่าใครทำงานในส่วนไหน

๔. ท่านได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่อะไร และมีความพึงพอใจหรือไม่ในการได้รับมอบหมายหน้าที่

- พอใจในหน้าที่ที่ทำอยู่ คือมีหน้าที่ทำอาหารและยกของที่มาบริจาค
 - ได้รับมอบหมายให้ดูแลจัดระเบียบตู้พวยพให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยพึงพอใจ
- เพราะ ว่า ได้พบปะกับผู้คนทั้งที่เป็นผู้ใหญ่ในวงการการศึกษาทั้งภิกษุและฆราวาส ได้ทำงานทะเบียน ทำให้ได้รู้ถึงผู้คนรู้จักชื่ออีกมากมาย
- พอใจ ติดต่อประสานงานทั่วไป ได้รู้จักกับผู้คนมากมาย
 - พอใจที่ได้รับมอบหมายดูแลความเรียบร้อยตลอดกิจกรรม
 - หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตรงนี้ ก็คือ ฝ่ายโภชนาการ คือดูแลเรื่องข้าวปลาอาหารของอยู่ที่พักพึง และเป็นที่พักพิง คอยดูแลเรื่องของชมรมถั่วถั่วและทำขนม พอใจงานนี้
 - พอใจที่ได้รับมอบหมายให้รับหน้าที่ดูแลกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องตื่นเช้ากว่าผู้อื่น
 - ทำหน้าที่ฝ่ายทะเบียน และช่วยเหลือประชาชน พึงพอใจที่ได้รับมอบหมายนี้
 - ทำหน้าที่เกี่ยวกับชมรม พอใจในการทำงาน
 - ทำหน้าที่ทะเบียน พึงพอใจ
 - การเรียนการสอนก็รู้สึกพอใจมากที่ได้รับงานดังกล่าว

๕. ท่านคิดว่า ท่านมีความเหมาะสมที่จะทำหน้าที่ใดมากที่สุดเพราะเหตุใด

- เหมาะสมแล้ว เพราะว่าทำได้หมด ขอแค่ได้ช่วยทำงาน
- ทำหน้าที่ทะเบียน และประชาสัมพันธ์ ดูแลเด็กๆในการเรียนการสอนเหมาะสมดี
- เหมาะสมกับงานบริการ ประชาชน ให้ได้รับความสะดวกสบายให้ดีที่สุด
- เหมาะสมกับหน้าที่รับผิดชอบอยู่ปัจจุบัน เพราะว่าได้พบปะผู้คนมากหน้าหลายตา ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ
- คิดว่าบริการให้ความสะดวกแก่ผู้ประสบภัย เหมาะสมกับงานนี้
- เหมาะสมกับทุกหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย คิดว่าเราคงมีความสามารถที่จะทำหน้าที่นั้นได้
- เหมาะสมกับการเป็นหน่วยอาสาสมัครดูแลกิจกรรมพิเศษที่มีหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ

- เราได้รับมอบแล้วก็จะทำหน้าที่นั้นที่ได้รับให้ดีที่สุดและเหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับแล้ว
 - เหมาะสมแล้วที่ได้รับมอบหมาย เพราะว่าเราจะได้เกิดการเรียนรู้ในงานอื่นๆด้วย
 - เหมาะสมกับงานด้านการประสานงาน เพราะชอบประสานงานร่วมกับการติดต่อสื่อสาร
- เพราะถ้าหากขาดการประสานงานการสื่อสารจะขาดตอน

๖. ท่านคิดว่างานเร่งด่วนที่จิตอาสาควรทำในอันดับต้นๆคืออะไร

- ดูแลความเป็นอยู่ของผู้ประสบภัยและความเรียบร้อย
- พัฒนาจิตใจตัวเองก่อน
- ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทุกประเภท และภารกิจเร่งด่วน เช่น ในศูนย์นี้ต้องนำส่งโรงพยาบาล ก็ต้องติดต่อรถ ติดต่อโรงพยาบาลเป็นต้น
- จัดสถานที่ให้เป็นระเบียบและสวยงาม
- งานที่สำคัญที่สุด คือ ดูแลเรื่องความเป็นอยู่ อาหารการกิน และเรื่องสภาพจิตใจ
- อำนวยความสะดวกให้กับผู้ประสบทุกภัย ให้ได้รับความสะดวกทางร่างกายและจิตใจ
- ทำให้ทุกคนอิ่มก่อน แล้วค่อยมาบริหารกาย นอนหลับฝันดี
- จัดระบบต่างๆ ให้เป็นระบบและมอบหน้าที่ต่างๆต่อผู้รับผิดชอบให้เร็วที่สุด
- ด้านร่างกายต้องทำให้เขากินอิ่ม นอนหลับ
- การเข้าหางานในเรื่องอื่นๆในงานจิตอาสาและเปิดจิตใจให้กว้างในการทำงานจิตอาสา

๗. ท่านคิดว่า สิ่งใดที่จิตอาสาควรทำและไม่ควรทำในขณะกำลังปฏิบัติหน้าที่

- ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ควรดื่มสิ่งมีแอลกอฮอล์ในขณะปฏิบัติหน้าที่
- พัฒนาจิตใจตัวเองตลอดเวลา ไม่ควรเอาเปรียบ
- สิ่งที่จิตอาสาสมควรทำก็คือ ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้กับผู้ประสบภัยทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดตามความเหมาะสม
- ห้ามปฏิเสธ ก่อนที่ยังไม่ลงมือทำ
- เวลาที่ทำทานด้วยความเต็มใจและเต็มที่กับงาน ไม่ควรหลบอู้งานหรือทำงานเอาหน้า
- ให้ทำงานในหน้าที่ของตัวเอง ไม่ควรเห็นแก่ตัว และไม่รู้หน้าที่ตัวเอง
- สิ่งที่ดีควรทำ สุๆ หัวใจเต็มร้อย อย่าอ่อนแอ
- การใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาถือว่าเป็นเทคนิค ที่ควรทำในเวลาปฏิบัติหน้าที่
- ให้ความสะดวกแก่ผู้รับบริการด้วยใจ ไม่แสแสสร้าง
- ให้ลงมือทำก่อน หากทำไม่ได้หรือไม่สำเร็จค่อยขอความช่วยเหลือ
- ทำงานจิตอาสาอย่างตั้งอกตั้งใจ และไม่ควรละเลยงานจิตอาสาที่อยู่และควรเปิดใจให้กว้าง ๆ

- ยินดีรับใช้ทุกคนไม่เลือกหน้าตามกำลังของตัวเอง

๘. ท่านคิดว่า หน้าที่ของจิตอาสาคืออะไร

- การช่วยเหลืองานและการแบ่งเบาภาระ
- การเสียสละส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวมก่อนเสมอ
- ช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ ผู้ประสบภัยต่างๆ ที่ช่วยเหลือได้

- ช่วยเหลือคนที่เดือดร้อนกว่าเรา
- ช่วยเหลือทุกอย่างและให้ความสะดวก
- การให้บริการ
- การทำให้จิตใจของเราบริสุทธิ์พอที่จะรับเรื่องราวและช่วยเหลือผู้เดือดร้อน
- ช่วยประชาชน และหน้าที่ที่ทำได้
- จิตอาสา คือ หน้าที่สำหรับ ทำเพื่อผู้อื่น เป็นหน้าที่ที่เสียสละ
- การช่วยเหลือต่อผู้มีปัญหาด้านต่างๆโดยหวังให้ผู้มีปัญหาประสบความสำเร็จ
- การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ทำแล้วมีความสุขใจ

๙. ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเป็นจิตอาสาหรือไม่ อย่างไร

- เตรียมเรื่องความพร้อมตัวเราก่อน
- เตรียมความพร้อมก่อนมา เตรียมทั้งจิตใจและร่างกาย ก็ต้องเตรียมเครื่องใช้สอยให้พร้อม
- มีการสำรวจข้อมูลหน่วยงานที่จะไปช่วย สอบถามข้อมูลความต้องการที่เราจะไปพื้นที่หรือกิจกรรมที่จะทำ
- เตรียมความพร้อม ใจพร้อม ตัวก็พร้อม
- ไม่ได้เตรียม เพราะว่า ไม่มีการประชาสัมพันธ์
- แรกๆ ก็ไม่มีความพร้อม พอมาได้ ๒ วัน เลยกลับไปวัด ๒ วันเพื่อเตรียมตัวเตรียมกายและใจและกลับมาใหม่พร้อมรู้พร้อมลุยเต็มที่
- เตรียมพร้อมการเป็นจิตอาสา มีความสำคัญที่สุด คือ ใจ เมื่อมีจิตใจที่พร้อมจะเสียสละความสะดวกสบายของตนเองเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายเพื่อผู้อื่น
- เตรียมใจตนเองให้พร้อมเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น
- ทำใจให้พร้อมก่อน

๑๐. ท่านมีความคาดหวังในการเป็นจิตอาสาหรือไม่อย่างไร

- ความหวังคือได้ช่วยผู้ประสบภัยให้ดีขึ้น
- คาดว่าจะได้รับผลตอบแทนจากประสบการณ์ตามความเป็นจริงได้ประสบการณ์ตรงจากการที่ได้เป็นจิตอาสาช่วยเหลือผู้ประสบภัย
- ไม่คาดหวัง เราอาสาช่วย ไม่ได้มารับ
- ไม่มี เพราะว่า ทุกคนทำด้วยจิตสาธารณะ
- ไม่มี เพราะว่า เป็นจิตอาสาไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน
- คาดหวังให้ผู้ที่เราช่วยเหลือ มีความสุขกายสุขใจ อยู่อย่างมีความสุข
- มีความคาดหวังมาก คือได้ฝึกดูแลผู้อื่น และเป็นการฝึกศักยภาพของตนเองเป็นการฝึกฝนตนเองไปพร้อมกัน
- คาดว่า จะทำให้เกิดการเรียนรู้และยกระดับจิตใจตนเองให้คิดที่จะเป็นผู้ให้
- ไม่เคยคาดหวังสิ่งใด ไม่ต้องการผลตอบแทนใดๆ แม้แต่คำว่า ขอขอบคุณ ก็ไม่หวัง ทำไปเพราะใจอยากทำให้เท่าที่ทำได้

- ทำด้วยความสมัครใจ และไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

๓.๒.๓ ผลการพัฒนาจิตอาสา

จากการตอบแบบสัมภาษณ์กลุ่มนิสิตและประชาชนทั่วไปที่ทำงานอาสา สมัครจิตอาสา จำนวน ๓๐ รูป/คน ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า นิสิตและประชาชนทั่วไปที่ปฏิบัติหน้าที่ จิตอาสาสมัคร มีความเป็นอาสาสมัคร มีจิตศรัทธา อยากจะช่วยเหลือผู้ประสบภัย ในครั้งนี้ด้วยความเต็มใจ และมีความสมัครใจในการทำงานเป็นจิตอาสา เพื่อที่จะช่วยผู้พักพิงในศูนย์ฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนและผลประโยชน์อื่นใด หากมีโอกาสทำงานจิตอาสา มียินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสต่อไป อย่างไม่มีเงื่อนไข

จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า อาสาสมัครที่เข้ามาทำงานจิตอาสาจากกลุ่มนิสิตและประชาชนทั่วไป จำนวน ๓๐ รูป/คน ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพื้นฐานทางจิตใจของผู้ที่มาปฏิบัติหน้าที่การเป็นจิตอาสา นี้ ส่วนใหญ่มาจากความเป็นคนที่มีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือ ประารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงอาสาเข้ามาเป็นอาสาสมัครทำงานจิตอาสาในครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้ อธิบายการทำงานจิตอาสา ที่ว่าการทำงานจิตอาสา จะทำให้เกิดความสุขใจหรือทำให้ทุกข์น้อยลง ด้วยจิตที่คิดจะให้ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เสียสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญาด้วยความ ยินดี

๓.๓ สรุป

บุคคลที่ทำงานจิตอาสา ส่วนใหญ่เกิดจากการมีหลักธรรมประจำใจ อาทิ พรหมวิหาร ๔ ความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมในลักษณะของการให้ทาน ปิย วาจา อตถจริยา สมานัตตา สู่คนใกล้ชิด ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ด้วยการใช้บุญกิริยา ๑๐ (ไวยาวัจจมัย) คือการชวนช่วยรับใช้ผู้อื่น แล้วยนำมาผสมผสานในการดำเนินการด้วยรูปแบบของ การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน และหากมีการพัฒนาต่อไปจนถึงที่สุด นั่นคือ ประโยชน์อันยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง

อาสาสมัครที่เข้ามาทำงานจิตอาสา มาจากกลุ่มนิสิต, ประชาชนทั่วไป และกลุ่มผู้ประสบภัยที่เข้าพักพิง ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สมัครใจและได้รับการคัดเลือกจากผู้บริหารศูนย์ฯ โดยได้มอบหมายหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล ที่เรียกว่า กลุ่มพุทธอาสา ส่วนใหญ่มีอุปนิสัยที่ชอบช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงอาสาเข้ามาเป็นอาสาสมัครทำงานจิตอาสาในครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้ อธิบายการทำงานจิตอาสา ที่ว่าการทำงานจิตอาสา จะทำให้เกิดความสุขใจหรือทำให้ทุกข์น้อยลง ด้วยจิตที่คิดจะให้ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เสียสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญาด้วยความบริสุทธิ์ใจ

ทั้งนี้ ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วมฯ ยังได้มีแนวคิดที่จะพัฒนา กลุ่มพุทธอาสา ด้วยการฝึกฝนจิตใจควบคู่ไปกับการปฏิบัติหน้าที่ของตน มีการจัดอบรมและประเมินผล

อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้ กลุ่มพุทธอาสา นอกจากจะมีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมแล้ว ยังได้รับการฝึกฝนหล่อหลอมจิตใจให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจในทางสร้างสรรค์ เป็นผู้มีปัญญา ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ รับผิดชอบต่อสังคมต่อไป

บทที่ ๔

กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น กระบวนการพัฒนาความพร้อมด้านร่างกายและศีล กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญา กระบวนการวางแผนการทำงาน ความสัมพันธ์ด้านโครงสร้าง ความสัมพันธ์ด้านกลุ่มจิตอาสา และการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย และความสัมพันธ์ด้านผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา ดังนี้

๔.๑ กระบวนการพัฒนาความพร้อมด้านร่างกายและศีล

กระบวนการพัฒนาจิตอาสา มีลักษณะเป็นแบบแผน วิธีการ แม่แบบที่เป็นโครงร่าง และขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาจิตอาสา ที่เกิดจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารทางพระพุทธศาสนา และทางวิชาการศาสตร์สมัยใหม่ และข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนักวิจัยและผู้ชำนาญการได้ปรับปรุงและแก้ไขจนเกิดความเหมาะสมสำหรับนำไปพัฒนาบุคคลและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การส่งเสริมให้บุคคลทำงานจิตอาสา ถือเป็นการเริ่มต้นของการพัฒนาความพร้อมทั้งทางร่างกายและการเป็นผู้รักษาศีล จะนำความสันติสุขมาสู่สังคม ชุมชน ตลอดจนประเทศชาติเกิดความสงบร่มเย็นเป็นประโยชน์ร่วมกัน

สาระสำคัญของการพัฒนาความพร้อมในการทำงานจิตอาสา โดยการนำหลักธรรมประจำใจมาประยุกต์ใช้ในลักษณะของความเป็นผู้มีจิตใจเมตตา กรุณา เป็นพื้นฐานของจิตใจจะนำมาซึ่งความสุขกาย สุขใจ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสให้บุคคลเริ่มจากการให้ทานก่อน ด้วยมุ่งให้บุคคลทำการบริจาค เป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ หรือบูชา เป็นการเผื่อแผ่ความสุขให้แก่ผู้อื่น และมุ่งกำจัดโลภะ คือความโลภ มัจฉริยะ คือ ความตระหนี่ในจิตใจตนด้วย^๑ ทั้งนี้เป็นการพัฒนาจากด้านนอก คือ การเสียสละให้ผู้อื่นก่อนและการเสียสละนั้นจะทำให้เกิดการขัดเกลาขึ้นภายใน เมื่อมีความสุขจากการให้ประโยชน์ไม่ได้มีความสุขจากการกอบโกยผลประโยชน์ การให้ทานเป็นการที่บุคคลจะไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งมีการให้ทานที่เป็นรูปธรรม คือ กำลังกาย วัตถุสิ่งของ และคำแนะนำสั่งสอนให้ข้อมูลความรู้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การให้ทานเป็นนามธรรม การอภัยทานคือการรักษาศีลที่จะ

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษา ของพระพุทธเจ้า (ฉบับรวมกลุ่ม), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๐.

เป็นไปโดยอัตโนมัติ ผู้มีศีลจะไม่ใช่ผู้ก่อภัยก่อเวรให้แก่ตนเองและผู้อื่น จากนั้นจึงยกระดับสู่การภาวนา ครบทั้งการมี ทาน ศีล ภาวนา เพื่อความเจริญทั้งทางกาย วาจา ใจ^๒ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

เพราะฉะนั้นการทำงานจิตอาสาสามารถทำให้เกิดการพัฒนาทางร่างกายและการเป็นผู้มีศีล นำประโยชน์มาสู่สังคม ดังนี้

๑) การพัฒนาทางร่างกาย โดยเริ่มจากเมื่อเกิดการแบ่งปัน ช่วยเหลือ ก็จะทำให้สามารถนำไปสู่การพ้นจากความทุกข์ เดือดร้อน เช่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ หรือภัยต่างๆ เมื่อผู้ประสบเหตุหรือประสบภัยได้รับการช่วยเหลือ ก็จะทำให้พ้นจากทุกข์เหล่านั้น

๒) การพัฒนาทางด้านสังคม เมื่อมีผู้ให้และผู้รับ จะทำให้เกิดสะพานเชื่อมนำไปสู่ความสมัครสมานสามัคคี เชื้อใจกันของคนในสังคม

๓) การพัฒนาทางด้านอารมณ์ เมื่อบุคคลอยู่ในสภาพสังคมที่เอื้อเพื่อ เกื้อกูล เห็นอกเห็นใจกัน เกิดการพึ่งพาอาศัย จะทำให้สภาพอารมณ์อยู่ในสภาวะที่เป็นปกติได้ และจะส่งผลให้มีการลดแรงกระเพื่อมอันเกิดจากการเหลื่อมล้ำต่ำสูง เป็นการลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้จากการคิดต่าง กันของคนในสังคม

๔) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา สังคมที่สงบร่มเย็น จะส่งเสริมให้บุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นอยู่ในวิถีทางที่จะพัฒนาสติปัญญา เป็นสังคมแห่งปัญญาได้ โดยเริ่มจากการให้ทานนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมต่อกัน สันติสุขจึงเกิดขึ้นได้^๓

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า การที่มีผู้มีจิตอาสาในสังคมจะส่งผลต่อการพัฒนาทั้งในระดับของปัจเจกบุคคลและส่งผลถึงระดับสังคม หากสังคมใดมีการส่งเสริมให้เกิดการมีจิตอาสาจะทำให้สังคมนั้นมีความสุขสงบร่มเย็น

๔.๒ กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญา

๔.๒.๑ การพัฒนาจิตและปัญญาตามแนวอริยมรรคมีองค์ ๘^๔

ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาเชื่อว่า จิตของคนเรานั้นสามารถที่ฝึกฝนได้ พัฒนาได้และวิธีการที่จะพัฒนาจิตนั้นก็หลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับจริตของแต่ละบุคคล บางคนอาจเหมาะที่จะใช้หลักของกรรมฐานมาเป็นเครื่องในการพัฒนาจิต แต่บางคนก็อาจเหมาะที่จะใช้หลักธรรมต่าง ๆ เช่น ศีล ปัญญา จาคะ เป็นต้น มาเป็นเครื่องมือหรืออุบายในการพัฒนาจิต

๔.๒.๒ เป้าหมายของการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนา

เป้าหมายของการพัฒนาจิตในทางพระพุทธศาสนา ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ระดับต้น คือ ภาวะที่สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้เป็นปกติสุข ปรับตัวให้เข้ากับตนเองและสังคมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม (ศีล)

^๒ ใจตนย์ ศรีวังพล, ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ. ๙๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๘๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^๔ <<http://fws.cc/lifedeath/index.php>> สืบค้นเมื่อ ๑๔/๐๗/๒๐๑๒.

๒. ระดับกลาง คือ นอกจากสามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นได้แล้ว ก็ยังสามารถที่จะอยู่คนเดียวได้อย่างมีความสุข สงบภายใน ไม่วุ่นวาย ไม่ฟุ้งซ่าน (สมาธิ)

๓. ระดับสูง คือ ภาวะที่ปลอดโปร่ง ไร้ทุกข์ ไร้ปัญหา ไม่หวั่นไหวกับสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระทบ ความเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ ถือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งก็คือ สภาวะของบุคคลที่มีไตรสิกขาหรือมรรคมงคล ๘ ที่เรียกว่า "นิพพาน" (ปัญญา)

วิธีการที่จะพัฒนาจิตโดยใช้กระบวนการของไตรสิกขาหรือมรรคมงคล ๘ ต้องเรียนรู้ถึงวิธีที่จะดำเนินชีวิตของตัวเอง คือต้องรู้เป้าหมายของชีวิตเสียก่อนว่าชีวิตเราควรจะวางเป้าหมายอย่างไร แล้วดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้น ซึ่งมีอยู่ ๓ ระดับ ได้แก่

๑. เป้าหมายชีวิตในระดับต้น คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์ในชาตินี้ เป็นการตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะต้องตั้งตัว สร้างฐานะให้ได้ เป็นต้น ด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง จะเป็นอาชีพอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละบุคคล อาทิเช่น นักธุรกิจ แพทย์ วิศวกร ครูอาจารย์ เกษตรกร เป็นต้น และเมื่อตั้งเป้าหมายชีวิตไว้แล้วก็หมั่นฝึกฝนตนเองสร้างตัวให้บรรลุเป้าหมายของชีวิตให้สำเร็จ

๒. เป้าหมายชีวิตระดับกลาง คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์ในชาติหน้า เป็นการตั้งเป้าหมายชีวิตไว้นอกจากการพยายามตั้งฐานะของตนให้ได้แล้ว ก็จะสร้างกุศลในทุก โอกาสที่อำนวยให้เพื่อสะสมเป็นทุนเป็นเสบียงในภพชาติต่อไป เพราะว่าสัตว์โลกทั้งหลายเมื่อสิ้นอายุไขแล้ว หากยังมีกรรมอยู่ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดเป็นสังสารวัฏ บางคนคิดแต่จะหาประโยชน์เฉพาะในชาตินี้ โดยไม่คำนึงถึงชาติหน้า คิดแต่จะหาทรัพย์จะตั้งฐานะให้ได้ โดยไม่ประกอบบุญกุศล ถึงแม้ว่า จะเกิดมาในตระกูลเศรษฐี มั่งมีโภคทรัพย์ ไม่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ แต่บุญที่สะสมไว้สามารถหมดได้ ดังนั้น เราควรหมั่นเติมบุญอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นเสบียงสะสมไว้ในอนาคต

๓. เป้าหมายชีวิตระดับสูงสุด คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ได้แก่ การตั้งใจปฏิบัติธรรมทุกรูปแบบ เพื่อกำจัดกิเลสให้หมดสิ้น บำเพ็ญความเพียรสร้างบารมี เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

โดยธรรมชาติของทุกชีวิตเมื่อถึงที่สุดย่อมหมดกิเลส เข้าถึงความสุขที่สงบสุขไปด้วยกันทุกคน ต่างแต่ว่าช้าหรือเร็วเท่านั้น ในช่วงที่ยังไม่หมดกิเลส ยังมีสิ่งเร้าต่าง ๆ นี่ก็ต้องทนรับทุกข์และเวียนว่ายตายเกิดมาเป็นนันทนทุกข์ชาติไม่ถ้วน พระพุทธเจ้าทรงมีแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ อริยสัจ ๔ วิธีปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ พระองค์ทรงเป็นเสมือนแพทย์ผู้ชำนาญ เห็นเหตุที่ทำให้เกิดโรค เกิดทุกข์ชัดเจนและก็ทรงสอนว่า ที่เราต้องเป็นทุกข์ก็เพราะตัวตัณหา ซึ่งเปรียบเสมือนเชื้อโรคนี้อยู่ ถ้าเราต้องการหายจากโรคก็ต้องกำจัดเจ้าเชื้อโรคนั้นให้หมดไป โดยพระองค์ได้ค้นพบหนทางขึ้นาเพื่อจะให้หลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้ คือมรรคมงคล ๘ หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติ

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่า การพัฒนาจิตสามารถนำไปสู่การเป็นผู้มีปัญญา โดยมีกระบวนการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่มีเป้าหมายอยู่ ๓ ระดับ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ถือเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ อันมีความโลภ โกรธ หลงอยู่เป็นพื้นฐานที่ฝังอยู่ในจิตใจของมนุษย์ตามธรรมชาติ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาจิตใจให้มนุษย์เป็นผู้มีจิตใจที่สูง ด้วยการมีจิตสำนึกของการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละอย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน

ก่อให้เกิดปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างแยบยล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเป็นผู้มีจิตอาสา จนถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้

๔.๓ กระบวนการวางแผนทำงาน

การปฏิบัติหน้าที่จิตอาสา เป็นการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ต้องเน้นการลงมือปฏิบัติ การลงพื้นที่เป้าหมายรอบๆ สถานที่ใช้ชีวิตประจำวัน อาทิ ที่บ้าน มหาวิทยาลัย บริษัท ชุมชนหมู่บ้าน รอบข้างใกล้ตัวจิตอาสา ก่อน แล้วจึงค่อยไปทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในที่ห่างไกลออกไปจากสถานที่ที่เราใช้ชีวิตปกติ เพราะการไปที่ห่างไกลที่อยู่อาศัยจะมีค่าใช้จ่ายที่สูง อาจกลายเป็นข้อจำกัด ที่สำคัญคือการออกไปทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในที่ไกลออกไป ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนการทำงานจิตอาสา เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

กระบวนการวางแผนการทำงานจิตอาสาที่สำคัญมี ๖ ขั้นตอน^๕ ดังนี้

๑) สำรวจตัวเอง

- **เพราะอะไรถึงมาทำงานจิตอาสา** ให้พิจารณาเหตุผลในการไปปฏิบัติหน้าที่จิตอาสา ต้องตอบตัวเองให้ได้ และระลึกถึงสิ่งนี้ไว้ในใจ เพราะจะเป็นพลังให้เรามุ่งมั่นและพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยใจเต็มร้อย

- **ประเมินสุขภาพตัวเอง** สำรวจความพร้อมทั้งกายและใจของตัวเองว่าสมบูรณ์เต็มร้อยหรือไม่ นอกจากจิตใจที่มุ่งมั่น สุขภาพดีทั้งกายและใจย่อมทำให้เราดูแลตัวเองได้ ไม่เป็นภาระคนอื่น แต่สามารถดูแลคนอื่น ถ้ามีโรคประจำตัว สามารถทำงานอาสาได้ ด้วยการเลือกงานที่เหมาะสม

- **มีความถนัด ความเชี่ยวชาญ หรือความสามารถพิเศษอะไรบ้าง** อาจเป็นทักษะในอาชีพหรืองานอดิเรกของเรา หรือความเชี่ยวชาญทางภาษา ความรู้เฉพาะด้าน ความชำนาญงานช่างฝีมือ รวมทั้งความสามารถเล็กๆ น้อยๆ อาทิเช่น การรับโทรศัพท์ จัดบันทึก เดินเอกสาร การขนส่งของ การจัดเรียงสิ่งของก็เป็นประโยชน์อย่างมาก

๒) **ศึกษากิจกรรมอาสาที่เหมาะสมกับตัวเอง** รู้ข้อมูลล่วงหน้าว่าต้องเดินทางอย่างไร มีของอะไรต้องเตรียมไปเองบ้าง ต้องทำงานเวลาไหนนานเท่าไร และประเมินข้อจำกัดเงื่อนไขของตัวเอง จะลดภาระของคนจัดการ/ผู้ประสานงานและทำงานอาสาให้มีประสิทธิภาพ

๓) เตรียมตัวก่อนมา

- แต่งกายให้เหมาะสมกับงาน
- เตรียมเงินมาให้เพียงพอสำหรับการเดินทาง และเป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ
- รับประทานอาหารมาให้เรียบร้อยก่อนปฏิบัติหน้าที่ เตรียมเครื่องดื่มไปเอง
- วางแผนการเดินทาง พยายามไปให้ถึงตรงต่อเวลาที่นัดหมาย
- แจ้งญาติที่บ้านว่ากำลังจะไปทำอะไร ที่ไหน และหาช่องทางสื่อสารถึงญาติ

ญาติ

^๕ อาสาสมัครฟื้นฟูประเทศไทย, **คู่มือจิตอาสาน้ำท่วม**, (กรุงเทพมหานคร : จิตตปัญญาดอทคอม, ๒๕๕๕), หน้า ๓ - ๘.

๔) เมื่อถึงหน้างานอาสา ควรปฏิบัติดังนี้

- ติดต่อลงทะเบียน หรือผู้จัดการ / ผู้ประสานงาน เพื่อให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่องาน และได้รับรู้สถานการณ์ เรียงลำดับความสำคัญของงาน/เร่งด่วน/ต้องการกำลังคนหรือทักษะอะไร และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาฐานข้อมูล ด้วยเหตุที่ว่า แต่ละงานมีลักษณะต่างกัน ถ้าเราลงมือทำงานไปเลย อาจไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ หรืออาจเป็นอุปสรรคได้

- เลือกงานให้เหมาะสม ประเมินกำลัง ทักษะ และเวลาที่เรามี โดยการแจ้งข้อมูลกับผู้จัดการหรือผู้ประสานงานให้ทราบ หากเราได้ใช้ความสามารถตามความถนัดของเราจะช่วยให้การทำงานได้มาก แต่หากเป็นงานเฉพาะหน้า ได้ทำสิ่งที่ไม่ถนัด ก็ต้องเข้าใจและขอให้หนักถึงเหตุผลที่ทำให้เรามาเป็นจิตอาสา จะทำให้เราทำงานได้อย่างสบายใจ ด้วยการคิดว่า “แม้ไม่ได้ทำงาน ก็ไม่เป็นไร สำคัญที่มุ่งมั่นตั้งใจ วันหลังมาใหม่ จิตอาสามีงานทุกที่ทุกเวลาถ้าเรามีใจ ”

๕) ขณะทำงานอาสา ให้พิจารณาว่า

- ต้องแน่ใจว่าเราเข้าใจขั้นตอน/วิธีการได้ถูกต้องครบถ้วน
- พบปัญหา มีข้อสงสัย รีบแจ้งผู้จัดการ/ผู้ประสานงานให้ทราบทันที ไม่ควรไปตัดสินใจหรือแก้ปัญหาเอง
- ให้ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง หากมีการกระทบกระทั่งกันควรให้อภัยกัน การมีมิตรไมตรีสามัคคีกันเป็นสิ่งสำคัญเท่ากับการสำเร็จแล้ว เมื่อเราได้ลงมือทำจริงๆ อาจจะมี ความไม่พอใจ ความหงุดหงิด ที่เกิดจากการทำงาน ถ้าเป็นงานที่เร่งด่วน คนทำงานอาจมีการขัดแย้งกันได้ง่ายๆ ให้เรามีท่าทีที่ดีต่อการทำงาน และสิ่งสำคัญกว่าคือการทำงานเพื่อช่วยเหลือคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นจิตอาสา คือการขัดเกลาตัวเอง และละทิ้งอัตตาตัวตน บรรดาความไม่พอใจ ตลอดจนความหงุดหงิดทั้งหลาย เป็นสิ่งที่จะทำให้เราได้ฝึกการลดละตัวกู้อย่างดี
- หากทำไม่ไหว ต้องรีบแจ้ง อย่าฝืนจนเกินกำลังตัวเอง เพราะจิตอาสาต้องดูแลตัวเองเพื่อตัวเอง จึงสามารถดูแลคนอื่นต่อได้ และไม่เป็นการให้คนอื่นเป็นสำคัญ

๖) หลังจากเสร็จงาน

- ให้หาเวลาทบทวนตัวเองว่า ได้ทำสิ่งที่ตัวเองตั้งใจไว้หรือไม่ มีอะไรที่ประทับใจบ้าง อาจถามตัวเองว่าเราได้เรียนรู้อะไรบ้าง มีอะไรที่ครั้งต่อไปจะแก้ไขปรับปรุงให้ดีกว่านี้ หรือแม้กระทั่งข้อเสนอแนะ หรือข้อสังเกตต่างๆ ที่มีต่องานที่ไปทำมา จะเห็นว่าการทบทวนตัวเองจึงมีประโยชน์มากต่อการพัฒนาตัวเรา และการเป็นจิตอาสาของเราทำให้เราไม่หลงทาง ไม่ยึดติดตัวบุคคลหรือผลงาน

- แบ่งปันเรื่องราว ความประทับใจ บทเรียนของตัวเอง รวมถึงข้อเสนอแนะ และข้อสังเกตที่เราได้ การแบ่งปันประสบการณ์เหล่านี้เป็นการส่งต่อความสุข และยังเป็นการสื่อสารเรื่องจิตอาสาให้สังคมได้รับรู้ ด้วยการสื่อสารในหลายรูปแบบ อาทิ เล่าสู่กันฟัง เขียนถึงหน่วยงานผู้จัดกิจกรรม ลงทวิตเตอร์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น การเผยแพร่หรือการลงข่าวสารประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่างๆ นั้นล้วนเป็นประโยชน์อย่างมาก ทำให้ได้พัฒนาการเป็นจิตอาสาของสังคมไทยยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การวางแผนการทำงานจิตอาสาเป็นกระบวนการที่เตรียมความพร้อมของจิตอาสาเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ สามารถลดปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานที่ได้อย่างมาก อีกทั้งยังสร้างลักษณะนิสัยในการเป็นนักวางแผนก่อน

การปฏิบัติหน้าที่ในทุกกิจกรรมที่ตนเองปฏิบัติ นำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุขในการทำงาน เกิดปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ เฉพาะหน้าได้สำเร็จ

๔.๔ ความสัมพันธ์ของกระบวนการจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๔.๑ ความสัมพันธ์ด้านโครงสร้าง

๔.๔.๑.๑ แนวคิด ความหมาย ความสำคัญและเป้าหมาย

ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ คำว่า จิตอาสา ไว้ดังนี้ จิตอาสา ดั้งเดิมเป็นอิทธิพลจากการเรียกร้องของชาวตะวันตก ที่ถือการบริโภคนิยมเป็นหลัก โดยยึดเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง มีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ต่อมาสังคมเริ่มมีความแปลกแยกทางความคิดมากขึ้น เกิดความขัดแย้ง ทำให้นักคิดทั้งหลายเริ่มหันมามองสังคมรอบด้าน เพื่อแสวงหาจุดสมดุล ตามแนวทางประชาธิปไตย โดยหวังว่า ถ้าสังคมมีความเป็นจิตอาสามากขึ้น ก็จะทำให้สังคมมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยอาศัยระบบทุนนิยมเป็นแรงผลักดันให้เกิดจิตอาสาขึ้นมา กล่าวได้ว่า ถ้าต้องการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้า จะต้องพัฒนาคนในสังคม ด้วยการให้คนที่มีความรู้หรือมีฐานะที่สูงกว่า ช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าในทุกด้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มที่ถูกช่วยเหลือ หันกลับมาช่วยเหลือตน องค์กรจึงอยู่ได้ ในปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น คือ เริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นผู้ให้มากขึ้น มีความเสียสละ เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยใจมากขึ้น^๖ ดังนั้น คนที่จะมาเป็นจิตอาสาเป็นใครก็ได้ ที่มีจิตใจเอื้อเพื่อเอื้ออาทร ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ชอบอาสาทุกอย่าง ชอบให้บริการช่วยเหลือ เต็มเต็มในส่วนที่ขาด เพื่อสร้างสมดุลให้กับสังคม^๗

๔.๔.๑.๒ ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป

จิตอาสาทั่วไป คือ การให้บริการ ภาษาทางการเรียกว่า Volunteer Spirit ในรูปแบบ ของโครงการต่างๆ เช่นโครงการฝากบ้านไว้กับตำรวจ, โครงการในพระราชดำริต่างๆ รวมถึงโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ส่วนที่ไม่เป็นทางการเรียกว่า Service mind เป็นแบบที่ไม่ตั้งเป็นโครงการ แต่เป็นรูปแบบของมูลนิธิต่างๆ หรือการจัดทำกิจกรรมการให้บริการด้านวัตถุ สิ่งของ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การจัดกิจกรรมนำสิ่งของไปมอบให้กับผู้ประสบภัย หรือผู้ที่เดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ตามสถานที่ต่างๆ การไปร่วมช่วยงานบวช งานแต่ง งานทำบุญ หรือกิจกรรมที่จัดในชุมชนต่างๆ เป็นต้น^๘

จิตอาสาทั่วไป เริ่มมาจากชาวตะวันตก ได้เล็งเห็นว่า การอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ ส่งผลกระทบต่อการอยู่รอดของสังคม นักคิดทั้งหลายได้มีแนวคิดไว้ว่า หากเราร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกัน

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^๗ สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^๘ สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

และกัน โดยคนที่มีอำนาจเหนือกว่าทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ยื่นมือช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่า เมื่อเขาเหล่านั้นได้รับการช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ดีขึ้น เขาเหล่านั้นก็จะกลับมาช่วยเหลือเรา เป็นระบบทุนนิยม ประชาธิปไตยที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมจึงจะปรอด และสิ่งนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของคำว่า จิตอาสาทั่วไปในแบบของชาวตะวันตก^๙ การทำงานจิตอาสา เป็นการทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งสูง หรือทุกระดับ ก็สามารถเป็นจิตอาสาได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ให้เกิดการยอมรับ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข”^{๑๐}

ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป เป็นงานที่ต้องอาสา เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม หรือเพื่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทำด้วยความเต็มใจ โดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักสำคัญ อาทิ มูลนิธิต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ งานบุญต่างๆ ที่ต้องการความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจจากประชาชน เพื่อทำให้งานหรือกิจกรรมเหล่านั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์และสังคมได้ประโยชน์ร่วมกัน ถือเป็นจิตอาสาสาธารณะ หรือจิตอาสาทั่วไปด้วยกันทั้งสิ้น^{๑๑} ทั้งนี้ คนที่ทำงานจิตอาสาไม่ได้แบ่งแยกว่าจะต้องเป็นใคร แต่ทุกคนสามารถเป็นจิตอาสาในเวลาที่ต้องการขอความร่วมมือได้ทั้งสิ้น ขอเพียงเป็นบุคคลที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เอื้ออาทร ชอบช่วยเหลือ มีจิตอาสาในทุกกรณี ไม่เลือกปฏิบัติ และมีความพร้อมในการทำงานอาสานั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นผู้มีจิตอาสาที่น่ายกย่อง ชื่นชมได้เช่นกัน”^{๑๒}

จากที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า ลักษณะของงานจิตอาสาทั่วไป เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจที่มาจากจิตสำนึกของการเสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เอื้ออาทร ยินดีช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ และมีความพร้อมในการทำงานทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จที่เป็นผลประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อส่วนรวม สังคม ตลอดจนประเทศชาติ

๔.๔.๑.๓ ลักษณะของจิตอาสาในพระพุทธศาสนา

จิตอาสาในแง่ของพระพุทธศาสนาหรือจิตอาสาเชิงพุทธนั้น จะมีความแตกต่างจากจิตอาสาทั่วไปตรงที่ว่า จิตอาสาเชิงพุทธเป็นเรื่องของการทำงานด้วยจิตใจ หมายความว่า จุดเริ่มต้นของการทำงานจิตอาสาเกิดที่ใจก่อน คือ มีใจอยากช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งจะแตกต่างจากจิตอาสาแบบตะวันตกตรงที่ว่า ทางตะวันตกเขามีจิตอาสาแบบทำเพื่อผลประโยชน์ โดยผู้ที่เป็จิตอาสาอาจไม่ได้ทำด้วยใจที่อยากช่วยจริงๆ แต่เป็นการทำเพื่อให้ตัวเองอยู่รอด คือ ถ้าสังคมรอด เขาก็รอดด้วย อย่างนี้เป็นต้น^{๑๓}

^๙ สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาโชวี ทสฺสนิโย,ดร., ผอ.สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

จิตอาสาในทางพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะของบุญกิริยาวัตถุ ในรูปแบบของการทำบุญ ทำทาน หรือการทำงานในส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนา อาทิ การชวนช่วยกันให้ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ อบรมสั่งสอน ธรรมเทศนา การให้ธรรมทาน การช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองญาติสนิทมิตรสหายของตน โดยไม่นึกดูดยาย ด้วยความเป็นกัลยาณมิตร กล่าวได้ว่า จิตอาสาทางพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบของการให้ในด้านจิตใจและการให้ในด้านวัตถุ ซึ่งเป็นการทำงานด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ปราศจากความ ต้องการสิ่งตอบแทนใดๆ^{๑๔}

นอกจากนี้ จิตอาสาในทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นการสร้างบารมี โดยยึดหลักบุญกิริยา วัตถุ ๑๐ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้ให้เปรียบเสมือน พระโพธิสัตว์ ที่คอยช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ ยาก เป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ สร้างความสุขให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ที่บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ ส่วนรวม^{๑๕} ดังนั้น จิตอาสาทางพระพุทธศาสนาจะคล้ายกับจิตอาสาทั่วไป ตรงที่ทำงานแบบ ช่วยเหลือกัน เพื่อเป้าหมายหรือผลประโยชน์ส่วนรวมและสังคม แต่ในทางพระพุทธศาสนาจะโยงเข้า กับเรื่องของการทำบุญทำกุศล เช่น การช่วยเหลืองานบุญต่างๆ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือ เป็นการขอ ความร่วมมือแบบไม่บังคับ ผู้ที่ทำงานจิตอาสาจึงมีลักษณะเป็นคนที่ชอบช่วยเหลือ มีน้ำใจ เสียสละ ยินดีรับใช้สังคม^{๑๖} ทั้งนี้ ในแง่ทางพระพุทธศาสนา ต้องมองให้ลึกซึ้งถึงภายในจิตใจ มีความเข้าใจใน องค์กรธรรม มีเมตตา กรุณา เป็นเครื่องนำ สามารถพิจารณาแยกแยะด้วยปัญญา รู้วิธีการจำแนกทุกข้อใน ทุกมิติที่ชัดเจน^{๑๗}

ผู้บริหารศูนย์ฯ กล่าวถึงหลักเกณฑ์หรือคุณสมบัติ ตลอดจนความคาดหวังต่ออาสาสมัคร และผลการทำงานของผู้ที่จะเป็นจิตอาสาในโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไว้ดังนี้

- เกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติ แบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่

๑. จริยธรรม ต้องเป็นคนที่มีศีล มีระเบียบวินัยในตัวเอง ทั้งกาย วาจา ใจ คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต
 ๒. คุณธรรม ต้องมีหลักธรรมประจำใจ
 ๓. ทาน มีการบริจาค การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ถือสา มี การเสียสละ (จาคะ) คือ การสละกิเลสตัวเองให้ลดลง
- หลักสำคัญ คือต้องเป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นมากกว่าประโยชน์ของตนเอง

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟู ผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือ ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือ ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือ ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

หากเห็นผู้ที่เดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือจะทนไม่ได้ ต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เพื่อบรรเทาให้เบาบางลงหรือหมดไป และต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่สำคัญที่สุดคือ มีความเสียสละ เพื่อลดอัตราของตัวให้น้อยลง

ทั้งนี้ บุคคลที่จะมาทำงานจิตอาสาให้เกิดประสิทธิภาพ ต้องเป็นคนจริงใจ สมัยครใจ เต็มใจ และไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ จึงจะเรียกว่าเป็นจิตอาสาอย่างแท้จริง ฉะนั้น ใครก็ได้ที่อาสามาช่วยเหลืองาน มีหัวใจในการให้บริการ ไม่เลือกงาน ทำได้ทุกอย่าง ไม่หวังสิ่งตอบแทน ต้องเลือกคนที่เหมาะสมกับงาน ถ้าเป็นงานระดับหัวหน้าควรเป็นผู้มีความรู้หรือเชี่ยวชาญในงานนั้นๆ มีรูปแบบการจัดการบริหารอย่างเป็นระบบชัดเจน

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ได้กล่าวถึง จิตอาสา ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัย น้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเรียก จิตอาสากลุ่มนี้ว่า พุทธอาสา ซึ่งกลุ่มพุทธอาสาเหล่านี้ มาจากหลากหลายสถานะ ได้แก่

- กลุ่มที่ได้ยินข่าวแล้วมาช่วย แบ่งเป็นแบบไปกลับ และ พักค้างที่ศูนย์
 - กลุ่มที่มาเป็นบางวัน ได้แก่ กลุ่มที่เอาสิ่งของมาบริจาค, ให้ความบันเทิง, สอนอาชีพ, อบรมให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เป็นต้น
 - กลุ่มที่เป็นผู้ประสบภัยในศูนย์ แบ่งเป็นอาสาสมัครส่วนกลาง และถูกคัดเลือกให้ทำหน้าที่เฉพาะทาง
 - กลุ่มที่เป็นนิสิต แบ่งเป็น นิสิตฝึกงานวิชาชีพ เป็นผู้ช่วยอาสาสมัคร, และนิสิตจากส่วนกลาง
 - กลุ่มที่มาจากหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ มาปฐมพยาบาล,
- โรงเรียน มาทำกิจกรรมสันตนาการ, ศูนย์หนังสือ มาจัดมุมหนังสือ เป็นต้น

ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ดังนี้

๑. ลงทะเบียน
๒. ปฐมนิเทศ
๓. ประชุม ทุกวัน
๔. แบ่งโครงสร้างตามภาระงาน
๕. ประเมินผลรายวัน
๖. ถ้ามาแล้วทำไม่ได้ จะส่งกลับ

ที่กล่าวมานี้ เพื่อสร้างความเข้าใจการทำงานเป็นจิตอาสาในศูนย์ฯ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างเหมาะสมมากที่สุด^{๑๘}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

- การคาดหวังในการทำงานของจิตอาสา ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้ให้แนวคิดที่น่าสนใจสรุปได้ดังนี้

๑. ต้องการให้ทางราชการยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ โดยที่ไม่ต้องทำทับซ้อนกันกับทางราชการในทุกด้าน โดยเฉพาะการช่วยเหลือในสถานะที่จิตใจไม่ปกติ อาสาสมัครต้องคอยช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานทางราชการในภาวะฉุกเฉิน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ โดยทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าระวังอย่างอุเบกขา ให้ความอุ่นใจ เมื่อมีปัญหา เฝ้าระวังปัญหา คอยสังเกตการณ์^{๑๙}

๒. จิตอาสาต้องช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจและพร้อมที่จะทำงานเพื่อผู้อื่นในทุกสถานการณ์ ดังที่ว่า “เธอทั้งหลาย จงเข้าไปเกื้อกูล ชาวโลก เทอญ...”^{๒๐}

๓. มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือส่วนรวมมากกว่าบุคคลอื่นๆ เพราะสิ่งนี้จะเป็แรงขับเคลื่อนให้เกิดการทำงานจิตอาสาด้วยหัวใจเกินร้อย จะเห็นได้จากในสังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ยังมีบุคคลที่มีจิตอาสาแบบหัวใจเกินร้อยอยู่เป็นจำนวนมาก”^{๒๑}

๔. ต้องการให้มาช่วยเหลืองานด้วยความจริงใจ อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน เพราะการอยู่แบบพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน จะทำให้จิตอาสา มีกระบวนการคิดในเชิงบวกมากขึ้น เป็นการขัดเกลาจิตใจเขา โดยไม่รู้ตัว เมื่อเสร็จภารกิจ เขาก็สามารถไปทำงานจิตอาสา ณ สถานที่อื่นๆ และพร้อมที่จะเสนอตัวเข้ารับใช้สังคมได้ด้วยคามยินดี เป็นการปลูกจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้อย่างยั่งยืน พุทธอาสาสามารถช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยในสถานการณ์ต่างๆ ให้คลายทุกข์ แก้ไขสถานการณ์ให้เบาบางลงได้ สามารถพัฒนาจิตใจของจิตอาสาให้มีความองงามเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์^{๒๒}

๕. จิตอาสา ต้องสามารถทำงานได้เลย ไม่เลือกงาน ไม่มีเงื่อนไข โดยพิจารณาจากความสามารถของแต่ละบุคคลแล้วจัดหน้าที่ให้ตรงกับงานที่ถนัด^{๒๓}

จากที่กล่าวมานี้ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ผู้ที่จะมาทำงานจิตอาสา ณ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เบื้องต้นต้องมาด้วยความเต็มใจ สมัครใจ มีใจพร้อมที่จะยินดีรับใช้สังคม แบบไม่มีเงื่อนไข โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และคาดหวังว่าผู้ที่ทำงานจิตอาสา สามารถพัฒนาจิตใจให้เจริญองงาม เป็นผู้มีจิตอาสาที่มีหัวใจเกินร้อย พร้อมที่จะทำงานรับใช้ส่วนรวม เพื่อสังคมและประเทศชาติได้ทุกสถานการณ์

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโน, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

๔.๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมพัฒนาจิตอาสา

ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้, วิธีการนำมาประยุกต์ใช้ รวมถึงปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขการพัฒนาจิตอาสา สรุปได้ดังนี้

การพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งวิธีการนำไปประยุกต์ใช้ ๒ ด้าน ได้แก่

- ด้านจริยธรรม นำหลักกุศลกรรมบถ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ
- ด้านคุณธรรม นำหลักสังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทั้งนี้ แนวทางการปฏิบัติทั้ง ๒ ด้าน ให้อยู่ในกรอบของกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของสังคม^{๒๔}

การทำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ มีดังนี้

* **สังคหวัตถุ ๔** ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา เป็นเบื้องต้น โดยมีอนัตตา เป็นรากฐานของการปฏิบัติ ซึ่งวิธีการนำไปใช้จะเป็นกระบวนการหล่อหลอม ชัดเกลา อบรมสั่งสอนให้ ความรู้เรื่องหลักธรรม ปลุกฝังอุดมการณ์ สอนให้ลดอัตตา ลดความเป็นตัวตน คลายความยึดมั่นถือมั่น ปรับสัมมาทิฐิด้วยมรรคมืองค์ ๘ ผูกพันจนให้เขาตอบคำถามได้ว่า “ทำไมเราต้องรักคนอื่น? ” “เพราะว่าเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในสังคมนี้ได้” เราต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สิ่งที่เราสามารถทำได้ คือการช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ตามศักยภาพที่ตนมี

หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่สำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาจิตอาสา อธิบายได้ว่า

- **ทาน** เป็นการให้ แบ่งปันเพื่อลดการยึดมั่นถือมั่นไม่เก็บกักตน โดยฝึกการให้คนอื่นได้ก่อน ส่วนที่เหลือจึงเป็นของเรา

- **ปิยวาจา** การใช้คำพูดที่ไพเราะ ฟังแล้ว อบอุ่นใจ สบายใจ
- **อตถจริยา** มีการเสียสละ ช่วยเหลือกัน แบ่งปันโดยไม่ต้องร้องขอ
- **สมานัตตา** การอยู่ร่วมกันแบบร่วมทุกข์ร่วมสุข

ทั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ด้วยการทำให้เกิดการเรียนรู้ ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยการทำไปเรื่อยๆ จนเข้าใจได้เองอย่างไม่รู้ตัว ด้วยการให้จิตอาสาเกิดความคิดว่า การทำงาน คือการปฏิบัติธรรม ซึ่งทุกคนมีความดีเป็นของตัวเอง มีศักยภาพในการทำความดี สามารถที่จะพัฒนาตนเอง และพัฒนาผู้อื่นได้ ด้วยวิธีการจัดปฐมนิเทศ อบรมจิตอาสาให้มีหัวใจในการทำงานจิตอาสาอย่างเต็มร้อย”^{๒๕}

* **หลักพรหมวิหาร ๔** ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา นำมาใช้เป็นพื้นฐาน อันได้แก่

- การช่วยเหลือด้วยเมตตา
- เกื้อกูลด้วยกรุณา

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟู ผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือ ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

- ยินดีเมื่อคลายทุกข์ด้วยมูทิตา

- วางใจเป็นอุเบกขาเมื่องานสำเร็จ

ทั้งนี้ จิตอาสาต้องมีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่ถูกต้อง เชื่อมั่นในการทำความดี ไม่ท้อแท้ มีความตั้งใจในการทำงานด้วยสุจริต ทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม โดยมีวิธีการปฏิบัติ คือ ผูกฝน อบรมให้จิตอาสา มีจิตสำนึกที่เสียสละ มีการช่วยเหลือ ด้วยการปฏิบัติ การให้ช่วยกันทำงาน ความร่วมมือกัน ผสมผสานกับการให้ธรรมะด้วยการนั่งสมาธิ สวดมนต์ สอดแทรกไว้ในกิจกรรมที่ทำ จะทำให้ได้รับการซึมซับไปโดยไม่รู้ตัว จนเป็นกิจวัตร ถือเป็นการบริจาค อารมณ์ที่ไม่ดีออกไป” ^{๒๖}

นอกจากนี้ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณโณ ได้กล่าวว่า หลักการทำงานของจิตอาสาในโครงการ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้นำหลักไตรสิกขา มาใช้เป็นแผนที่ในการบริหารจัดการศูนย์ฯ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังนำหลักพรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และอริยสัจ ๔ มาผสมผสานเป็นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาอย่างเป็นระบบและเกิดประสิทธิภาพที่ชัดเจน ^{๒๗}

ปัญหา/อุปสรรคที่พบ/แนวทางแก้ไข

๑. จิตอาสาบางคนขาดอุดมการณ์ กล่าวคือไม่มีขันติ ความอดทนอดกลั้น ไม่บริสุทธิ์ใจ ไม่จริงจังในการทำงาน ขาดเมตตา กรุณาต่อผู้ถูกช่วยเหลือ

แนวทางแก้ไข คือ ก่อนปฏิบัติหน้าที่ต้องมีการอบรม ทำความเข้าใจในกระบวนการทำงาน จิตอาสาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีการประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง คอยสังเกตพฤติกรรมของจิตอาสาว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางไหน แก้ไขปัญหาไปตามเหตุปัจจัยให้ลงตัวที่สุด ^{๒๘}

๒. จิตอาสาบางคนยังมีความโลภ โกรธ หลง ขาดความเข้มแข็งทางจิตใจ

แนวทางแก้ไข คือ จัดอบรมหลักสูตร การปฏิบัติธรรม เป็นการหล่อหลอม ชัดเกล้าจิตใจ ให้เป็นคนทีลดละกิเลส ให้เบาบางลง ทั้งนี้ การอบรมหลักสูตรสำหรับคนที่จะมาเป็นจิตอาสา ให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างลึกซึ้ง เพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจมากขึ้น ^{๒๙}

๓. จิตอาสาที่สมัครใจเข้ามาทำงานมีจำนวนมาก ควบคุมยาก

แนวทางแก้ไข คือ ต้องแยกพิจารณาอย่างรอบคอบในการรับเข้ามาเป็นอาสาสมัคร เพราะแต่ละคนมาด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน จิตอาสาที่ผ่านการคัดเลือกเข้ามาทำหน้าที่ แรกๆ จะยัง

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระมหาโชวี ทสสนิโย,ดร., ผอ.สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

ไม่มั่นใจ ไม่แน่ใจ มีความกังวล แต่เมื่อได้รับการอบรมทำความเข้าใจในหน้าที่ของแต่ละคน ก็สามารถปรับตัว ปรับใจและสร้างความคุ้นเคยกันได้ดีขึ้นตามลำดับ มีการติดตามประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง ได้เห็นพัฒนาการของจิตอาสาแต่ละคนอย่างชัดเจน^{๓๐}

๔. อุปสรรคในการทำงานไม่เพียงพอ บริหารจัดการลำบาก

แนวทางแก้ไข คือ ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทุกวัน จัดคนให้เหมาะสมกับงาน วางแผนบริหารจัดการด้วยความรอบคอบ ประชุมเพื่อรายงานสถานการณ์ทุกวัน ติดตามผลการทำงานของจิตอาสารายบุคคลเพื่อประเมินผลการพัฒนาศักยภาพของจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง^{๓๑}

จะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการคนจำนวนมาก ย่อมมีปัญหาหลายอย่างตามมา ดังนั้น สิ่งแรกที่จะต้องเตรียมคือ การบริหารจัดการต้องเป็นระบบ มีการตรวจสอบได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยเฉพาะการคัดเลือกจิตอาสา จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ จัดคนทำงานให้เหมาะสมกับงานและความถนัด มีระบบการบริหารจัดการโดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เพื่อให้กลุ่มผู้ประสพภัยได้ดูแลกันเอง ตั้งกฎกติกาเพื่อควบคุมให้อยู่ด้วยกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีจิตอาสาที่ได้รับมอบหมายหน้าที่เป็นผู้ดูแลอำนวยความสะดวกให้กับผู้ประสพภัยและบุคคลทั่วไปที่เข้ามาทำกิจกรรมในศูนย์ฯ

จากที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ที่สำคัญได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหัตถ์ ๔ พรหมวิหาร ๔ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ไตรสิกขา และอริยสัจ ๔ โดยมีวิธีการประยุกต์ใช้เป็นการนำหลักธรรมมาผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ เป็นระบบ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบข้อบังคับในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อส่วนรวม เพื่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการพัฒนาจิตอาสา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความพร้อมด้านจิตใจ ที่ยังขาดความอดทน อดกลั้น ขาดความจริงใจในการทำงาน ขาดเมตตาต่อผู้รับการช่วยเหลือ ยังมีความโลภ โกรธ หลง อยู่มาก อีกทั้ง จำนวนผู้ประสพภัยและจิตอาสาที่มีมากทำให้บริหารจัดการยากลำบาก ต้องใช้ความรอบคอบสูง ผู้บริหาร จึงมีแนวทางการแก้ไข ให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยของปัญหา มีวิธีการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดปฐมนิเทศจิตอาสา เพื่อทำความเข้าใจในหน้าที่ และจัดอบรมให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึกในระหว่างการทำงานด้วยการสอดแทรกธรรมะ เข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว ได้แก่ การสวดมนต์นั่งสมาธิ ฟังเทศฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงาน ทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รัก สามัคคีกันมากขึ้น

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสพภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสพภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

๔.๔.๓ กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา, การนำไปใช้ และวิธีการวัดประเมินผลของความเป็นจิตอาสา สรุปได้ดังนี้

วิธีการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

๑. วิธีการพัฒนาจิตอาสาควรเป็นการปลูกฝังค่านิยมในเรื่องของการให้ การเสียสละ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทำด้วยใจที่บริสุทธิ์ มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม เพื่อบรรเทาทุกข์ ความเดือดร้อนให้บรรเทา เบาบางลง สำหรับการนำไปใช้ ควรให้มีการจัดอบรมเป็นหลักสูตรทั่วไป สำหรับบุคคลที่มาทำงานเป็นจิตอาสา ให้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างลึกซึ้ง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการกิจต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ควรมีสมาคม หรือองค์กรต่างๆ เข้ามาดูแล เป็นการจัดระเบียบของงานจิตอาสาให้เป็นระบบ สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน” ^{๓๒}

๒. วิธีการพัฒนาจิตอาสา ต้องเริ่มจากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ทำเป็นต้นแบบ เป็นผู้ริเริ่ม เพื่อให้เกิดศรัทธาในเบื้องต้น ในแง่มุมของการเป็นผู้รับใช้เพื่อนมนุษย์ ส่วนการนำไปใช้นั้น ปัจจุบันมีการเปิดหลักสูตร สันติศึกษา สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง จะเห็นได้จากหลักสูตรนี้ สามารถผลิตบุคลากรออกไปรับใช้เพื่อนมนุษย์ สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการลงพื้นที่ทำงานจริง ปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งนี้ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ยังได้ให้ข้อคิดของการเป็นพระโพธิสัตว์ ว่า “มีศรัทธา หากัลยาณมิตร ใช้ชีวิตบนฐานของโยนิโส มนสิการ” เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้รับใช้เพื่อนมนุษย์อย่างพระโพธิสัตว์นั่นเอง ^{๓๓}

๓. วิธีการพัฒนาจิตอาสา ต้องสร้างศรัทธา ความเชื่อมั่นในการทำความดีให้เกิดในจิตสำนึกของจิตอาสาทุกคน ดังเช่น รูปแบบของการบริหารจัดการโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวิธีการพัฒนาจิตอาสา และการนำไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จะเห็นได้จากจิตอาสาที่เป็นพุทธอาสาเมื่อเสร็จภารกิจลงแล้ว มีการกลับมาช่วยเหลืองานอาสาสมัครอย่างต่อเนื่องทุกครั้ง ^{๓๔}

๔. วิธีการพัฒนาจิตอาสา ต้องทำในลักษณะของการอบรมกล่อมเกลাজิตใจโดยให้การทำงานจิตอาสาเป็นการขัดเกลাজิตใจ แบบไม่รู้ตัว ส่วนการนำไปใช้นั้น ให้จัดโครงการสร้างอาชีพให้กับจิตอาสา โดยให้จิตอาสาเป็นผู้จัดตั้งกลุ่มขึ้นมา โครงการสร้างอาชีพที่เกิดขึ้นจากศูนย์ฯ นี้ อาทิ

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีรญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

กลุ่มศิลปิน นักร้อง งานฝีมือ ถักไหมพรม ปักผ้า งานประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มงานเหล่านี้ยังดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบัน ^{๓๕}

๕. วิธีการพัฒนาจิตอาสา ต้องนำด้วยการชวนให้คิดและมองให้เห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ ว่ากำลังทำอะไร กับใคร ที่ไหน อย่างไร ผลของการกระทำได้อะไรบ้าง ใครได้ประโยชน์จากการทำงานของเรา สำหรับวิธีการนำไปใช้โดยมีการสั่งการอย่างเป็นระบบ ตามหน้าที่ ด้วยการให้จิตอาสาได้สัมผัสกับของจริงสถานที่จริง มีการสร้างงาน สร้างอาชีพ จนทำให้เกิดทัศนคติที่ดี เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ซึ่งจิตอาสาหลายคนก็นำแนวทางจากโครงการศูนย์ฯ นี้ไปใช้ เช่น โครงการน้ำมือ อาทิ การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การเย็บปักถักร้อย การปลูกถั่วงอก ตลอดจนการเจริญเติบโต มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานเป็นหลักแหล่งมั่นคง ^{๓๖}

วิธีการวัดผลและประเมินผลการเป็นจิตอาสา แบ่งเป็น ๒ แบบ ได้แก่

๑. การวัดผลแบบเชิงปริมาณ คือ การวัดความรู้พื้นฐานในหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในงานจิตอาสาและในส่วนที่เกี่ยวข้อง

๒. การวัดผลแบบเชิงคุณภาพ คือ การสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก เช่น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความมีเมตตา กรุณา และการสังเกตพฤติกรรม^{๓๗}

ซึ่งวิธีการสังเกตพฤติกรรมนี้ สามารถสังเกตได้จาก

- ให้ดูที่รอยยิ้ม แววตา ลมหายใจ ความสงบเยือกเย็นของจิตใจ ที่สัมผัสได้ด้วยใจที่บริสุทธิ์ และปรารถนาดีต่อกัน

- สังเกตจากการพัฒนาด้านจิตใจ ก่อนและหลังการปฏิบัติภารกิจ จากช่วงแรกของการทำงาน จะไม่ค่อยให้ความร่วมมือมากนัก แต่เมื่ออยู่ไปได้สักระยะหนึ่ง จะการเปลี่ยนแปลง คือ มีการช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือมากขึ้นโดยไม่ต้องขอร้อง ทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ด้วยความสำนึกในบุญคุณ เรียกว่า มีจิตสำนึกมากขึ้น เกิดศรัทธาในองค์กรมากขึ้น ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นผลสำเร็จของการพัฒนาจิตอาสาได้ชัดเจน

- สังเกตจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากศรัทธา ดูที่การอุทิศตน มีมาน้อยแค่ไหน, คีล ดูที่ความซื่อสัตย์ สุจริต, สุตตะ ดูที่ องค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ ว่าทำอะไรได้บ้าง จาคะ ดูที่การเสียสละ มีมาน้อยแค่ไหน และปัญญา ดูที่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้หรือไม่” ที่กล่าวมานี้จะเป็นการประเมินผลของการพัฒนาจิตอาสาได้อย่างชัดเจน

- สังเกตจากสิ่งที่ทำว่าได้ทำงานกับสิ่งที่ได้รับมอบหมายอย่างมีความสุขหรือไม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สอบถามพูดคุย มีการระลึกถึงกันหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจมีหรือไม่ จะเห็นได้จากจิต

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

อาสาบางท่านมีการเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีการตั้งกลุ่มจิตอาสาที่เป็นผลพวงจากงานจิตอาสาในศูนย์ฯ แรกจนต่อเนื่อง เกิดเป็นกลุ่มจิตอาสาที่ใช้สังคม ขยายวงกว้างออกไป

จากที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า วิธีการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เริ่มจากการสร้างศรัทธา ปลุกจิตสำนึกในเรื่องของการให้ การเสียสละ อุทิศตนเป็นผู้รับใช้เพื่อนมนุษย์ ส่วนวิธีการนำไปใช้สามารถทำได้ในรูปแบบของการจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจิตอาสา หรือการให้ความรู้ ความเข้าใจในลักษณะการทำงานจิตอาสาอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อย่างเช่น รูปแบบการบริหารจัดการโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการ การพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในส่วนของการวัดผลและประเมินผลของจิตอาสา มีหลายวิธี อาทิ การทดสอบความรู้ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อประเมินผล การพัฒนาของจิตอาสาที่เกิดจากภายนอก คือ ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ได้ และภายใน คือ มีจิตสำนึกของการให้ การเสียสละ การมีคุณธรรมประจำใจ รวมถึงการแตกหน่อ ต่อยอด ที่เป็นผลมาจากการทำงานจิตอาสาในศูนย์ฯ สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อตนเองและสังคม

๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

การมีจิตอาสาในสังคมจะส่งผลต่อการพัฒนาทั้งในระดับของปัจเจกบุคคลและส่งผลถึงระดับสังคม หากสังคมใดมีการส่งเสริมให้เกิดการมีจิตอาสาจะทำให้สังคมนั้นมีความสุขสงบร่มเย็น

การพัฒนาจิตอาสาสามารถนำไปสู่การเป็นผู้มีปัญญา โดยมีกระบวนการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่มีเป้าหมายอยู่ ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับต้น คือ ศีล ระดับกลาง คือ สมาธิ และระดับสูง คือ ปัญญา ถือเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ อันมีความโลภ โกรธ หลงอยู่เป็นพื้นฐานที่ฝังอยู่ในจิตใจของมนุษย์ตามธรรมชาติ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาจิตใจให้มนุษย์เป็นผู้มีจิตใจที่สูง ด้วยการมีจิตสำนึกของการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละอย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน ก่อให้เกิดปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแยบยล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเป็นผู้มีจิตอาสาไปถึงระดับสูงสุดได้

การวางแผนการทำงานจิตอาสาเป็นกระบวนการที่เตรียมความพร้อมของจิตอาสาเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ สามารถลดปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ได้มาก อีกทั้งยังสร้างลักษณะนิสัยในการเป็นนักวางแผนก่อนการปฏิบัติหน้าที่ในทุกกิจกรรมที่ตนเองปฏิบัติ นำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุขในการทำงาน เกิดปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ เฉพาะหน้าให้ประสบความสำเร็จตามมา

ในลักษณะของงานจิตอาสาทั่วไป เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจ ที่มาจากจิตสำนึกของการเสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เอื้ออาทร ยินดีช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จที่เป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวม สังคม และประเทศชาติ

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ผู้ที่จะมาทำงานจิตอาสา ณ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สิ่งแรกนั้น ต้องมาด้วยความเต็มใจ สมัครใจ มีใจพร้อมที่จะยินดีรับใช้สังคม แบบไม่มีเงื่อนไข โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และคาดหวังว่าผู้ที่ทำงานจิต

อาสา สามารถพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงาม เป็นผู้มีจิตอาสาที่มีหัวใจเกินร้อย พร้อมทั้งจะทำงานรับใช้สังคมได้ทุกสถานการณ์ต่อไป

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ที่สำคัญ ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ไตรสิกขา และอริยสัจ ๔ โดยมีวิธีการนำหลักธรรมมาผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ เป็นระบบ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบข้อบังคับในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการพัฒนาจิตอาสา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความพร้อมด้านจิตใจ ที่ยังขาดความอดทน อดกลั้น ขาดความจริงใจในการทำงาน ขาดเมตตาต่อผู้รับการช่วยเหลือ ยังมีความโลภ โกรธ หลง อีกทั้ง จำนวนผู้ประสบภัยและจิตอาสาที่มีมากทำให้บริหารจัดการยากลำบาก ต้องใช้ความรอบคอบสูง ผู้บริหารจึงแนวทางการแก้ไข ให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยของปัญหา โดยมีวิธีการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดปฐมนิเทศจิตอาสา เพื่อทำความเข้าใจในหน้าที่ และจัดอบรมให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึกในระหว่างการทำงานด้วยการสอดแทรกธรรมะเข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว อาทิเช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังเทศฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงานทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รัก สามัคคีกันมากขึ้น

จากแนวคิดของผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีวิธีการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการสร้างศรัทธา ปลุกจิตสำนึกในเรื่องของการให้ การเสียสละ อุทิศตนเป็นผู้รับใช้เพื่อนมนุษย์ ส่วนวิธีการนำไปใช้สามารถทำได้ในรูปแบบของการจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจิตอาสา หรือการให้ความรู้ ความเข้าใจในลักษณะการทำงานจิตอาสาอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ดังเช่น รูปแบบการบริหารจัดการโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการ การพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในส่วนของการวัดผลและประเมินผลของจิตอาสา มีหลายวิธี อาทิ การทดสอบความรู้ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อประเมินผล การพัฒนาของจิตอาสาที่เกิดจากภายนอก คือ ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้อย่างไร และภายใน คือ มีจิตสำนึกของการให้ การเสียสละ การมีคุณธรรมประจำใจ รวมถึงการแตกหน่อ ต่อยอด ที่เป็นผลมาจากการทำงานจิตอาสาในศูนย์ฯ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ อย่างเป็นรูปธรรม สิ่งที่กำลังมานี้ถือว่า เป็นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลของกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยสามารถนำผลที่ได้มาสรุปผลการวิจัยและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า การทำงานจิตอาสา เกิดจากความสงสาร เห็นใจและเข้าใจผู้อื่น เมื่อเห็นผู้เดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือ จึงอาสาที่จะเข้ามาช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ และไม่เลือกปฏิบัติ แต่เป็นการเสียสละเพื่อผู้อื่น เป็นการช่วยเหลือตามกำลังสติปัญญาความรู้ความสามารถของตัวเอง เมื่อทำแล้วเกิดความสุขใจ ภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความเดือดร้อน ทำให้สังคมได้ประโยชน์จากการกระทำนั้น ถือได้ว่าเป็นผู้ที่รับผิดชอบและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

กลุ่มจิตอาสาที่ปฏิบัติหน้าที่ ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ เกิดจากความต้องการที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนกว่าตน ด้วยการเกื้อกูลกัน แบ่งปันกัน ในยามตกทุกข์ได้ยาก ทำให้เกิดความผูกพัน มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ดุจญาติสนิทมิตรสหายในยามยาก นำมาซึ่งมิตรภาพที่ดีต่อกันในระยะยาว นอกจากนี้ยังเป็นการให้โอกาสจิตอาสาได้แสดงออกในการสะสมกุศลกรรมต่อไป

กลุ่มจิตอาสา ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาจากกลุ่มนิสิตและประชาชนทั่วไป มาปฏิบัติหน้าที่เพื่อต้องการมาช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยความสมัครใจและเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนหรือต้องการผลประโยชน์ใดๆ และพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่จนบรรลุผลสำเร็จ โดยส่วนใหญ่กลุ่มจิตอาสาจะมีอุปนิสัยที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่โดยพื้นฐานของจิตใจ และพร้อมที่จะกลับมาช่วยเหลืออีกเมื่อมีผู้ต้องการความช่วยเหลือโดยปรารถนาให้ผู้อื่นได้พ้นจากทุกข์ เมื่อได้ทำงานจิตอาสาแล้วทำให้เกิดความสุขใจตามมา

ลักษณะการทำงานของจิตอาสา ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟูจิตใจของผู้ประสบภัยตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา โดยแบ่งเป็น ๕ ระยะ โดยระยะที่ ๑ และ ๒ เป็นการพัฒนาศีล ด้านกายภาพ เป็นการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี มีการช่วยเหลือกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนระยะที่ ๓ เป็นระยะการพัฒนาสมาธิ ด้านการฟื้นฟูจิตใจด้วยศาสนพิธี ได้แก่ การทำวัตรสวดมนต์ ทำสมาธิ เจริญภาวนา กิจกรรมศิลปะบำบัด ตลอดจนการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ส่วนระยะที่ ๔ เป็นการพัฒนาปัญญา ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ และการให้ความรู้เพื่อการปรับตัวและเพื่อประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้พิเศษ ระยะที่ ๕ เป็นการส่งกลับและติดตามผล

นอกจากนี้การทำงานจิตอาสา มีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการทำงาน ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญในการทำให้ผู้เป็นจิตอาสาได้แสดงออกในการช่วยเหลือคนอื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ วิธีการประยุกต์ใช้ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาจิตอาสา และแนวทางแก้ไข พบว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ที่สำคัญ ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ไตรสิกขา และอริยสัจ ๔ โดยมีวิธีการใช้ โดยการนำหลักธรรมมาผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ เป็นระบบ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบข้อบังคับในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อส่วนรวม เพื่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการพัฒนาจิตอาสา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความพร้อมด้านจิตใจ ที่ยังขาดความอดทน อดกลั้น ขาดความจริงจังในการทำงาน ขาดเมตตาต่อผู้รับการช่วยเหลือ ยังมีความโลภ โกรธ หลง อีกทั้ง จำนวนผู้ประสบภัยและจิตอาสาที่มีมากทำให้บริหารจัดการยากลำบาก ต้องใช้ความรอบคอบสูง ผู้บริหาร จึงแนวทางการแก้ไข โดยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยของปัญหา ด้วยวิธีการแก้ไขที่เป็นระบบ ได้แก่ จัดปฐมนิเทศจิตอาสา เพื่อทำความเข้าใจในหน้าที่ และจัดอบรมให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึกในระหว่างการทำงานด้วยการสอดแทรกธรรมะ เข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว อาทิเช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังเทศฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงาน ทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รักสามัคคีกันมากขึ้น

หัวใจของการทำงานจิตอาสาคือการให้ หรือ ทาน ด้วยกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์ และเสียสละเวลา ดังนั้น เมื่อจิตอาสาที่มีความคิดที่จะทำทานโดยการให้ ถือเป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นไปสู่การเป็นผู้มีศีล สมาธิและปัญญายิ่งขึ้นไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ผู้มีจิตอาสาเป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานที่ได้จากการอบรมสั่งสอน ชัดเจนจากครอบครัว โดยได้เห็นแบบอย่างที่ดี จึงเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานจิตอาสาอย่างบริสุทธิ์ใจ ดังนั้น เมื่อมีสถานการณ์ที่จะเห็นว่าจะต้องเข้าไปช่วยเหลือ ก็พร้อมที่จะเสียสละอย่างเต็มที่และเต็มใจ โดยมองผู้อื่นเป็นเหมือนเพื่อนร่วมทุกข์ ด้วยความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้น งานวิจัยนี้ควรนำไปขยายผลสู่องค์กรอื่น ได้ทุกองค์กร ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ เพื่อกำหนดเป็นโครงการฝึกอบรมการเป็นผู้มีจิตอาสาตามแนวพุทธที่สมบูรณ์แบบ ที่เรียกว่า โครงการพุทธจิตอาสาสู่การพัฒนาสังคมไทย

๕.๒.๒ สิ่งที่ควรระมัดระวังที่สุดคือบุคคลที่เข้ามาแอบแฝงเพื่อหาผลประโยชน์ในการเป็นจิตอาสา จึงควรตรวจสอบและพิจารณาบุคคลที่จะมาเป็นจิตอาสาอย่างรัดกุม ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของการเป็นจิตอาสาให้ชัดเจน เพื่อลดปัญหาที่จะตามมาภายหลัง

๕.๒.๓ งานวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ได้ เพื่อจะได้เห็นผลอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๕.๒.๔ ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการทำงานจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปพัฒนาการทำงานจิตอาสา เป็นการต่อยอดให้ได้องค์ความรู้ใหม่ต่อไป เช่น การงานจิตอาสาในประเทศไทย งานวิจัยจิตอาสาในอาเซียน การทำงานจิตอาสาในแถบตะวันตก เป็นต้น

๕.๒.๕ รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณการทำโครงการศึกษาวิจัย
เกี่ยว กับจิตอาสาเพื่อขยายให้ครอบคลุมไปทุกกลุ่มทั่วประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำผลที่ได้มา
พัฒนาบุคลากร องค์กร และสังคมให้อยู่อย่างสันติสุขที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาไตรปิฎก. ๒๕๐๐
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.
- _____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____ . มลิตนพลพกรณ์. ฉบับมหาจุฬาฯ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๐.
- _____ . มลิตนพลพหฤธฤก. ฉบับมหาจุฬาฯ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑.
- _____ . ธมมปทภูธฤก. ปณจโม ภาโค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. ๒๕๔๒.
- _____ . มงคลตถทีปนี ปฐโม -ทุติโย ภาโค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- _____ . มงคลตถทีปนี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๔.
- _____ . พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

- กรมศิลปากร. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- คณะกรรมการแผนกตำรา. พระอัมมปทภูธฤก. ภาค ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- เครือข่ายพุทธิกา. โครงการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ โรงพยาบาลและชุมชนในการเยียวยาจิตใจ
: สัมภาษณ์ผู้ดูแลผู้ป่วย เฝ้าติดตามความตายอย่างสงบ ปี ๒๕๕๕. กรุงเทพมหานคร :
ม.ป.ท., ม.ป.ป. (อัดสำเนา).
- นพมาศ วีระเวทิน. “การเสียสละและพฤติกรรมเพื่อสังคม”. จิตวิทยาสังคมกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- ปิ่น มุทุกันต์. บันทึกธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). เครื่องวัดความเจริญของชาวพุทธ (อารยวัฑฒ). กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๒.
- _____ . ธรรมานุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๘๑. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๒.
- _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๕๒.

พระไพศาล วิสาโล. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการจัดการความดี : ศึกษากรณีมูลนิธิธิดา**. รายงานการ เยี่ยมดูงานมูลนิธิธิดา ใต้หวัน. ปทุมธานี : วัดนาป่าพง, ๒๕๕๐.

พระราชสุทธินิพนธ์มงคล. **บทความธรรมะ : บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.

เพชรภี ปิ่นแก้ว. **จิตอาสา สุขสร้างง่าย ๆ แคล้งมือทำ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ iam Bookazine, ๒๕๕๔.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **อาสาสมัครกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ม.ป.ป.

ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม. **โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม. **โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการอบรมและ กระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา**. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). **๔๕ พรรษา ของพระพุทธเจ้า (ฉบับรวมกลุ่ม)**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี. **คู่มือดำเนินงานจิตอาสา ปีงบประมาณ ๒๕๕๕**. อุดรธานี: กลุ่มงานสุขภาพภาคประชาชน, ๒๕๕๕.

อาสาสมัครฟื้นฟูประเทศไทย. **คู่มือจิตอาสา**. กรุงเทพมหานคร: จิตตปัญญาดอทคอม, ๒๕๕๕.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์

เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. **แนวทางการพัฒนาจำสำนักสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษา กลุ่ม และเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนักสาธารณะ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ไฉตนิย ศรีวังพล. **ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ. ๙๑**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. **การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนตอนปลาย ใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

- ณิชา นิมทองดี. **แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- ดวงใจ ทองหล่อ. **อาสาศัมครที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๙.
- ปิยะนาถ สรวิสูตร. **แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนจิตอาสา ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม กรณีศึกษา สภาเยาวชนกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- พระกัอมสอร์ท โชติรฤชิต (สวน). **การศึกษาลักษณะจิตอาสาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษานิสิตปฏิบัติศาสนกิจมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีวิตและความตาย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระชวลิต จันทวโร (ถาวรศิริ). **ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาวิท เดชะคำ. **อุปาสกอุปาสิกาในพระไตรปิฎก**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- วีรเริงรอง รัตนวิไลสกุล. **ความรู้สึกเชิงจริยธรรมความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของ สมาชิกรัฐสภาไทย**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.
- เลอพงศ์ สวนสังข์. **การสร้างเครือข่ายอาสาศัมครช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทัศนะของอาสาศัมครช่วยเหลือผู้ประสบภัย**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.
- วรารพร วันไชยธนวงศ์ และประกายแก้ว ธนสุวรรณ. **การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่**. รายงานการวิจัย วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- วิศัลย์ ไชยิตานนท์. **การพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.
- สุนทรี จูวงศ์สุข. **การใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยจิตสาธารณะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.
- สุดาพรรณ บินนอก. **โมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สรณีย์ สายศร. การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

๑.๒.๔ สัมภาษณ์

พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำ
ท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

พระมหาโชวี ทสฺนียโย,ดร. ผอ.สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา มจร. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบ
ภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน. ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำ
ท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ. อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำ
ท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

๑.๒.๕ ภาษาอังกฤษ

A S Hornby. **Oxford Advanced Learner's Dictionary**. 7th Edition, Oxford University
Press, 2005.

Documents and Settings\Administrator\Desktop\mh, 13/07/2012.

Matthew Hamilton and Afshan Hussain, “America’s Teenage Volunteers :
Civic Participation Begins Early in Life, 2012.

Susan J. Ellis. “Volunteerism : What’s the Difference?”, 2003.

๑.๒.๖ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

<<http://pinaydo.blogspot.com/2009/09/blog-post.html>> , 25/06/2012.

<http://freedom-musa.blogspot.com/2011/12/blog-post_228.html>, 12/07/2012.

<<http://www.mongkoltemple.com/page02/articles017.html>>,13/07/2012.

<<http://fws.cc/lifedeath/index.php>>, 14/07/2012.

<<http://fws.cc/lifedeath/index.php>>, 14/07/2012.

<<http://www.energizeinc.com/art/1vol.html>>, 20/07/2012.

ภาคผนวก ก บทความวิจัย กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา*

ดร.ประพันธ์ ศุภษร^๒ดร.ดวงเพชร สมศรี^๓ นายสมคิด เศษวงค์^๔

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ (๑) เพื่อศึกษาจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา (๓) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาโวหาร

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์และผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบในสังคม ด้วยการจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ ไม่หวังสิ่งตอบแทน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยการจัดปฐมนิเทศจิตอาสาเสริมสร้างจิตอาสาให้มีพลังในระหว่างการทำงานและฝึกวิธีการสอดแทรกธรรมะ เข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว ได้แก่ การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงาน ทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รักสามัคคีกันมากขึ้นและที่สำคัญคือหัวใจของการทำงานจิตอาสาคือการให้ด้วยจิตบริสุทธิ์ พร้อมสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และสละเวลาอยู่เสมอ ยกย่องจิตของผู้ทำให้สูงขึ้นไปสู่ความเป็นผู้มีศีลสมาธิและปัญญายิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ: จิตอาสา, กระบวนการพัฒนาจิตอาสา, พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The purpose of this research about the process of developing the volunteer spirit in accordance with the Buddhist way is: 1. to study the spirit of volunteering

*งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ MCU RS ๐๖๕๕๐๐๓ ปี ๒๕๕๕.

^๒อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๓อาจารย์ประจำโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๔นักจัดการงานทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

according to both general theory and the Buddhist way; 2. to study the application of Buddhist principles in the development of the spirit of volunteering; 3. to study the process of development of the spirit of volunteering in the Buddhist way. This has been accomplished through qualitative research involving the study of documents pertinent to the research and a deep interview with the Director of the Aid and Restoration Center for Flood Victims at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and presented in a descriptive style.

The process of development of the spirit of volunteering along Buddhist lines is the adaptation and integration of Buddhist principles into the process within the guidelines of society's regulatory framework, with training to instill awareness of the donor as one who sacrifices without hope of return and the contributions to the public of international aid volunteers; to reinforce the power of the spirit of volunteering during work, and teach ways to insert dhamma into activities in the line of duty, causing dhamma to be absorbed into the mind unconsciously, such as prayer, meditation and listening to religious teachings; to arrange group activity and mutual assistance which leads to increased compassion, love and unity; and, most importantly – the essential function of the spirit of volunteering – to give with a pure mind while renouncing physical strength and wealth, and spending the time to always improve the mind so that the one who gives rises towards greater moral character, focus and wisdom.

Keywords : Volunteer Spirit, The Process of Development of the Volunteer Spirit, Buddhism

บทนำ

จิตอาสา (Volunteer Spirit) เป็นแนวคิดและกระบวนการในการช่วยเหลือบุคคลอื่นหรือสังคมเพื่อป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา หรือพัฒนาสังคม ด้วยความเสียสละ ความสมัครใจ ความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของอื่นใด นอกจากความสุขใจ และความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้กระทำ ตามกำลังความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ จิตอาสาเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน การตระหนักรู้ถึงปัญหา ความทุกข์ ความเดือดร้อนของบุคคลอื่น และเป็นกระบวนการแห่งความกรุณา คือความสงสาร ปรารถนาอยากให้บุคคลอื่นมีความสุข อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จึงพยายามเข้าไปมีส่วน

ร่วมในกิจกรรมทั้งหลาย ทั้งร่างกาย แรงใจและสติปัญญา ช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ประสบกับปัญหา หรือเพื่อขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ ในสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์ เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม^๕

ตามหลักการในพระพุทธศาสนาเรียกบุคคลผู้มีจิตอาสาว่า “เป็นผู้บำเพ็ญพรตปฏิบัติประโยชน์”^๖ คือ ประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เพราะเป็นบุคคลผู้มีจิตคิดเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น และมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เห็นแก่ทุกข์ยากลำบากส่วนตน บุคคลผู้มีจิตอาสา จึงเป็นผู้ที่มีเจตนาดีต่อผู้อื่น มีความเสียสละ มีเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มีความซื่อตรง มีความเป็นกลาง มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม ปราศจากอคติ^๗ ต่อบุคคลที่ตนช่วยเหลือ ไม่ถือเอาความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และอุดมการณ์ทางการเมืองมาเป็นอุปสรรคในการทำงานจิตอาสา หากแต่มุ่งหวังประโยชน์สุขของผู้อื่นเป็นประการสำคัญ

บุคคลผู้มีความคิดและการกระทำเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นหรือสังคมนั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งความเห็น และความดำริไปในทางที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้นก่อน จึงจะสามารถทำงานเพื่อผู้อื่นได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกตามกระบวนการของอริยมรรค^๘ ว่า จะต้องมีความเห็นชอบ สร้างสรรค์ และสัมมาสังกัปปะ คือความดำริชอบก่อน ซึ่งกระบวนการทางความคิดเช่นนี้ ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการปลูกฝัง กล่อมเกลา และพัฒนาให้เกิดขึ้น โดยอาศัยบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตรให้คำแนะนำ อบรม พร่ำสอน และทำเป็นตัวอย่าง เช่น บิฑามารดา ครูอาจารย์เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน นายจ้าง เป็นต้น

ดังนั้น กระบวนการเกิดขึ้นแห่งจิตอาสา จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ปัจเจกบุคคล กัลยาณมิตร และสภาพสังคม หมายความว่า ในด้านปัจเจกบุคคล จะต้องมีความพร้อมในการที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขแก่คนอื่น เช่น มีความคิด ความดำริที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมโลก มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีพอไม่เดือดร้อน มีเวลา มีความรู้ความสามารถในการทำงาน เป็นต้น ในด้านกัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับปัจเจกบุคคลนั้น จะต้องเป็นคนดี มีความคิดและ

^๕Volunteer แปลว่า อาสาสมัคร หรือ อาสา หมายถึง บุคคลที่ทำงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความเต็มใจ ความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของอื่นใด ส่วน Spirit แปลว่า จิตใจ จิตวิญญาณหรือองค์ประกอบสำคัญของความเป็นบุคคล ประกอบด้วยจิต ความรู้สึก และลักษณะเฉพาะตัว, ดูใน AS Hornby, Oxford Advanced Learner's Dictionary, 7th Edition, (Oxford University Press, 2005), p1421, 1647.

^๖ประโยชน์ ตามหลักการในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่าง ได้แก่ ประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่ตน เรียกว่า อัตตहित ประโยชน์ และประโยชน์ที่เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น เรียกว่า พรตปฏิบัติประโยชน์, ดูรายละเอียดในที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕/๒๒๒.

^๗อคติ แปลว่าความลำเอียง มี ๔ อย่างได้แก่ ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบพอกัน ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะโกรธ ไม่พอใจ ๓) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ๔) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงไม่รู้จริง, ดูรายละเอียดในที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๑๕.

^๘อริยมรรค แปลว่า ทางปฏิบัติอันประเสริฐ มี ๘ ประการ ได้แก่ ๑) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ๓) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ ๔) สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ ๗) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ, ดูรายละเอียดในที.ส. (ไทย) ๙/๒๕๔/๑๙๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๔๕/๓๓๓.

การกระทำที่สร้างสรรค์แก่ส่วนรวม มีความรู้ความสามารถในการให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้อง และการทำกิจกรรมเพื่อสังคมอยู่เสมอ ตลอดจนการชักนำให้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมที่มีอยู่แล้วหรือการส่งเสริมให้ดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมขึ้นด้วยตนเอง และในด้านสภาพสังคมหมายความว่า สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน เป็นต้น มีสภาพที่เกื้อหนุน ส่งเสริม กระตุ้นให้แต่ละคนมีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่น มีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การขุดลอกคูคลอง การพัฒนาวัด ศาสนสถานหรืออาคารสาธารณประโยชน์ที่มีอยู่ในชุมชน การรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้านในเวลากลางคืนหรือเมื่อมีงานมหรสพ เป็นต้น ซึ่งสภาพสังคมเช่นนี้ ทำให้คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นได้รับการปลูกฝังความคิดเรื่องจิตอาสาไปโดยปริยาย โดยไม่จำเป็นต้องอบรมสั่งสอนโดยตรง

ในพระพุทธศาสนา แม้จะพบว่า มีหลักธรรมหลายหมวดที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา ทั้งในฐานะที่เป็นพื้นฐานทางความคิดและเป็นกระบวนการในการปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสา เช่น บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ พรหมวิหาร ๔^๙ สังคหวัตถุ ๔^{๑๐} ฆราวาสธรรม ๔^{๑๑} ประโยชน์ ๒ อย่าง^{๑๒} เป็นต้น ซึ่งพระพุทธเจ้า และสาวกคือบริษัท ๔ ของพระองค์ต่างได้ปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง และได้รับการสืบทอดมาโดยตลอดเป็นเวลานานกว่า ๒๖๐๐ ปี ผ่านรูปแบบการการดำเนินชีวิตและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มา แต่ปรากฏว่า แนวคิดและกระบวนการจิตอาสา ดูเหมือนจะเป็นสิ่งใหม่สำหรับชาวพุทธปัจจุบัน เพราะไม่มีการปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมของชาวพุทธตามปกติ ทั้ง ๆ ที่รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสมัยก่อน เช่น การลงแขก การช่วยเหลือกันภายในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นต้น ถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีความเป็นจิตอาสาสอดแทรกอยู่ในวิถีของคนไทยมาโดยตลอด ซึ่งกิจกรรมและการดำเนินชีวิตในลักษณะที่เป็นจิตอาสาได้อย่างที่เคยเป็นมาในอดีตได้ค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมในปัจจุบัน เพราะมีเรื่องเงิน ค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนที่เป็นผลประโยชน์ส่วนตนเข้ามาแทนที่ อีกทั้งสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปจากสังคมชนบทที่อาศัยภาคเกษตรกรรม มาเป็นสังคมในภาคอุตสาหกรรมและสังคมเมืองมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในสังคมมีความเป็นปัจเจกสูง จึงมีส่วนสำคัญที่เร่งและผลักดันให้คนในสังคมอยู่แบบไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เอารัดเอาเปรียบกัน มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ไม่เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ เกิดวิกฤตอุทกภัยร้ายแรงขึ้นในพื้นที่ภาคกลางของประเทศหลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียง มีน้ำท่วมสูงจนผู้ประสบภัยต้องอพยพออกจากบ้านเรือนไปหาที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย ผู้คนจำนวนมากต้องอยู่ในสภาพไร้ที่พักอาศัย และทรัพย์สินเงินทอง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้มูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมกับโรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย เปิดเป็นศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยในครั้งนี้ นำความปลาบปลื้มใจให้เกิดแก่ผู้ประสบทุกข์ ก่อให้เกิดกำลังใจในการเผชิญความทุกข์ และมีกำลังใจที่จะก้าวผ่านวิกฤตชีวิตได้อย่างงดงามตามสภาพเป็นจริง ประชาชน

^๙ ส.ม. (บาลี) ๑๙/๕๗๓-๖๐๐/๑๔๐-๑๔๕, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๗๓-๖๐๐/๑๕๘-๑๖๖.

^{๑๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๗/๒๔๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๒๐.

^{๑๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๘๔๕/๓๑๕, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๘๘.

^{๑๒} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๗๕/๒๔๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕/๒๒๒.

ผู้ประสบภัยฯ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา มีจำนวน ๖๗๐ คน ได้ร่วมกันฝ่าวิกฤติน้ำท่วมไปด้วยกัน ตลอดระยะเวลากว่า ๒ เดือน^{๓๓} ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ภายใต้เหตุการณ์วิกฤติน้ำท่วมอย่างราบรื่น ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน เกิดการผูกพันกันเชื่อมโยงยามหลังน้ำลดอีกด้วย ถึงแม้ว่าภัยพิบัติครั้งนี้จะนำมาซึ่งความสูญเสียทรัพย์สินและสร้างความทุกข์กายทุกข์ใจให้กับประชาชนจำนวนมาก แต่สิ่งเหล่านี้ก็ก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงสัจธรรมของชีวิตที่มีคุณค่าอย่างมาก สร้างกำลังใจให้เพื่อนร่วมทุกข์สามารถยืนหยัดอย่างมั่นคงด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและทางพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา และเพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา โดยศึกษากลุ่มเป้าหมายที่เป็นพุทธจิตอาสาในศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

การศึกษานี้ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างเป็นระบบ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาสาระตามกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยจัดเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง รวบรวมข้อมูลเอกสาร ทำหลักฐานอ้างอิง และจัดลำดับเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน

ขั้นที่สอง วิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล จัดกลุ่มเนื้อหาจากภาคเอกสาร และจากกลุ่มจิตอาสา โดยการตอบแบบสอบถาม และจากกลุ่มผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วมฯ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ได้ผ่านการตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

ขั้นที่สาม วิเคราะห์ข้อมูลอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อตอบปัญหาการวิจัย

ผลการวิจัย

๑. ลักษณะของจิตอาสาทั่วไปและทางพระพุทธศาสนา

จิตอาสาทั่วไป

จิตอาสา หมายถึง การให้บริการ ภาษาทางการเรียกว่า Volunteer Spirit ในรูปแบบ ของโครงการต่างๆ เช่นโครงการฝากบ้านไว้กับตำรวจ, โครงการในพระราชดำริต่างๆ รวมถึงโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น ส่วนที่ไม่เป็นทางการ เรียกว่า Service Mind เป็นแบบที่ไม่ตั้งเป็นโครงการ แต่เป็นรูปแบบของมูลนิธิต่างๆ หรือการจัดทำกิจกรรมการให้บริการด้านวัตถุ สิ่งของ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การจัดกิจกรรมนำสิ่งของไปมอบ

^{๓๓}ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม,โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

ให้กับผู้ประสบภัย หรือผู้ที่เดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ตามสถานที่ต่างๆ การไปร่วมช่วยงานบวช งานแต่ง งานทำบุญหรือกิจกรรมที่จัดในชุมชนต่างๆ เป็นต้น^{๙๔}

ความเป็นมาของจิตอาสาทั่วไป เริ่มมาจากชาวตะวันตก ได้เล็งเห็นว่า การอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ ส่งผลกระทบต่อการอยู่รอดของสังคม นักคิดทั้งหลายได้มีแนวคิดไว้ว่า หากเรามาร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยคนที่มีอำนาจเหนือกว่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ยื่นมือช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่า เมื่อเขาเหล่านั้นได้รับการช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ดีขึ้น พวกเขาก็จะกลับมาช่วยเหลือเรา เป็นระบบทุนนิยม ประชาธิปไตยที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมจึงจะปรอด และสิ่งนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของคำว่า จิตอาสาทั่วไปในแบบของชาวตะวันตก ^{๙๕} การทำงานจิตอาสา เป็นการทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งสูง หรือทุกระดับก็สามารถเป็นจิตอาสาได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ให้เกิดการยอมรับ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ^{๙๖}

ลักษณะของจิตอาสาทั่วไป เป็นงานที่ต้องอาสา เสียสละ ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักสำคัญ อาทิ มูลนิธิต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ งานบุญต่างๆ ที่ต้องขอความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจจากประชาชน เพื่อให้งานหรือกิจกรรมเหล่านั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์และสังคมได้ประโยชน์ร่วมกัน ถือเป็นจิตอาสาสาธารณะ หรือจิตอาสาทั่วไปด้วยกันทั้งสิ้น^{๙๗} ทั้งนี้ คนที่ทำงานจิตอาสาไม่ได้แบ่งแยกว่าจะต้องเป็นใคร แต่ทุกคนสามารถเป็นจิตอาสาในเวลาที่ต้องการขอความร่วมมือได้ทั้งสิ้น ขอเพียงเป็นบุคคลที่มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร ชอบช่วยเหลือ มีจิตอาสาในทุกกรณี ไม่เลือกปฏิบัติ และมีความพร้อมในการทำงานอาสานั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นผู้มีจิตอาสาที่น่ายกย่อง ชื่นชมได้เช่นกัน^{๙๘}

ดังนั้น งานจิตอาสาทั่วไปมีลักษณะเป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจที่เกิดจากจิตสำนึกของการเสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เอื้ออาทร ยินดีช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ และมีความพร้อมในการทำงานทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จที่เป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ

จิตอาสาทางพระพุทธศาสนา

จิตอาสาทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำงานที่เริ่มต้นด้วยใจที่ต้องการช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งจะมีความแตกต่างจากจิตอาสาทั่วไป หรือจิตอาสาแบบตะวันตกตรงที่ว่า ทาง

^{๙๔}สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีรญาณ,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๙๕}สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘..

^{๙๖}สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๙๗}สัมภาษณ์ พระมหาโชวิ ทสสนีโย,ดร., ผอ.สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๙๘}สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,เมื่อ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ตะวันตกมีจิตอาสาแบบทำเพื่อผลประโยชน์ โดยผู้ที่เป็นจิตอาสาอาจไม่ได้ทำด้วยใจที่ต้องการช่วยจริงๆ แต่เป็นการทำเพื่อให้ตนเองอยู่รอด คือ ถ้าสังคมรอด เขาก็รอดด้วย อย่างนี้เป็นต้น

ส่วนจิตอาสาในทางพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะของการทำประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วยจิตที่เสียสละ เริ่มแนวคิดคำสอนมาจากสุเมธดาบสที่ต้องการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงทำงานประกาศธรรมให้สัตว์โลกพ้นทุกข์ถือว่าเป็นต้นแบบจิตอาสาแบบบรมครู พุทธบริษัท ๔ ทำงานจิตอาสาโดยการช่วยเหลือสังคมทั้งยังเป็นการทำบุญกิริยาวัตถุอยู่ในตัวด้วย พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นต้นแบบการทำงานจิตอาสาอย่างสมบูรณ์ ดังกรณีของพระทัฬหฬลบุตรที่ขอทำหน้าที่ช่วยกิจการสงฆ์ แจกเสนาสนะ เป็นต้น การชวนชวนให้ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ อบรมสั่งสอน การให้ธรรมทาน การช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองญาติมิตรของตน โดยไม่นิ่งดูตาย ด้วยความเป็นกัลยาณมิตร กล่าวได้ว่า จิตอาสาทางพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบของการให้ในด้านจิตใจ และการให้ในด้านวัตถุ ซึ่งเป็นการทำงานด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ปราศจากความต้องการสิ่งตอบแทนใดๆ

นอกจากนี้ จิตอาสาในพระพุทธศาสนา ถือเป็นการสร้างบารมี โดยยึดหลักกุศลกรรมบถ พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งถือว่า ผู้ให้เปรียบเสมือนพระโพธิสัตว์ ที่คอยช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ สร้างความสุขให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ที่บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จิตอาสาในพระพุทธศาสนาคล้ายกับจิตอาสาทั่วไปตรงที่การทำงานช่วยเหลือกัน เพื่อเป้าหมายหรือผลประโยชน์ส่วนรวม แต่จิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาจะโยงเข้ากับเรื่องของการทำงานทำกุศล เช่น การช่วยเหลืองานบุญต่างๆ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือ เป็นการขอความร่วมมือแบบไม่บังคับ ผู้ที่ทำงานจิตอาสาจึงมีลักษณะเป็นคนที่ชอบช่วยเหลือ มีน้ำใจ เสียสละ ยินดีรับใช้สังคม ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาพิจารณาถึงถึงภายในจิตใจ มีความเข้าใจในองค์ธรรม มีเมตตา กรุณา เป็นเครื่องนำ สามารถพิจารณาแยกแยะด้วยปัญญา รู้วิธีการจำแนกทุกขในทุกมิติที่ชัดเจน

ผู้บริหารศูนย์ฯ กล่าวถึงหลักเกณฑ์หรือคุณสมบัติ ตลอดจนความคาดหวังต่ออาสาสมัครและผลการทำงานของผู้ที่จะเป็นจิตอาสาในโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไว้ดังนี้

- เกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของจิตอาสาเชิงพุทธ แบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่

๑. จริยธรรม ต้องเป็นคนที่มีความดี มีระเบียบวินัยในตัวเอง ทั้งกาย วาจา ใจ คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต
๒. คุณธรรม ต้องมีหลักธรรมประจำใจ
๓. ทาน มีการบริจาค การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ถือสา มีการเสียสละ (จาคะ) คือ การสละกิเลสตัวเองให้ลดลง

หลักสำคัญ คือต้องเป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นมากกว่าประโยชน์ของตนเอง หากเห็นผู้ที่เดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือจะทนไม่ได้ ต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เพื่อบรรเทาให้เบาบางลงหรือหมดไป และต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่สำคัญที่สุดคือ มีความเสียสละ เพื่อลดอัตตาของตัวเองให้น้อยลง ทั้งนี้ บุคคลที่จะมาทำงานจิตอาสาให้เกิดประสิทธิภาพต้องเป็นคนจริงใจ สมจริง และไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ จึงจะเรียกว่าเป็นจิตอาสาอย่างแท้จริง ฉะนั้น ใครก็ได้ที่อาสาเข้ามาช่วยเหลืองาน มีหัวใจในการให้บริการ ไม่เลื่องงาน ทำได้ทุกอย่าง

ไม่หวังสิ่งตอบแทน ต้องเลือกคนที่เหมาะสมกับงาน ถ้าเป็นงานระดับหัวหน้าควรเป็นผู้มีความรู้หรือเชี่ยวชาญในงานนั้นๆ มีรูปแบบการจัดการบริหารอย่างเป็นระบบชัดเจน

พระมหาวชิราวุธ สุริชาโน ได้กล่าวถึง จิตอาสา ณ ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเรียก จิตอาสากลุ่มนี้ว่า พุทธอาสา ซึ่งกลุ่มพุทธอาสาเหล่านี้ มาจากหลากหลายสถานะ ได้แก่

- กลุ่มที่ได้ยินข่าวแล้วมาช่วย แบ่งเป็นแบบไปกลับ และ พักค้างที่ศูนย์
- กลุ่มที่มาเป็นบางวัน ได้แก่ กลุ่มที่เอาสิ่งของมาบริจาค, ให้ความบันเทิง, สอนอาชีพ, อบรมให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เป็นต้น
- กลุ่มที่เป็นผู้ประสบภัยในศูนย์ แบ่งเป็นอาสาสมัครส่วนกลาง และถูกคัดเลือกให้ทำหน้าที่เฉพาะทาง
- กลุ่มที่เป็นนิสิต แบ่งเป็น นิสิตฝึกงานวิชาชีพ เป็นผู้ช่วยอาสาสมัคร, และนิสิตจากส่วนกลาง

- กลุ่มที่มาจากหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ มาปฐมพยาบาล, โรงเรียน มาทำกิจกรรมสันติภาพ, ศูนย์หนังสือ มาจัดมุมหนังสือ เป็นต้น

ผู้บริหารศูนย์ฯ มีหลักการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ดังนี้

๑. ลงทะเบียน
๒. ปฐมนิเทศ
๓. ประชุม ทุกวัน
๔. แบ่งโครงสร้างตามภาระงาน
๕. ประเมินผลรายวัน
๖. ถ้ามาแล้วทำไม่ได้ จะส่งกลับ

ที่กล่าวมานี้ เพื่อสร้างความเข้าใจการทำงานเป็นจิตอาสาในศูนย์ฯ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างเหมาะสมมากที่สุด^{๑๙}

- การคาดหวังในการทำงานของจิตอาสา ผู้บริหารศูนย์ฯ ได้ให้แนวคิดที่น่าสนใจสรุปได้ดังนี้

๑. ต้องการให้ทางราชการยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ โดยที่ไม่ต้องทำทับซ้อนกันกับทางราชการในทุกด้าน โดยเฉพาะการช่วยเหลือในสถานะที่จิตใจไม่ปกติ อาสาสมัครต้องคอยช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานทางราชการในภาวะฉุกเฉิน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ โดยทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าระวังอย่างอุเบกขา ให้ความอุ่นใจ เมื่อมีปัญหา เฝ้าระวังปัญหา คอยสังเกตการณ์

๒. จิตอาสาต้องช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจและพร้อมที่จะทำงานเพื่อผู้อื่นในทุกสถานการณ์ ดังที่ว่า “เธอทั้งหลาย จงเข้าไปเกื้อกูล ชาวโลก เทอญ....”

๓. มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือส่วนรวมมากกว่าบุคคลอื่นๆ เพราะสิ่งนี้จะเป็นแรง

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระมหาวชิราวุธ สุริชาโน, ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร, ผู้บริหารศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

ขับเคลื่อนให้เกิดการทำงานจิตอาสาด้วยหัวใจเกินร้อย จะเห็นได้จากในสังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ยังมีบุคคลที่มีจิตอาสาแบบหัวใจเกินร้อยอยู่เป็นจำนวนมาก”

๔. ต้องการให้มาช่วยเหลืองานด้วยความจริงใจ อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน เพราะการอยู่แบบพหุอาศัยกัน ช่วยเหลือกัน จะทำให้จิตอาสา มีกระบวนการคิดในเชิงบวกมากขึ้น เป็นการขัดเกลาจิตใจเขา โดยไม่รู้ตัว เมื่อเสร็จภารกิจ เขาก็สามารถไปทำงานจิตอาสา ณ สถานที่อื่นๆ และพร้อมที่จะเสนอตัวเข้ารับใช้สังคมได้ด้วยความยินดี เป็นการปลูกจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้อย่างยั่งยืน พุทธอาสาสามารถช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยในสถานการณ์ต่างๆ ให้คลายทุกข์ แก้ไขสถานการณ์ให้เบาบางลงได้ สามารถพัฒนาจิตใจของจิตอาสาให้มีความงอกงามสมบูรณ์

๕. จิตอาสา ต้องสามารถทำงานได้เลย ไม่เลือกงาน ไม่มีเงื่อนไข โดยพิจารณาจากความ สามารถของแต่ละบุคคลแล้วจัดหน้าที่ให้ตรงกับงานที่ถนัด

จากหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ผู้ที่จะมาทำงานจิตอาสา ณ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เบื้องต้นต้องมาด้วยความเต็มใจ สมัครใจ มีใจพร้อมที่จะยินดีรับใช้สังคม แบบไม่มีเงื่อนไข โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และคาดหวังว่าผู้ที่ทำงานจิตอาสา สามารถพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงาม เป็นผู้ที่มีจิตอาสาที่มีหัวใจเกินร้อย พร้อมที่จะทำงานรับใช้ส่วนรวม เพื่อสังคมและประเทศชาติได้ทุกสถานการณ์

๒. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมพัฒนาจิตอาสา

การพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งวิธีการนำไปประยุกต์ใช้ ๒ ด้าน ได้แก่

- ด้านจริยธรรม นำหลักกุศลกรรมบถ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ
 - ด้านคุณธรรม นำหลักสังคหวัตถุ ๔ , พรหมวิหาร ๔ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ
- ทั้งนี้ แนวทางการปฏิบัติทั้ง ๒ ด้าน ให้อยู่ในกรอบของกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของสังคม

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ มีดังนี้

๑. สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา เป็นเบื้องต้น โดยมีอนัตตา เป็นรากฐานของการปฏิบัติ ซึ่งวิธีการนำไปใช้จะเป็นกระบวนการหล่อหลอม ขัดเกลา อบรมสั่งสอนให้ ความรู้เรื่องหลักธรรม ปลูกฝังอุดมการณ์ สอนให้ลดอัตตา ลดความเป็นตัวตน คลายความยึดมั่นถือมั่น ปรับสัมมาทิฐิด้วยมรรคมืองค์ ๘ ฝึกฝนจนให้เขาตอบคำถามได้ว่า “ทำไมเราต้องรักคนอื่น? ” “เพราะว่าเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกนี้ได้” เราต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สิ่งที่เราสามารถทำได้ คือการช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ตามศักยภาพที่ตนมี

หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่สำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาจิตอาสา อธิบายได้ว่า

- **ทาน** เป็นการให้ แบ่งปันเพื่อลดการยึดมั่นถือมั่นไม่เก็บกักตน โดยฝึกการให้คนอื่นได้ก่อน ส่วนที่เหลือจึงเป็นของเรา

- **ปิยวาจา** การใช้คำพูดที่ไพเราะ ฟังแล้ว อบอุ่นใจ สบายใจ
- **อตถจริยา** มีการเสียสละ ช่วยเหลือกัน แบ่งปันโดยไม่ต้องร้องขอ
- **สมานัตตา** การอยู่ร่วมกันแบบร่วมทุกข์ร่วมสุข

ทั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ด้วยการทำให้เกิดการเรียนรู้ ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยการทำให้ไปเรื่อยๆ จนเข้าใจได้เองอย่างไม่รู้ตัว ด้วยการให้จิตอาสาเกิดความคิดว่า การทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม ซึ่งทุกคนมีความดีเป็นของตัวเอง มีศักยภาพในการทำความดี สามารถที่จะพัฒนาตนเอง และพัฒนาผู้อื่นได้ ด้วยวิธีการจัดปฐมนิเทศ อบรมจิตอาสาให้มีหัวใจในการทำงานจิตอาสา อย่างเต็มร้อย”

๒. **หลักพรหมวิหาร ๔** ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา นำมาใช้เป็นพื้นฐาน อันได้แก่ การช่วยเหลือด้วยเมตตา เกื้อกูลด้วยกรุณา ยินดีเมื่อคล้ายทุกข์ด้วยมุทิตา วางใจเป็นอุเบกขาเมื่อ งานสำเร็จ

ทั้งนี้ จิตอาสาต้องมีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่ถูกต้อง เชื่อมั่นในการทำความดี ไม่ท้อแท้ มีความตั้งใจในการทำงานด้วยสุจริต ทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม โดยมีวิธีการปฏิบัติ คือ ฝึกฝน อบรมให้จิตอาสา มีจิตสำนึกที่เสียสละ มีการช่วยเหลือ ด้วยการปฏิบัติ การให้ช่วยกันทำงาน ความร่วมมือกัน ผสมผสานกับการให้ธรรมะด้วยการนั่งสมาธิ สวดมนต์ สอดแทรกไว้ในกิจกรรมที่ทำ จะทำให้ได้รับการชื่นชมไปโดยไม่รู้ตัว จนเป็นกิจวัตร ถือเป็นการบริจาค อารมณ์ที่ไม่ดี ออกไป”

นอกจากนี้ พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ ได้กล่าวว่า หลักการทำงานของจิตอาสาในโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้นำหลักไตรสิกขา มาใช้เป็นแผนที่ในการบริหารจัดการศูนย์ฯ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังนำหลักพรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ มาผสมผสานเป็นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาอย่างเป็นระบบและเกิดประสิทธิภาพที่ชัดเจน

ปัญหา/อุปสรรคที่พบ/แนวทางแก้ไข

๑. จิตอาสาบางคนขาดอุดมการณ์ กล่าวคือไม่มีขันติ ความอดทนอดกลั้น ไม่บริสุทธิ์ใจ ไม่จริงใจในการทำงาน ขาดเมตตา กรุณาต่อผู้ถูกช่วยเหลือ

แนวทางแก้ไข คือ ก่อนปฏิบัติหน้าที่ต้องมีการอบรม ทำความเข้าใจในกระบวนการทำงานจิตอาสาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีการประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง คอยสังเกตพฤติกรรมของจิตอาสาว่ามีแนวโน้มไปในทิศทางไหน แก้ไขปัญหาไปตามเหตุปัจจัยให้ลงตัวที่สุด

๒. จิตอาสาบางคนยังมีความโลภ โกรธ หลง ขาดความเข้มแข็งทางจิตใจ

แนวทางแก้ไข คือ จัดอบรมหลักสูตร การปฏิบัติธรรม เป็นการหล่อหลอม ชัดเภาจิตใจ ให้เป็นคนที่ดีละกิเลส ให้เบาบางลง ทั้งนี้ การอบรมหลักสูตรสำหรับคนที่จะมาเป็นจิตอาสา ทำให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างลึกซึ้ง เพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจมากขึ้น

๓. จิตอาสาที่สมัครใจเข้ามาทำงานมีจำนวนมาก ควบคุมยาก

แนวทางแก้ไข คือ ต้องแยกพิจารณาอย่างรอบคอบในการรับเข้ามาเป็นอาสาสมัคร เพราะแต่ละคนมาด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน จิตอาสาที่ผ่านการคัดเลือกเข้ามาทำหน้าที่ แรกๆ จะยังไม่มั่นใจ ไม่แน่ใจ มีความกังวล แต่เมื่อได้รับการอบรมทำความเข้าใจในหน้าที่ของแต่ละคน ก็สามารถปรับตัว ปรับใจและสร้างความคุ้นเคยกันได้ดีขึ้นตามลำดับ มีการติดตามประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง ได้เห็นพัฒนาการของจิตอาสาแต่ละคนอย่างชัดเจน

๔. อุปสรรคในการทำงานไม่เพียงพอ บริหารจัดการยาก

แนวทางแก้ไข คือ ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปตามกรณี ตามเหตุปัจจัยของปัญหา จัดคนให้เหมาะสมกับงาน วางแผนบริหารจัดการด้วยความรอบคอบ ประชุมเพื่อรายงานสถานการณ์ทุกวัน ติดตามผลการทำงานของจิตอาสารายบุคคลเพื่อประเมินผลการพัฒนาศักยภาพของจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการคนจำนวนมาก ย่อมมีปัญหาหลายอย่างตามมา ดังนั้น สิ่งแรกที่จะต้องเตรียมคือ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการตรวจสอบได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยเฉพาะการคัดเลือกจิตอาสา จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ จัดคนทำงานให้เหมาะสมกับงานและความถนัด มีระบบการบริหารจัดการโดยจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เพื่อให้กลุ่มผู้ประสพภัยได้ดูแลกันเอง ตั้งกฎกติกา เพื่อควบคุมให้อยู่ด้วยกันอย่างเป็นระเบียบ เรียบร้อย โดยมีจิตอาสาที่ได้รับมอบหมายหน้าที่เป็นผู้ดูแลอำนวยความสะดวกให้กับผู้ประสพภัยและบุคคลทั่วไปที่เข้ามาทำกิจกรรมในศูนย์ฯ

จากที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ที่สำคัญ ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ โดยมีวิธีการประยุกต์ใช้เป็นการนำหลักธรรมมาผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการเป็นระบบ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบข้อบังคับในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อส่วนรวม เพื่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการพัฒนาจิตอาสา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความพร้อมด้านจิตใจ ที่ยังขาดความอดทน อดกลั้น ขาดความจริงใจในการทำงาน ขาดเมตตาต่อผู้รับการช่วยเหลือ ยังมีความโลภ โกรธ หลง อยู่มาก อีกทั้ง จำนวนผู้ประสพภัย และจิตอาสาที่มีมากทำให้บริหารจัดการยากลำบาก ต้องใช้ความรอบคอบสูง ผู้บริหาร จึงมีแนวทางการแก้ไข ให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยของปัญหา มีวิธีการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดปฐมนิเทศจิตอาสา เพื่อทำความเข้าใจในหน้าที่ และจัดอบรมให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึกในระหว่างการทำงานด้วยการสอดแทรกธรรมะ เข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว ได้แก่ การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังเทศฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงาน ทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รัก สามัคคีกันมากขึ้น

๓. กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัย สามารถสรุปแนวทางที่เป็นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

๑. **การปลุกฝังค่านิยมในเรื่องของการให้** การเสียสละ การอุทิศตนเพื่อผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทำด้วยใจที่บริสุทธิ์ มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม เพื่อบรรเทาทุกข์ ความเดือดร้อนให้บรรเทา เบาบางลง สำหรับการนำไปใช้ โดยให้มีการจัดอบรมเป็นหลักสูตรทั่วไป สำหรับบุคคลที่มาทำงานเป็นจิตอาสา ให้ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างลึกซึ้ง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการกิจต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ควรมีสมาคม หรือองค์กรต่างๆ เข้ามาดูแล เป็นการจัดระเบียบของงานจิตอาสาให้เป็นระบบ สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒. **ผู้นำต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง** ทำเป็นต้นแบบ เป็นแบบอย่าง เป็นผู้ริเริ่ม เพื่อให้เกิดศรัทธาในเบื้องต้น ในแง่มุมของการเป็นผู้รับใช้เพื่อนมนุษย์ ส่วนการนำไปใช้นั้น ปัจจุบันมีการเปิดหลักสูตรสันติศึกษา สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง จะเห็นได้จากหลักสูตรนี้ สามารถผลิตบุคลากรออกไปรับใช้

เพื่อนมนุษย์ สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการลงพื้นที่ทำงานจริง ปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งนี้ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ยังได้ให้ข้อคิดของการเป็นพระโพธิสัตว์ ว่า “มีศรัทธา หากลายานมิตร ใช้ชีวิตบนฐานของโยนิโส มนสิการ” เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้รับใช้เพื่อนมนุษย์อย่างพระโพธิสัตว์นั่นเอง

๓. **สร้างศรัทธา** ความเชื่อมั่นในการทำความดีให้เกิดในจิตสำนึกของจิตอาสาทุกคน ดังเช่นรูปแบบของการบริหารจัดการโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวิธีการพัฒนาจิตอาสา และการนำไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จะเห็นได้จากจิตอาสาที่เป็นพุทธอาสาเมื่อเสร็จภารกิจลงแล้ว มีการกลับมาช่วยเหลืองานอาสาสมัครอย่างต่อเนื่องทุกครั้ง

๔. **จัดกิจกรรมฝึกอบรมกล่อมเกลাজิตใจ** โดยให้การทำงานจิตอาสาเป็นการขัดเกลাজิตใจแบบไม่รู้ตัว ส่วนการนำไปใช้นั้น ให้จัดโครงการสร้างอาชีพให้กับจิตอาสา โดยให้จิตอาสาเป็นผู้จัดตั้งกลุ่มขึ้นมา โครงการสร้างอาชีพที่เกิดขึ้นจากศูนย์ฯ นี้ อาทิ กลุ่มศิลปาชีพ น้ำมื่อ งานฝีมือ ถักไหมพรม ปักผ้า งานประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มงานเหล่านี้ยังดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบัน

๕. **ใช้วิธีการชวนให้คิดและมองให้เห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ** ว่ากำลังทำอะไร กับใคร ที่ไหน อย่างไร ผลของการกระทำได้อะไรบ้าง ใครได้ประโยชน์จากการทำงานของเรา สำหรับวิธีการนำไปใช้ โดยมีการสั่งการอย่างเป็นระบบ ตามหน้าที่ ด้วยการให้จิตอาสาได้สัมผัสกับของจริงสถานที่จริง มีการสร้างงาน สร้างอาชีพ จนทำให้เกิดทัศนคติที่ดี เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ซึ่งจิตอาสาหลายคนที่น่าแนวทางจากโครงการศูนย์ฯ นี้ไปใช้ เช่น โครงการน้ำมื่อ อาทิ การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การเย็บปักถักร้อย การปลูกถั่วงอก ตลอดจนการเจริญเติบโต มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานเป็นหลักแหล่งมั่นคง

วิธีการวัดผลและประเมินผลการเป็นจิตอาสา แบ่งเป็น ๒ แบบ ได้แก่

๑. การวัดผลแบบเชิงปริมาณ คือ การวัดความรู้พื้นฐานในหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในงานจิตอาสาและในส่วนที่เกี่ยวข้อง

๒. การวัดผลแบบเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก เช่น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความมีเมตตา กรุณา และการสังเกตพฤติกรรม

นอกจากนี้ **วิธีการสังเกตพฤติกรรม** สามารถสังเกตได้จาก

- ให้ดูที่รอยยิ้ม แววตา ลมหายใจ ความสงบเยือกเย็นของจิตใจ ที่สัมผัสได้ด้วยใจที่บริสุทธิ์และปรารถนาดีต่อกัน

- สังเกตจากการพัฒนาด้านจิตใจ ก่อนและหลังการปฏิบัติภารกิจ จากช่วงแรกของการทำงานจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือมากนัก แต่เมื่ออยู่ไปได้สักระยะหนึ่ง จะการเปลี่ยนแปลง คือ มีการช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือมากขึ้นโดยไม่ต้องขอร้อง ทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ด้วยความสำนึกในบุญคุณ เรียกว่า มีจิตสำนึกมากขึ้น เกิดศรัทธาในองค์กรมากขึ้น ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นผลสำเร็จของการพัฒนาจิตอาสาได้ชัดเจน

- สังเกตจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาก**ศรัทธา** ดูที่การอุทิศตน มีมาน้อยแค่ไหน,**ศีล** ดูที่ความซื่อสัตย์ สุจริต,**สุตตะ** ดูที่ องค์กรความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ ว่าทำอะไรได้บ้าง **จาคะ** ดูที่การเสียสละ มี

มาน้อยแค่ไหน และปัญญา ดูที่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้หรือไม่” ที่กล่าวมานี้จะเป็นการประเมินผลของการพัฒนาจิตอาสาได้อย่างชัดเจน

- สังเกตจากสิ่งที่ทำ ว่าได้ทำงานกับสิ่งที่ได้รับมอบหมายอย่างมีความสุขหรือไม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สอบถามพูดคุย มีการระลึกถึงกันหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจมีหรือไม่ จะเห็นได้จากจิตอาสาบางท่านมีการเจริญกัณฑ์ในหน้าที่การงาน มีการตั้งกลุ่มจิตอาสาที่เป็นผลพวงจากงานจิตอาสาในศูนย์ฯ แรกจนต่อยอด เกิดเป็นกลุ่มจิตอาสาปรับใช้สังคม ขยายวงกว้างออกไป

จากที่กล่าวมานี้ กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เริ่มจากการสร้างศรัทธา ปลุกจิตสำนึกในเรื่องของการให้ การเสียสละ อุทิศตนเป็นผู้รับใช้เพื่อนมนุษย์ ส่วนวิธีการนำไปใช้สามารถทำได้ในรูปแบบของการจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวกับการทำงานจิตอาสา หรือการให้ความรู้ ความเข้าใจในลักษณะการทำงานจิตอาสาอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อย่างเช่น รูปแบบการบริหารจัดการโครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการ การพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในส่วนของการวัดผลและประเมินผลของจิตอาสา มีหลายวิธี เช่น การทดสอบความรู้ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ เพื่อประเมินผล การพัฒนาของจิตอาสาที่เกิดจากภายนอก คือ ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ได้ และภายใน คือ มีจิตสำนึกของการให้ การเสียสละ การมีคุณธรรมประจำใจ รวมถึงการแตกหน่อ ต่อยอด ที่เป็นผลมาจากการทำงานจิตอาสาในศูนย์ฯ สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อตนเองและสังคม

สรุปผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

การพัฒนาจิตอาสาสามารถนำไปสู่การเป็นผู้มีปัญญา โดยมีกระบวนการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่มีเป้าหมายอยู่ ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับต้น คือ ศีล ระดับกลาง คือ สมาธิ และระดับสูง คือ ปัญญา ถือเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ อันมีความโลภ โกรธ หลงอยู่เป็นพื้นฐานที่ฝังอยู่ในจิตใจของมนุษย์ตามธรรมชาติ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้พัฒนาจิตใจให้มนุษย์เป็นผู้มีจิตใจที่สูง ด้วยการมีจิตสำนึกของการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละอย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน ก่อให้เกิดปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแยบยล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการเป็นผู้มีจิตอาสาไปถึงระดับสูงสุดได้

การวางแผนการทำงานจิตอาสาเป็นกระบวนการที่เตรียมความพร้อมของจิตอาสาเพื่อการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ สามารถลดปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ได้มาก อีกทั้งยังสร้างลักษณะนิสัยในการเป็นนักวางแผนก่อนการปฏิบัติหน้าที่ในทุกกิจกรรมที่ตนเองปฏิบัติ นำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุขในการทำงาน เกิดปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ เฉพาะหน้าให้ประสบความสำเร็จตามมา

ในลักษณะของงานจิตอาสาทั่วไป เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจ ที่มาจากจิตสำนึกของการเสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เอื้ออาทร ยินดีช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และมีเป้าหมายเพื่อความสำเร็จที่เป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมสังคม และประเทศชาติ

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือก ผู้ที่จะมาทำงานจิตอาสา ณ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สิ่งแรกนั้น ต้องมาด้วยความเต็มใจ สมัยใจ มีใจพร้อมที่จะ ยินดีรับใช้สังคม แบบไม่มีเงื่อนไข โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และคาดหวังว่าผู้ที่ทำงานจิตอาสา สามารถ พัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงาม เป็นผู้มีจิตอาสาที่มีหัวใจเกินร้อย พร้อมทั้งจะทำงานรับใช้สังคมได้ทุก สถานการณ์ต่อไป

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ที่สำคัญ ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ โดยมีวิธีการนำ หลักธรรมมาผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ เป็นระบบ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตาม กรอบของกฎระเบียบข้อบังคับในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝัง จิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อส่วนรวม เพื่อสังคม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ทั้งนี้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการพัฒนาจิตอาสา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความพร้อมด้านจิตใจ ที่ยังขาดความอดทน อดกลั้น ขาดความจริงใจในการทำงาน ขาดเมตตาต่อผู้รับการช่วยเหลือ ยังมี ความโลภ โกรธ หลง อีกทั้ง จำนวนผู้ประสบภัยและจิตอาสาที่มีมากทำให้บริหารจัดการยากลำบาก ต้องใช้ความรอบคอบสูง ผู้บริหาร จึงแนวทางการแก้ไข ให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยของปัญหา โดยมี วิธีการอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดปฐมนิเทศจิตอาสา เพื่อทำความเข้าใจในหน้าที่ และจัดอบรมให้ ความรู้ ปลุกจิตสำนึกในระหว่างการทำงานด้วยการสอดแทรกธรรมะเข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติ หน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว อาทิเช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังเทศฟัง ธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงานทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รัก สามัคคีกัน มากขึ้น

จากแนวคิดของผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย มีวิธีการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการสร้างศรัทธา ปลุกจิตสำนึก ในเรื่องของการให้ การเสียสละ อุทิศตนเป็นผู้รับใช้เพื่อนมนุษย์ ส่วนวิธีการนำไปใช้สามารถทำได้ใน รูปแบบของการจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจิตอาสา หรือการให้ความรู้ ความเข้าใจใน ลักษณะการทำงานจิตอาสาอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ดังเช่น รูปแบบการบริหารจัดการ โครงการศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นตัวอย่างของ การบริหารจัดการ การพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในส่วน ของการวัดผลและประเมินผลของจิตอาสา มีหลายวิธี อาทิ การทดสอบความรู้ การสัมภาษณ์ การ สังเกตการณ์ เพื่อประเมินผล การพัฒนาของจิตอาสาที่เกิดจากภายนอก คือ ความรู้ที่ได้รับสามารถ นำไปใช้อย่างไร และภายใน คือ มีจิตสำนึกของการให้ การเสียสละ การมีคุณธรรมประจำใจ รวมถึง การแตกหน่อ ต่อยอด ที่เป็นผลมาจากการทำงานจิตอาสาในศูนย์ฯ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ อย่างเป็นรูปธรรม สิ่งที่กำลังมานี้ถือได้ว่า เป็นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาได้ อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

๑. ผู้มีจิตอาสาเป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานที่ได้จากการอบรมสั่งสอน ชัดเจนจาก ครอบครัว โดยได้เห็นแบบอย่างที่ดี จึงเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานจิตอาสาอย่างบริสุทธิ์ใจ ดังนั้น เมื่อมีสถานการณ์ที่จะเห็นว่าจะต้องเข้าไปช่วยเหลือ ก็พร้อมที่จะเสียสละอย่างเต็มที่และเต็มใจ โดย

มองผู้อื่นเป็นเหมือนเพื่อนร่วมทุกข์ ด้วยความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้นงานวิจัยนี้ควรนำไปขยายผลสู่องค์กรอื่น ได้ทุกองค์กร ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ เพื่อกำหนดเป็นโครงการฝึกอบรมการเป็นผู้มีจิตอาสาตามแนวพุทธที่สมบูรณ์แบบ ที่เรียกว่า โครงการพุทธจิตอาสาสู่การพัฒนาสังคมไทย

๒. สิ่งที่ควรระมัดระวังที่สุดคือบุคคลที่เข้ามาแอบแฝงเพื่อหาผลประโยชน์ในการเป็นจิตอาสา จึงควรตรวจสอบและพิจารณาบุคคลที่จะมาเป็นจิตอาสาอย่างรัดกุม ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของการเป็นจิตอาสาให้ชัดเจน เพื่อลดปัญหาที่จะตามมาภายหลัง

บรรณานุกรม

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

ไจตนย์ ศรีวังพล. “ศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของอาสาสมัคร สวพ.

๙๑”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต :

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สรณีย์ สายศร. “การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา”. วิทยานิพนธ์

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. **อรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม. **โครงการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม**

มูลนิธิชัยพัฒนา โรงเรียนจิตรลดา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระ

นครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อาสาสมัครฟื้นฟูประเทศไทย. **คู่มือจิตอาสาน้ำท่วม**. กรุงเทพมหานคร: จิตตปัญญาดอทคอม, ๒๕๕๕.

บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ พระมหาโชวี ทสฺสนีโย,ดร. ผอ.สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา มจร. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟู
ผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,เมื่อ ๒๖ มกราคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน. ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟู
ผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๒๖ มกราคม
๒๕๕๘.

สัมภาษณ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ.อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์. ผู้บริหารศูนย์ฟื้นฟู
ผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เมื่อ ๕ กุมภาพันธ์
๒๕๕๘.

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. ได้นำไปใช้ประโยชน์ในระดับนโยบาย

ด้วยการนำไปขยายผลสู่องค์กรอื่น ได้ทุกองค์กร ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ เพื่อกำหนดเป็นโครงการฝึกอบรมการเป็นผู้มีจิตอาสาตามแนวพุทธที่สมบูรณ์แบบ ที่เรียกว่า โครงการพุทธจิตอาสาสู่การพัฒนาสังคมไทย และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ได้ เพื่อจะได้เห็นผลอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. ได้นำไปใช้ประโยชน์มิติการพัฒนาสังคม/ชุมชน/ท้องถิ่น

โดยรัฐบาลให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณการทำโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตอาสาเพื่อขยายให้ครอบคลุมไปทุกกลุ่มทั่วประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาบุคลากรองค์กร และสังคมให้อยู่อย่างสันติสุขที่ยั่งยืน

๓. ได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านวิชาการ

ด้วยการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการทำงานจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ทั้งในประเทศ/ต่างประเทศ/ประชาคมอาเซียน เพื่อนำไปพัฒนาการทำงานจิตอาสา เป็นการต่อยอดให้ได้องค์ความรู้ใหม่ต่อไป ได้แก่ การงานจิตอาสาในประเทศไทย งานวิจัยจิตอาสาในอาเซียน การทำงานจิตอาสาในแถบตะวันตกและจัดทำเป็นเอกสารวิชาการเพื่อการค้นคว้าและใช้อ้างอิง

๔. ได้นำไปเผยแพร่/การประชาสัมพันธ์/การให้บริการวิชาการ

โดยการลงเว็บไซต์บัณฑิตวารสารปริทรรศน์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Facebook กลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มนิสิตกับการประกันคุณภาพทางการศึกษา กลุ่มโพชนงค์ กลุ่มนิสิต พธด.ภาคพิเศษ, กลุ่มหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

ภาคผนวก ค.

-ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์/กิจกรรมที่ได้วางแผนไว้/กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ/ผลที่ได้รับของโครงการ
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ผลการวิจัย
๑. จิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพระพุทธศาสนา	จิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไป หมายถึง จิตของคน ผู้ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเกิดจากความสงสาร เมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อน จึงอาสาเข้าช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นการช่วยเหลือตามกำลังสติปัญญา และความรู้ความสามารถของตน จิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึงจิตของคน ผู้มีเมตตาและคุณธรรม ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หรือจิตของคนผู้เสียสละร่างกาย แรงใจ ช่วยให้ผู้อื่นคลายทุกข์ มีความสุขตามความเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อสังคม
๒. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสาในสังคมไทย	การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสา ณ ศูนย์ฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นี้ เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเยียวยาและฟื้นฟูจิตใจของผู้ประสบภัยตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา แบ่งเป็น ๕ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ และ ๒ เป็นการพัฒนาศีล ด้านกายภาพ การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ช่วยเหลือกันอย่างเป็นระบบมีระเบียบ ระยะที่ ๓ พัฒนาสมาธิ ฟื้นฟูจิตใจด้วยศาสนพิธี มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญภาวนา กิจกรรมศิลปะบำบัด และให้การปรึกษาเชิงพุทธ ระยะที่ ๔ พัฒนาปัญญา ด้วยกิจกรรมวิถีพุทธ และการให้ความรู้เพื่อปรับตัวและประกอบอาชีพเสริม ระยะที่ ๕ เป็นการสรุปผล ส่งกลับและติดตามผล
๓. กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา	กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์และผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบในสังคม ด้วยการจัดอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ไม่หวังสิ่งตอบแทน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยการจัดปฐมนิเทศจิตอาสา เสริมสร้างจิตอาสาให้มีพลังในระหว่างการทำงานและฝึกวิธีการสอดแทรกธรรมะ เข้ากับกิจกรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ เป็นการนำธรรมะซึมซับเข้าภายในจิตใจโดยไม่รู้ตัว ได้แก่ การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังธรรม จัดกิจกรรมกลุ่มด้วยการให้ช่วยเหลือกันทำงานทำให้เกิดการเห็นอกเห็นใจกัน รัก สามัคคีกันมากขึ้น และที่สำคัญคือหัวใจของการทำงานจิตอาสา คือการให้ด้วยจิตบริสุทธิ์ พร้อมสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และสละเวลาอยู่เสมอ ยุกระดับจิตของผู้ทำให้สูงขึ้นไปสู่ความเป็นผู้มีศีล สมาธิและปัญญายิ่งขึ้นไป

กิจกรรมที่ได้วางแผนไว้

๑. นำไปขยายผลสู่องค์กรอื่นที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ เพื่อกำหนดเป็นโครงการฝึกอบรมการเป็นผู้มีจิตอาสาตามแนวพุทธที่สมบูรณ์แบบ ที่เรียกว่า โครงการพุทธจิตอาสาสู่การพัฒนาสังคมไทย

๒. ตรวจสอบและพิจารณาบุคคลที่จะมาเป็นจิตอาสาอย่างรัดกุม เพื่อป้องกันบุคคลที่เข้ามาแอบแฝงเพื่อหาผลประโยชน์ในการเป็นจิตอาสา ตลอดจนการทำความเข้าใจถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของการเป็นจิตอาสาให้ชัดเจน เพื่อลดปัญหาที่จะตามมาภายหลัง

๓. นำไปเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ได้ เพื่อจะได้เห็นผลอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๔. การศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการทำงานจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ/ประชาคมอาเซียน เพื่อนำไปพัฒนาการทำงานจิตอาสา เป็นการต่อยอดให้ได้องค์ความรู้ใหม่ต่อไป เช่น การงานจิตอาสาในประเทศไทย งานวิจัยจิตอาสาในอาเซียน การทำงานจิตอาสาในแถบตะวันตก เป็นต้น

๕. ส่งเสริมให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณการทำโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตอาสาเพื่อขยายให้ครอบคลุมไปทุกกลุ่มทั่วประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาบุคลากร องค์กร และสังคมให้อยู่อย่างสันติสุขแบบยั่งยืน

กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ/ผลที่ได้รับของโครงการ

๑. การนำไปขยายผลสู่องค์กรอื่นที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ เพื่อกำหนดเป็นโครงการฝึกอบรมการเป็นผู้มีจิตอาสาตามแนวพุทธที่สมบูรณ์แบบ ที่เรียกว่า โครงการพุทธจิตอาสาสู่การพัฒนาสังคมไทย และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องจิตอาสาในองค์กรอื่นๆได้ เพื่อจะได้เห็นผลอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. สนับสนุนให้รัฐบาลเห็นความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณการทำโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตอาสาเพื่อขยายให้ครอบคลุมไปทุกกลุ่มทั่วประเทศ/ต่างประเทศ/ประชาคมอาเซียน เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาบุคลากร องค์กร และสังคมให้อยู่อย่างสันติสุขที่ยั่งยืน

๓. ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบงานจิตอาสาในองค์กรอื่นๆ ทั้งในประเทศ/ต่างประเทศ/ประชาคมอาเซียน เพื่อนำไปพัฒนาการทำงานจิตอาสา เป็นการต่อยอดให้ได้องค์ความรู้ใหม่ต่อไป เช่น การงานจิตอาสาในประเทศไทย งานวิจัยจิตอาสาในอาเซียน การทำงานจิตอาสาในแถบตะวันตกและจัดทำเป็นเอกสารวิชาการเพื่อการค้นคว้าและใช้อ้างอิง

๔. ลงเว็บไซต์บัณฑิตวารสารปริทรรศน์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Facebook กลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มนิสิตกับการประกันคุณภาพทางการศึกษา, กลุ่มโพชนงค์,กลุ่มนิสิต

พธ.ภาคพิเศษ, กลุ่มหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

ภาคผนวก ง.

-แนวคำถามสัมภาษณ์ในการทำงานจิตอาสา/แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) เพื่อการวิจัย
เรื่อง กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถแสดงความรู้ ความคิดเห็นที่เป็นข้อเท็จจริง โดยคณะผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อประโยชน์เชิงวิชาการเท่านั้น

คณะผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑. ด้านจิตอาสาตามแนวทฤษฎีทั่วไปและพุทธศาสนา
๒. ด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาจิตอาสาในสังคมไทย
๓. ด้านกระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา
๔. ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

คำถามข้อ ๑ – ๓ ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๑

คำถามข้อที่ ๔ – ๖ ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๒

คำถามข้อที่ ๗ – ๙ ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ ๓

คำถามข้อที่ ๑๐ ความคิดเห็นเพิ่มเติม/ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัย

ดร.ประพันธ์ ศุภษร หัวหน้าผู้วิจัย

ดร.ดวงเพชร สมศรี ผู้ช่วยวิจัย

นายสมคิด เศษวงค์ ผู้ช่วยวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำถามสัมภาษณ์

ผู้บริหารโครงการ/ ผู้ดูแลรับผิดชอบโครงการศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

๑. จิตอาสาทั่วไปและจิตอาสาในพระพุทธศาสนา ตามแนวคิดของท่านหมายความว่าอะไร
๒. ท่านมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกจิตอาสาเพื่อเป็นอาสาสมัครโครงการอย่างไร
๓. ท่านมีความคาดหวังต่ออาสาสมัครและผลการทำงานอย่างไรบ้าง
๔. ท่านคิดว่าหลักพุทธธรรมใดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตอาสาได้
๕. ท่านมีวิธีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้พัฒนาจิตอาสาอย่างไรบ้าง
๖. ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการทำงานจิตอาสา มีอะไรบ้าง และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร
๗. ท่านคิดว่าวิธีการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไร
๘. กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้ได้อย่างไร
๙. ท่านมีวิธีการวัดและประเมินผลของความเป็นจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างไร
๑๐. ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก จ.

กิจกรรมดำเนินการวิจัย/หนังสือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย/หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

รายชื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้บริหารโครงการ/ ผู้ดูแลรับผิดชอบโครงการศูนย์ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบภัย น้ำท่วม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

๑. พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร.	รองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ มจร
๒. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการมจร
๓. พระมหาโชวี ทสฺสนีโย,ดร.	ผอ.สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา มจร
๔. พระมหาวิชาญ สุวิชาโน	ผอ.สำนักอบรมครูสอนศีลธรรม มจร
๕. พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ	อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มจร

ประวัติคณะวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ ภาษาไทย

ผศ.ดร. ประพันธ์ ศุภสร

ภาษาอังกฤษ

Assist. Prof. Dr. Prapan Supasorn

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน: ๓๔๑๐๗๐๐๑๔๔๒๘๖

๓. ตำแหน่ง

อาจารย์ ประจำ/รองคณบดีฝ่ายวิชาการ/ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตร

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

๔. หน่วยงาน: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ท่าพระจันทร์ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๐๖๘๐

ที่บ้าน : หมู่บ้านบัวทอง ๔ เลขที่ ๑๗๙/๕๘ ถนนบ้านกล้วย – ไทรน้อย ตำบลพิมลราช

อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๑๐ โทร. ๐๒๘๓๔๔๘๐๕, มือถือ ๐๘๑๗๙๙๘๔๔๒

๕. ประวัติการศึกษา

- เปรียญธรรม ๗ ประโยค กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๓๗
- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พร.บ) เอกศาสนา เกียรตินิยมอันดับสอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๐
- ปริญญาโท พุทธศาสนศึกษา (ศศ.ม.) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๔
- ปริญญาเอก พระพุทธศาสนา (พร.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๑

๒๕๕๑

๖. สาขาวิชาที่ชำนาญเป็นพิเศษ: พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ตรวจชำระสอบทาน

พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย

๗. ประสบการณ์ทำงานด้านการวิจัย

๗.๑ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์สาขาพระพุทธศาสนาและสาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๒ สารนิพนธ์ระดับปริญญาเอก ๓ เรื่อง คือ

๗.๒.๑ “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการอธิบายปฏิจจสมุปบาทของพระพุทธโฆสาจารย์ กับพุทธทาสภิกขุ” สารนิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗

๗.๒.๒ “พระวินัยที่สัมพันธ์กับการบรรลุลิขธรรม” สารนิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗

๗.๒.๓ “พุทธจริยศาสตร์กับประเด็นเหล่าสาโทฤกกฏหมาย” สารนิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๗

๗.๒.๔ งานวิจัย เรื่อง การใช้เหตุผลในพระไตรปิฎก โดยได้รับทุนอุดหนุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๑

๘. ประสบการณ์ทำงานเขียนหนังสือ

๘.๑ ตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย

- เป็นเลขาฯ คณะบรรณกร พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ เล่ม

๒๙,๓๐

- เป็นกรรมการคณะบรรณกรพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ เล่ม ๑๖,๑๗,๑๘,๑๙

- ยกร่างบทนำพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ เล่ม ๒๙-๓๐

- แปลอรรถกถาหมานิทเทศ ชื่อสัทธัมมัมปชโชติกา

- ยกร่างศัพท์านุกรมพระไตรปิฎก หมวดสระอิ-อี –โอ ฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๗-๔๘ ร่วมกับคณะของ ผศ.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

๘.๒ เขียนหนังสือและบทความทางพระพุทธศาสนา

- เอกสารประกอบการบรรยายวิชา พระพุทธศาสนากับการศึกษา

- พระวินัยกับการบรรลุลหกรรม ตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปี

ที่ ๒ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๔๙

- พระวินัยที่สัมพันธ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม: ศึกษากรณีพระวินัย ๒๒๗

ข้อ ในพระวินัยปิฎก ตีพิมพ์ในวารสาร พ.ส.ล. ปี๒๕๔๑

- คติธรรมนำชีวิตจากชาดกตีพิมพ์เนื่องในงานครบรอบอายุวัฒนมงคล ๕

รอบ ของ พระครูวิมลสังวรคุณ (ล้อม สีลสวโร) ๒๕๔๕

ประวัติผู้ช่วยวิจัย

๑. ชื่อ ภาษาไทย ดร.ตวงเพชร สมศรี

ภาษาอังกฤษ Dr. Toungetch Somsri

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓๗๓๐๖๐๐๓๘๔๑๙๓

๓. ตำแหน่ง อาจารย์/เลขานุการประจำโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๑๗๗/๑๔ ม.๖ ซ.พหลโยธิน ๕๑ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน

กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๒๐

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สาขาคหกรรมศาสตร์ทั่วไป

จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ๒๕๓๓

๕.๒ ครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) สาขาภาษาอังกฤษ

จากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ๒๕๔๑

๕.๓ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต

จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓

๕.๔ ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๗

๖. สาขาวิชาที่ชำนาญ เทคนิคมนุษยสัมพันธ์, สุขภาพจิต, เทคนิคการศึกษาระดับ อุดมศึกษา
จิตศึกษาเชิงพุทธ พุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต

๗. ประสบการณ์งานวิจัย

๗.๑ วิจัยนิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง การศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการ
ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจภูธรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๗.๒ สารนิพนธ์ระดับดุขฎิบัณฑิตเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักการครองงานทาง
พระพุทธศาสนา

๗.๓. สารนิพนธ์ระดับดุขฎิบัณฑิตเรื่อง ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของ
ข้าราชการตำรวจตามแนวพุทธ

๗.๔. สารนิพนธ์ระดับดุขฎิบัณฑิตเรื่อง ศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการ
ส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ

๗.๕ วิจัยนิพนธ์ระดับดุขฎิบัณฑิตเรื่อง วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการ
ตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ

๘. ประสบการณ์การเขียนหนังสือ

๘.๑ เอกสารประกอบการสอนวิชาสุขภาพจิต (Mental Health) ระดับปริญญาตรี
ชั้นปีที่ ๓ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘.๒ เอกสารประกอบการสอนวิชาเทคนิคมนุษยสัมพันธ์ (ฉบับปรับปรุง) ระดับ
ปริญญาตรีชั้นปีที่ ๔ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘.๓ บทความเรื่อง “การศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของ
ข้าราชการตำรวจภูธรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารสาวิกาสิกขาลัย เสถียร
ธรรมสถาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒

๘.๔ บทความเรื่อง “วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ”
ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม
– เมษายน ๒๕๕๘

๙. ประสบการณ์การทำงาน

๙.๑ อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการสาวิกาสิกขาลัย เป็นอาจารย์บรรยายประจำ
วิชาเทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาพระพุทธศาสนา ชั้นปีที่ ๑ อาจารย์
ผู้ช่วยวิชาชีวิตและความตาย ระดับปริญญาโท

๙.๒ อาจารย์พิเศษ ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เป็นอาจารย์บรรยายประจำวิชาสุขภาพจิต สาขาวิชาจิตวิทยา ชั้นปีที่ ๓ และวิชา
เทคนิคมนุษยสัมพันธ์ สาขาวิชาจิตวิทยาชั้นปีที่ ๔

๙.๓ วิทยากรบรรยายพิเศษ ให้กับประชาชนทั่วไป องค์กรของรัฐ เช่น องค์กร
บริหารส่วนตำบล โรงเรียนระดับประถม – มัธยม และชุมชนต่างๆ

๙.๔ ให้คำปรึกษาแนวจิตศึกษาเชิงพุทธกับบุคคลทั่วไป, ให้คำปรึกษาแนะนำศิลปะ
การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ ในฐานะจิตอาสา

๙.๕ เป็นจิตอาสาในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นและสังคม

๙.๖ นักวิชาการศึกษาประจำโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙.๗ เลขานุการ งานประชาสัมพันธ์สื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๙.๘ ผู้ประสานงาน รายการบัณฑิตพาที สถานีโทรทัศน์ MCUTV บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้ช่วยวิจัย

๑.ชื่อ ภาษาไทย นายสมคิด เศษวงศ์
ภาษาอังกฤษ Mr. Somkit Seadwong

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓๔๓๐๖๐๐๔๒๓๘๗๖

๓. ตำแหน่ง นักจัดการงานทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

๔. ที่อยู่ปัจจุบัน ๘๓ ซ.วัดศรีสุदारามฯ บางขุนนนท์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

๕. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๒๕๕๐

๖. สาขาวิชาที่ชำนาญ

- สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๗. ประสบการณ์งานวิจัย

- วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง ความรู้
เกี่ยวกับเศรษฐกิจศาสตร์ ระหว่างการสอนบนเว็บไซต์ที่เน้นการคิดวิเคราะห์กับการสอนปกติ

๘. ประสบการณ์การเขียนหนังสือ

-

๙. ประสบการณ์ทำงาน

- เป็นครูสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดกลางมิ่งเมือง จังหวัด
ร้อยเอ็ด

- เป็นครูสอนพุทธศาสนานิกายวัชรยานวัดป่าเมตตาธรรม จังหวัดร้อยเอ็ด
- เป็นผู้ช่วยสันทนการ เทศบาลตำบลเชียงใหม่ จังหวัดร้อยเอ็ด
- เป็นวิทยากรปฏิบัติธรรม เทศบาลตำบลเชียงใหม่ จังหวัดร้อยเอ็ด
- เป็นวิทยากรประจำเทศบาลตำบลเชียงใหม่ จังหวัดร้อยเอ็ด
- เป็นอาจารย์พิเศษที่โรงเรียนเชียงใหม่ประชานุสรณ์ จังหวัดร้อยเอ็ด